

«Ah, *ma tante*, juba kuuendat korda helekollased, lõpuks saab ometi villand.»

«Noh, võta siis *pensée**.»

«Aga kuidas need teile meeldivad?»

Tädi silmitseb ja raputab aeglaselt pead.

«Tee, mis tahad, *ma chère*, aga mina võtaksin sinu asemel küll *pensée* või helekollased.»

«Ei, *ma tante*, ma võtan siiski need,» ütleb Olga leebelt ja võtabki need, mis talle meeldisid.

Olga ei küsinud tädilt nõu nagu autoriteedilt, kelle arvamus on seaduseks, vaid ainult nii, nagu ta oleks seda küsinud ükskõik millise kogenuma inimese käest.

«*Ma tante*, kas olete seda raamatut lugenud — mis ta on?» küsis ta.

«Oh, jäledus!» vastas tädi raamatut eemale lükates; kuid ta ei peitnud seda ära ega teinud midagi, et Olga seda raamatut ei loeks.

Ja Olgal ei tulnud siis ka mõttesse seda raamatut lugema hakata. Kui nad mõlemad kahtlesid, küsiti nõu parun Langwagenilt või Stolzilt, kui see kohal oli, ja raamat loeti läbi või jäeti lugemata nende otsuse kohaselt.

«*Ma chère Olga*,» ütles tädi teinekord. «Selle noormehe kohta, kes sulle Zavadskite pool aina tähelepanu osutab, räägiti mulle eile midagi, üht õige rumalat lugu.»

Muud midagi. Tehku Olga pärast, mis ise tahab: rääkigu või ärgu rääkigu selle noormehega.

Oblomovi majjailmumisel ei tekkinud mingeid küsimusi, ei tädi, parun ega Stolz ei pööranud sellele erilist tähelepanu. Viimane tahtis oma sõpra just niisuguses majas tutvustada, kus ollakse kõiges pisut pedant, kus pole mõeldav peale lõunat väikest uinakut teha, kus pole sünnis isegi jalga üle põlve tõsta ja kus peab olema tipp-topp riides, kus peab meeles pidama, mida sa räägid — ühesõnaga, kus ei tohi tukkuma jääda ega ennast lõdvaks lasta ning kus alati käib elav ja ajakohane jutt.

Peale selle mõtles Stolz, et kui Oblomovi unisesse ellu tuua noor, sümpaatne, arukas, elav ja pisut pilkehimuline naisolend, siis on see niisama hea kui tuua hämarasse tupp lamp, mis heidab igasse nurka ühtlast valgust, annab mõne pügala sooja juurde ja teeb kogu toa rõõmsamaks.

See oli kõik, mida Stolz oma sõpra Olgale tutvustades

* Kannikese värvi, tumelilla (prantsuse k.). Toim. märkus.

tahtis saavutada. Ta ei aimanud, et süütab tulevärgi; veel vähem aimasid seda Olga ja Oblomov.

Ilja Iljitš istus kombekalt paar tundi tädi seltsis, ilma et ta kordagi jalga üle põlve oleks tõstnud, ning ajas ilusti maast ja ilmast juttu, paaril korral nihutas ta isegi jalapingi osavasti tädi jalgade alla.

Tuli parun, naeratas Oblomovile viisakalt ja surus tal lahkesti kätt.

Oblomov käitus veel kombekamalt ning kõik kolm jäid üksteisega väga rahule.

Toanurka vestlema jäämises või Oblomovi ja Olga ühistes jalutuskäikudes nägi tädi... või õigemini — ta ei näinud neis üldse midagi.

Jalutada mõne noormehega, mõne moealbiga, see on teine asi; tädi poleks ka siis midagi öelnud, oleks aga talle omase taktitundega asjad teisiti seadnud: ta oleks ise nendega kord või paar ühes läinud või oleks mõne teise kolmandaks kaasa saatnud, ja nõnda oleksid jalutuskäigud iseenesest ära jäänud.

Kuid jalutada «musjöö Oblomoviga», istuda temaga saal-nurgas või rõdul... mis sellest siis on? Oblomov on üle kolmekümne: tema ei hakka ometi neiuale kärbseid pähe ajama või mine tea mis raamatuid andma... See ei tulnud küll kellelgi mõttesse...

Pealegi oli tädi kuulnud, kuidas Stolz ärasõidu eel Olgale ütles, et ta ei laseks Oblomovit niisama tukkuda, keelaks tal magada, kiusaks teda, sunniks vägisi, saadaks teda üht-teist õiendama — ühesõnaga, kamandaks teda. Tädilgi oli ta palunud Oblomovit silmas pidada, teda sagedasti külla kut-suda, teda jalutama viia, väljasõitudele kaasa võtta ja igate-pidi teda liikuma panna, kui ta ei peaks välismaale sõitma.

Olga ei tulnud nähtavale, kuni Oblomov tädi seltsis istus, ning aeg muudkui venis. Oblomov tundis jälle külmade ja kuumade hoogude vaheldumist. Nüüd juba aimas ta Olga muutuse põhjust. See muutus oli talle miskipärast raskem taluda kui eelmine.

Eelmise eksisammu puhul oli tal olnud hirm ja häbi, nüüd aga oli raske ja piinlik, kõle ja nukker tunne rõhus rinda nagu röske, vihmase ilmaga. Ta oli Olgale märku andnud, et ta aimab neiu armastust, ja see aimus võis ju vale olla. Siis oli see tõepoolest haavamine, mida vaevalt parandada saab. Ja kui ei olnudki vale, siis ometi taktitundetult! Küll on ta ikka narr!

Ta võis minema peletada tunde, mis arglikult koputas

noorele neitsisüdamele, laskudes kergelt ja ettevaatlikult nagu linnuke oksale: võõras hääl, krabin — ja juba ta lendab ära.

Oblomov ootas südamevärinaga Olga lõunaletulekut: mida ja kuidas ta räägib, mismoodi talle otsa vaatab...

Olga tuli, ja Oblomov ei jõudnud teda nähes küllalt imestada: vaevalt tundis ta Olga ära. Neiul oli teine nägu, häälgil oli teine.

Kordagi ei ilmunud ta huultele noor, naiivne, peaaegu lapselik naeratus, kordagi ei vaadanud ta enam avalalt, pärani silmil, millest võis lugeda küsimust, arusaamatust või lihtsameelset uudishimu; nagu poleks tal enam tarvis olnud midagi küsida, midagi teada, millegi üle imestada!

See pilk ei jälginud enam Oblomovit. Neiu vaatas, nagu teaks ja tunneks ta seda meest juba ammu, nagu ei tähendaks ta temale üldse midagi, nii nagu parungi: ühesõnaga, nagu oleks juba aasta nende viimasest kohtumisest möödas ja nagu oleks ta vahepeal aasta võrra küpsemaks saanud.

Põlnud ka valjust ega eilset pahaneelt; Olga naljatas ja naeriski ning vastas hoolikalt ka nendele küsimustele, mille peale ta varem poleks midagi kostnud. Nähtavasti oli ta nõuks võtnud sundida end seda tegema, mida teisedki teevad ja mida ta varemalt poleks teinud. Ei olnud enam seda vabadust, seda sundimatut olekut, mis lubas avaldada kõike, mis iganes mõttes liikus. Kuhu see kõik äkki kadus?

Pärast lõunat astus Oblomov tema juurde ja küsis, kas ta tahaks jalutama tulla. Talle vastamata pöördus Olga küsimusega tädi poole:

«Ehk läheksime jalutama?»

«Siin lähedal võiks ju kõndida,» arvas tädi. «Lase mulle päevavari tuua!»

Ja nad läksid kõik koos. Käidi loiult, vahiti kaugusse, Peterburi poole, kõnniti metsani ja tuldi rõdule tagasi.

«Nähtavasti ei ole teil täna tuju laulda? Ma ei julge paludagi,» ütles Oblomov, lootes, et ehk kaob ometi see sunnitud olek ja tuleb tagasi rõõmus meel, ehk vilksatab mõneski sõnas või naeratuses, kas või lauluski avameelsuse, lapselikkuse ja usalduse kiir.

«Palav on,» tähendas tädi.

«Oh, mis sest, ma proovin,» ütles Olga ja laulis ühe romansi.

Oblomov kuulas ja ei uskunud oma kõrvu.

See polnud Olga hääl: kuhu oli jäänud kirglik kõla?

Olga laulis nii puhtalt, nii õigesti ja sealjuures ometi

nii... nii... nagu laulavad kõik neid, kui neid palutakse seltskonnas laulda: innutult. Ta ei pannud laulusse hinge ja kuulajal ei liikunud ainuski närv.

Tegi ta nalja, mängis silmakirjaks, või oli ta pahane? Võimatu oli midagi aimata: ta vaatas lahkelt, rääkis heal meelel, kuid rääkis nõnda, nagu ta lauliski... nagu kõik teised... Mis see ometi tähendas?

Tee pakkumist ootamata võttis Oblomov oma kübara ja jättis jumalaga.

«Tulge sagedamini,» ütles tädi, «äripäeviti me oleme alati üksi, kui teil ainult igav ei hakka; aga pühapäeviti on meil ikka keegi külas, siis on lõbusam.»

Parun tõusis viisakalt ja kummardas.

Olga noogutas Oblomovile nagu vanale tuttavale, ja kui Oblomov minema hakkas, pöördus ta akna poole ja vahitis välja, kuulates ükskõikselt lahkuja kaugenevaid samme.

Need kaks tundi ja järgnevad kolm-neli päeva, kõige rohkem nädal, avaldasid neiu sügavat mõju, viisid teda tükk maad edasi. Ainult naistel on võime nii ruttu areneda, hingejõudude igakülgset õitsengut saavutada.

Nagu oleks ta elutarkust ammutanud mitte iga päevaga, vaid iga tunniga. Ja iga vähemagi, vaevalt tähelepanetava sündmuse või kogemuse silmapilk, mis mehe nina eest linnuna mööda vilksatab, selle tabab neiu seletamatu kiirusega: ta jälgib selle lendu kaugusse, ja lennu sünnitatud kõverjoon jääb kustumatu märgina, näpunäitena, õppetunnina ta mällu.

Seal, kus mees vajaks pealkirjaga märgistatud verstaposti, on neiu küllalt möödasahisevast tuulehingusest, kõrvaga vaevu tabatavast õhupuhangust.

Mispärast, mis põhjusel ilmub neiu näole, mis alles eelmisel nädalal oli nii muretu ja lausa naerma-ajavalt naiivne, äkki tõsise mõtte kurd? Ja mis mõte see on? Millest? Näib, nagu peituks selles mõttes kõik, kogu meeste loogika, teoreetiline ja kogemuslik filosoofia, kogu elusüsteem.

Cousin, kes hiljuti noorukesest tütarlapsesest lahkus, tuleb kursuse lõppedes, pagunid õlgadel, tagasi ja tõttab tema juurde, kavatsedes talle jälle õlale patsutada, kätest kinni hoides virru lüüa, mööda toole ja soovisid karelda... kuid muutub tüdrukule lähemalt näkku vaadates araks, taandub hämmastunult ja taipab, et tema on alles poisike, kuna tütarlapsesest on saanud naine!

* Onu- või tädipoeg, nõbu (prantsuse k.). *Toim. märkus.*

Millest see tuleb? Ons midagi juhtunud? Draama? Mõni suur sündmus? Mõni uudis, millest kogu linn räägib?

Ei *maman*, ei *mon oncle*, ei *ma tante**, ei hoidja ega toatüdruk — keegi ei tea midagi. Millal see pidigi juhtuma: ta oli tantsinud paar masurkat, mõne kontratantsu, pea hakkas miskipärast valutama: ei saanud öösi magada...

Siis on see kõik jälle möödas; ainult näkku on sügenenud midagi uut: neiu vaatab teisiti, ei naera enam valjusti, ei söö korraga tervet pirni ära, ei räägi enam, «kuidas neil pansionis oli»... Ka tema on kursuse lõpetanud.

Teisel-kolmandal päeval oli Oblomovil nagu sel *cousin* ilgi raske Olgat ära tunda, ja ta vaatas neiupele pelgikult otsa; Olga vaatas vastu, ainult et nüüd ilma uudishimuta ja hellu- seta, vaid lihtsalt, nii nagu kõik teisedki.

«Mis tal ometi on? Mida ta praegu mõtleb, mida tunneb?» piinles Oblomov küsimuste käes. «Jumala eest, mitte ei saa aru!»

Kuidas ta pidigi aru saama, et neiu oli toimunud see, mis toimub mehega kahekümne viie aasta jooksul kahe- kümne viie professori ja mitme raamatukogu abiga, maa- ilmas ümberkolamise, mõnikord koguni hinge kõlbla aroomi, mõttevärskuse ja juuste kulumise hinnaga, see tähendab, et ta oli astunud teadlikku ellu. Ja sinna astumine toimus tal nii kergelt ja valutult.

«Ei, see on raske, igav!» otsustas Oblomov. «Kolin Viiburi linnajakku, hakkam tööle, loen, sõidan Oblomovkasse... ihuüksil!» lisas ta sügava nukrusega. «Ilma temata! Jumalaga, mu paradisi, mu vaikne hele elupaleus!»

Oblomov ei läinud külla ei neljandal ega viiendal päeval; ei lugenud ega kirjutanud, mõtles minna jalutama, läkski välja tolmusele teele, edasi aga oleks tulnud ülesmäge minna.

«Mis lõbu see palavaga on!» ütles ta endamisi, haigutas ja keeras koju tagasi, heitis sohvale ja langes raskesse unne, nagu ta oli vahel uinunud Gorohhovaja uulitsa majas, oma tolmuses ja allalastud kardinatega toas.

Unenäod olid segased. Oblomov ärkas — laud oli kaetud, laual botvinja ja šnitsel. Zahhar seisis ja vahtis uniselt aknast välja; teises toas kolistas Anisja taldrikutega.

Oblomov sõi kõhu täis ja istus akna alla. Igav, mõttetu elu, aina üks! Jälle ei taha midagi ega kuhugi!

«Näete, härra, vaadake, naabritel toodi kassipoeg, ehk

tahate endale? Eile küsisite,» ütles Anisja, kes mõtles härra meelt lahutada, ja pani kassipoja talle sülle.

Oblomov hakkas kassipoega silitama: kassipojast hooli- mata oli igav!

«Zahhar!» ütles ta.

«Mis te soovite?» kostis Zahhar loiult vastu.

«Ma kolin vist linna,» ütles Oblomov.

«Kuskohta? Põle ju korterit.»

«Viiburi linnajakku.»

«Mis mõttega me kolime, ühest suvilast teise?» vastas Zahhar. «Mis uudis meid säälm ootab? Mihhei Andreitš või?»

«Siin pole mugav...»

«Aga kui veel kolima peab! Issake! Juba siin on rassimist üle jõu; ja mitte ei leia kaht tassi ja põrandaharja üles; kui Mihhei Andreitš põle sinna viind, siis vaata, et ongi kadund.»

Oblomov oli vait. Zahhar läks välja ja tuli varsti tagasi, tirides sumadani ja reisikotti.

«Kuhu see panna? Müüks õige maha või?» küsis ta, tonk- sates sumadani jalaga.

«Mine ikka, oled sa arust ära? Ma sõidan ju varsti välis- maale,» ütles Oblomov pahaselt.

«Välismaale?» kordas Zahhar muiates. «Kas sa kuule, või välismaale!»

«Mis siin imestada on? Sõidan ära, ja rahu majas... Mul on passki juba käes,» ütles Oblomov.

«Aga kes teil seal saapad jalast ää tõmbab?» küsis Zahhar pilkavalt. «Mõni tüdruk või? Te jääte säälm ilma minuta jälle.»

Ta muigas jälle, nii et ta põskhabe ja kulmud kahele poole laiali nihkusid.

«Muud sa ei tee kui räägid rumalusi! Mine ja vii see välja!» vastas Oblomov pahaselt.

Järgmisel päeval enne kella kümnet, niipea kui Oblomov unest ärkas, tõi Zahhar talle teed ja ütles, et ta saanud saia- pagari juures preiliga kokku.

«Missuguse preiliga?» küsis Oblomov.

«Misukesega? Ikka Iljinskite omaga, Olga Sergejevna.»

«Noh?» küsis Oblomov kärsitult.

«Noh, saatis terviseid, küsis, kas olete terve ja mis te teete?»

«Ja mis sina ütlesid?»

«Ütlesin, et terve, jah, ja et mis tal ikke võib olla...» vastas Zahhar.

* Ema, onu, tädi (prantsuse k.). Toim. märkus.

«Mis sa topid oma rumalaid arvamusi vahele?» noomis Oblomov. «Mis tal ikka võib olla... Kust sina tead, mis mul viga võib olla? Noh, ja mis veel?»

«Küsis, kus te eile lõunat sõite.»

«Ja sina...»

«Ütlesin, et kodu, ja et õhtust sõite ka kodu... «Ah ta sööb siis õhtust ka?» küsis tema. «Kõigest kaks kanapoega keeras kinni,» vastasin mina...»

«Toh-man!» käratas Oblomov.

«Mispärast tohman? On see siis vale või?» ütles Zahhar. «Ma võin kondidki ette näidata...»

«Tõesti tohman!» kordas Oblomov. «Noh, ja mis tema ütles?»

«Muigas. Ja küsis siis, et miks nii vähe.»

«Sa oled tohmanite tohman!» kinnitas Oblomov. «Miks sa veel seda ei rääkinud, et sa mulle särgi pahempidi selga ajad?»

«Ei küsitud, sellepärast ei rääkind,» vastas Zahhar.

«Mis ta veel küsis?»

«Küsis, mis te päevad otsa teete?»

«Noh, ja sina?»

«Ma ütlesin, et ei tee midagi, muudkui lesib.»

«Ah!» ütles Oblomov sügava pahameelega ja surus rusikad vastu meelekohti. «Kasi minema!» lisas ta ähvardavalt. «Kui sa veel julged minu kohta niisuguseid rumalusi rääkida, küll sa siis näed, mis ma sinuga teen! On aga õel tüüp!»

«Mis ma pean siis tegema, vanuigi veel valetama hakkama?» kaitses end Zahhar.

«Kasi välja!» kordas Ilja Iljitš.

Sõimamine ei teinud Zahharile midagi, kui ainult isand ei hakkaks «haledaid sõnu» rääkima.

«Ma ütlesin veel, et te tahate Viiburi poole pääle kolida,» teatas ta lõpetuseks.

«Mine juba!» kärgatas Oblomov.

Zahhar läks ja ohkas nii, et kogu eestuba kajas, kuna Oblomov hakkas teed jooma.

Ta jõi tee ära, kringlite ja saiade suurest tagavarast sõi ta aga ainult ühe, kartes jälle Zahhari taktitut keelt. Siis pani ta sigari põlema ja istus laua äärde, avas ühe raamatu, luges ühe lehekülje ja tahtis lehte pöörata, kuid lehed olid lahti lõikamata.

Ta käristas sõrmega lehed lahti: nõnda jäid lehtede servad sakiliseks, kusjuures raamat oli võõras, Stolzi oma, kes

armastas kõiges nii kindlat ja igavat korda, et jumal hoia, eriti raamatute puhul. Paberid, pliatsid, kõik kribu-krabu pidi seisma täpselt nii, nagu tema pani.

Oleks pidanud võtma luunoa, kuid seda ei olnud; oleks võinud ka lauanuga küsida, kuid Oblomov arvas paremaks raamatu oma paika tagasi panna ja sohvale minna; aga niipea kui ta käe tikitud padjale toetas, et end mugavamini pikutama sättida, astus Zahhar tuppa.

«Preilid palusid teid minna, noh, sinna... mis ta nüüd oligil...» teatas ta.

«Miks sa siis kohe ei öelnud, kahe tunni eest?» küsis Oblomov läbematult.

«Te ajasite ju välja, ei last rääkida...» vastas Zahhar.

«Sa ajad mind hauda, Zahhar!» hüüdis Oblomov pateetiliselt.

«Noh, ikke üks ja sama!» mõtles Zahhar, pööras vasakpoolse habemepuhma härra poole ja põrnitses seina. «Tor-kab jälle mõne sõna... nagu enne!»

«Kuhu ma pean minema?» küsis Oblomov.

«Sinna, noh... teate... mis ta nüüd on... Aeda või...»

«Parki?» küsis Oblomov.

«Jajah, just parki, «pisut jalutama, kui sobib, ma ootan säääl»...»

«Riided!»

Oblomov jooksis kogu pargi läbi, otsis hekkide tagant ja lehtlatest, aga Olgat ei olnud. Siis läks ta sinna puiesteele, kus oli toimunud nende kõnelus, ja leidis neiu pingilt istumast, selle paiga lähedalt, kus ta oli sirelioksa murdnud ja pärast maha visanud.

«Ma mõtlesin, et te ei tulegi,» ütles Olga lahkelt.

«Otsisin teid tükk aega mööda parki,» vastas Oblomov.

«Ma teadsin, et te hakkate otsima, ja istusin meelega siia puiesteele, arvasin, et siit te tulete ikka läbi.»

Oblomov pidi küsima: «Miks te seda arvasite?», kuid vaatas talle otsa ja jättis küsimata.

Neiu nagu oli muutunud, see polnud endine, nagu siis, kui nad viimati siin jalutasid, vaid selline nagu viimasel kohtumisel, mis oli Oblomovi südame nii rahutuks teinud. Ta lahkuski oli tagasihoidlik, ja ta ilme oli üpris keskendunud, üpris kindel; Oblomov mõistis, et võimatu oleks veel mõistatamiste, vihjete ja naiivsete küsimustega mängida, et see lapselikult rõõmus silmapilk on läbi elatud.

Mõndagi, mis oli jäänud sõnades avaldamata ja milleni oleks võinud jõuda mõne kelmika küsimusega, oli nende

vahel otsustatud ilma sõnadeta, ilma selgitusteta, jumal teab, mis kombel, ja enam ei saanud selle tooni juurde tagasi pöörduda.

«Miks teid nii kaua näha pole olnud?» küsis Olga.

Oblomov ei vastanud. Ta oleks tahtnud kuidagi kaude neiuale mõista anda, et nende vahekorra saladuslik ilu on juba kadunud, et see mõtlik keskendus, millega neiu end kui pilvega ümbritseb, see endassesulgumine paneb tema, Oblomovi, raskesse seisukorda, sest tema ei tea, kuidas olla ja mis teha.

Kuid ta teadis, et vähemgi vihje sinnapoole toob neiu silmi imestava pilgu, muudab pealegi ta käitumise jahedaks ja kustutab võib-olla sellegi väikese sümpaatiasädeme, mille tema ise kohe alguses oli oma ettevaatamatusega summutanud. See säde tuleks tasa ja targu uuesti loitele puhuda; aga kuidas seda teha, seda Oblomov ei teadnud.

Ta aimas ähmaselt, et neiu on suureks sirgunud, temast peaaegu suuremakski, et lapseliku usalduse juurde ei pääse enam tagasi, et nende ees on Rubicon ja et kaotatud õnn seisab juba teisel kaldal: peab üle astuma.

Aga kuidas? Mis saab, kui ta astub üksi üle?

Neiu mõistis selgemini kui Oblomov ise, mis mehe hinges toimub, ja seepärast oli ülekaal tema poolel. Vabalt vaatas ta mehe südamesse, nägi, kuidas selle põhjas tärkas tunne, kuidas see käiris ja välja tungis; nägi, et naiselikku kavalust, kelmikust ja edvistamist — neid Sonetška sõjariistu — oleks asjatu Oblomovi vastu tarvitusele võtta, sest võitlust pole üldse ette näha.

Ta nägi ka seda, et kuigi tema on noorem, langeb selles sümpaatias ometi pearaskus tema õlgadele, et mehelt võib oodata ainult sügavat tunnet, armunult laiska alistumist, igavest kokkukõlamist neiu iga südamelöögiga, kuid mitte liikuvat tahet või aktiivset mõtet.

Silmapiilguga oli neiu enda võim Oblomovi üle teada, ja talle meeldis see teed näitava tähe, valguskiire osa, mille heledus langeb uinuva järve pinnale ja helgib sealt vastu. Selles kahevõitluses oli ta mitmeti võinud oma üleolekust võidurõõmu tunda.

Selles komöödias või tragöödias, nii nagu olud kujunevad, on kummalgi tegelasel enamasti ikka ühesugune osa — piinaja või piinatava oma.

Nagu iga naine valitsevas, seega piinaja rollis, ei suutnud Olgagi loohuda lõbust Oblomoviga pisut kassi kombel mängida, kuigi ta tegi seda teistest vähem ja mitte nii teadli-

kult; mõnikord laskis ta oma tunnetel välguna või ootamatu tujuna säravatada, siis aga keskendus ta äkki jälle ja sulgus enesesse; kuid enamasti ja peamiselt püüdis ta Oblomovit edasi lükata, edasi liikuma panna, sest ta teadis, et Oblomov ei astu ise sammugi, vaid jääb liikumatult sinna paigale, kuhu tema ta seisma jätab.

«Te olite tegevuses?» küsis neiu, kuna ta ise läbi kanvaatüki midagi välja õmbles.

«Vastaksin, et olin, aga see pagana Zahhar!» ägas Oblomov süda rinnas.

«Jah, ma lugesin üht-teist,» vastas ta hooletul toonil.

«Mida, kas romaani?» küsis Olga ja vaatas talle otsa, et näha, mis näo ta valetamisel teeb.

«Ei, ma ei loe peaaegu üldse romaane,» vastas Oblomov rahulikult, «ma lugesin «Avastuste ja leiutiste ajalugu.»

«Jumalale tänu, et ma täna ühegi lehekülje läbi vaatasin,» mõtles ta ise.

«Kas vene keeles?» küsis neiu.

«Ei, inglise keeles.»

«Ah teie loete inglise keelt?»

«Vaevaliselt, aga siiski loen... Kas teie käisite ehk vahepeal linnas?» küsis Oblomov selleks, et juttu raamatutelt mujale viia.

«Ei käinud, ma olin kogu aeg kodus. Ma teen ikka siin oma tööd, sellel puisteel.»

«Ah ikka siin?»

«Jah, mulle meeldib see puistee väga, ma olen teile tänulik, et te seda mulle näitasite: siin ei käi peaaegu keegi...»

«Mina ei näidanud seda teile,» ütles Oblomov vahele, «mäletate, me saime siin juhtumisi kokku.»

«Jah, õige küll.»

Nad olid tükk aega vait.

«Teil on odraiva ära kadunud?» küsis Olga ja vaatas Oblomovile otse paremasse silma.

Oblomov punastas.

«Jah, jumal tänatud, ära kadus,» ütles ta.

«Kui silm kipitama hakkab, niisutage valge viinaga,» jätkas neiu, «siis odraiva ei tule. Hoidja õpetas mulle seda.»

«Miks ta ikka neist odraivadest räägib?» mõtles Oblomov.

«Ja õhtust ärge sööge,» lisas neiu tõsiselt juurde.

«Zahhar!» kihvatas Oblomovil vihane hüüd kurgus.

«Niipea kui paar korda tublisti õhtust süüa,» jätkas neiu,

pilku töölt tõstmata, «ja kaks-kolm päeva lamada, eriti selili, tuleb kohe odraiva.»

«Toh-man!» möirgas Oblomov sisimas Zahhari peale.

«Mis te seal teete?» küsis ta, et teist juttu teha.

«Kellapaela,» vastas neiu, laotas kanvaa laiali ja näitas mustrit, «parunile. Eks ole ilus?»

«Jah, väga ilus, väga kena kiri. Kas see on sirelioks?»

«Vist... küll,» vastas neiu hooletul toonil. «Valisin umbropsu, mis kätte puutus...» Ja kergelt punastades pani ta kanvaa kiiresti kokku.

«Aga igavaks läheb, kui see nõnda edasi kestab ja kui temast mingit selgust ei saa,» mõtles Oblomov, «mõni teine, näiteks Stolz, saaks kõik kätte, aga mina ei oska.»

Ta muutus tusaseks ja vaatas roidunult ringi. Olga vaatas talle otsa ja pani siis näputöö korvi.

«Lähme puude varju,» ütles ta ja andis korvi Oblomovile kanda, ise aga avas päevavarju, kohendas kleiti ja hakkas minema. «Miks te rõõmsas tujus ei ole?» küsis ta.

«Ei tea, Olga Sergejevna. Mille üle ma peaksin rõõmustama? Ja kuidas?»

«Tehke tööd, käige inimestega rohkem läbi.»

«Tööd teha? Tööd võib siis teha, kui on eesmärk. Mis eesmärki mul on? Ei ole ju.»

«Eesmärk elada.»

«Kui ei tea, milleks sa elad, siis elad kuidagiviisi, päevast päeva; rõõmustad, et päev on möödas, et õõ on käes, ja süvened uneski igavesse küsimusse, milleks sa oled elanud selle päeva ja milleks sa elad homme?»

Olga kuulas vaikides, tõsisel pilgul; kortsus kulmud ilmutasid validust, huulte kõverdumises roomas maona nagu umbusk või halvakspanu...

«Milleks elanud?» kordas ta. «Kas võib siis kellegi olemasolu asjatu olla?»

«Võib küll. Näiteks minu oma,» ütles Oblomov.

«Teie ei tea siis veel tänini, kus on teie elu eesmärk?» küsis neiu seisma jäädes. «Ma ei usu seda: teie räägite iseenda peale laimujuttu, muidu ei oleks te üldse elamist väärt...»

«Ma olen juba sellest verstapostist möödas, kus eesmärk olema pidi, ja ees pole enam midagi.»

Oblomov ohkas ja neiu naeratas.

«Mitte midagi?» küsis Olga nüüd korruga elevalt, rõõmsalt naerdes, nagu ei usuks ta teda ja nagu peaks Oblomovil tema teada veel midagi ees olema.

«Naerge,» jätkas Oblomov, «aga paraku on see nii!»

Neiu läks vaikides ette ja kõndis, pea kumaras.

«Milleks või kellele ma elan?» rääkis Oblomov tema järel käies. «Mida peaksin ma otsima, millele suunama oma mõtled ja tahte? Eluõilmed on pudenenud, ainult okkad on järel.»

Nad kõndisid tasahilju; neiu kuulas hajameelselt, murdis mööda minnes sirelioksa ja ulatas Oblomovile.

«Mis see on?» küsis Oblomov kokkunult.

«Näete ju — oks.»

«Mis oks?» küsis Oblomov ja vahtis pärani silmil neiule otsa.

«Sirelioks.»

«Ma tean... aga mis ta tähendab?»

«Eluõilmeid ja...»

Oblomov jäi seisma, neiu ka.

«Ja?...» kordas Oblomov küsivalt.

«Minu pahameelt,» ütles Olga ning vaatas keskendunud pilgul otse mehele silma, kuna ta naeratus ütles, et ta teab, mis ta teeb.

Läbipaistmatuse pilv tema ümbert oli hajunud. Nüüd oli ta pilk kõnekas ja arusaadav. Ta oleks nagu meelega raamatul teatava lehekülje lahti lõõnud ja lubanud Oblomovil keelatud kohta lugeda.

«Tähendab, ma võin siis loota...» ütles Oblomov, äkki rõõmust punastades.

«Kõike! Ainult et...»

Neiu jäi vait.

Oblomovil tuli nagu uus elu sisse. Nüüd ei tundnud neiu omakorda teda ära: ähmane, unine ilme muutus seletatuks, silmad läksid lahti, palgeil mängles puna; mõtted pääsesid liikuma; silmis välkus iha ja tahe. Nüüd luges Olga tema näoilme tummast mängust, et ainsa silmapilguga on Oblomovi elule tekkinud eesmärk.

«Elu, elu avaneb mulle uuesti,» rääkis Oblomov nagu jampsides, «ma näen teda teie silmis, teie naeratuses, selles oksas, «Casta diva's»... siin on kõik olemas...»

Neiu raputas pead.

«Ei, mitte kõik... ainult pool.»

«Parem pool.»

«Võib-olla,» vastas Olga.

«Kus on siis teine pool? Mis on veel peale selle?»

«Otsige!»

«Milleks?»

«Et mitte kaotada esimest poolt,» ütles Olga, ulatas talle käe ja nad läksid koos koju.

Kord heitis Oblomov vargsi joovastunud pilke neiule, tema peale, pihale ja lokkidele, kord surus käes sirelioksa.

«See kõik on minu! Minu!» kinnitas ta mõttes ja ei uskunud isegi oma sõnu.

«Ega te nüüd Viiburi linnajakku ei koli?» küsis Olga, kui Oblomov asutas end koju minema.

Oblomov hakkas naerma ja ei nimetanudki enam Zahhari tohmaniks.

IX

Sellest ajast peale ei ilmnenu Olga juures enam äkilisi muutusi. Tädiga koos ja seltskonnas oli ta ikka ühteviisi rahulik, kuid üksnes Oblomovi läheduses elas ta ja tundis, et elab. Enam ei küsinud ta kelleltki, mis teha või kuidas olla, ja mõtteski ei võtnud ta enam Sonetskat eeskujuks.

Sedamööda, kuidas avanesid ta ees elu uued ilmumid, s. o. tunded, pani ta kõiki nähtusi hoolega tähele, kuulas erksalt oma loomusunni häält, võrdles kõike uut tasapisi oma seniste nappide tähelepanekutega ja astus ettevaatlikult edasi, kobades jalaga teed, mida mööda tal nüüd tuli minna.

Nõu küsida polnud kelleltki. Tädit? Tema libises neist küsimustest nii kergelt ja osavalt üle, et Olgal polnud kunagi korda läinud tema arvamustest mõnd mõttetera kätte saada, mida endale mällu vajutada. Stolzi ei olnud siin. Oblomovilt? Oblomov oli nagu Galatea, kellele Olga ise pidi hakkama Pygmalioniks*.

Olga elu täidus nii vaikselt ja teistele märkamatuult uue sisuga, et ta võis selles uues ilma nähtavate häirete ja tormideta elada, ilma et see teistele oleks silma torganud. Teiste meelest tegi ta kõike seda, mis ennegi, aga ometi tegi ta nüüd kõike teisiti.

Ta käis ikka Prantsuse Teatri etendustel, kuid näidendis nähtu seostus nüüd mingil moel tema eluga; ta luges raamatut, kuid seal leidis tingimata mõni rida, kus välgatas tema enda mõte, lõõmatus tema enda tunnete leek ja olid kirjas tema enda eile öeldud sõnad, just nagu oleks autor salaja tema südamepõksumist kuulnud.

Metsas kasvasid ikka samad puud, kuid nende kohinal

* Küprose legendaarne kuningas, kelle loodud Galatea kuju autori armastuse mõjul elavaks muutus. *Toim. märkus.*

oli nüüd teiste mõte: nende ja tema vahel oli tekkinud elav kokkukõla. Linnud ei sidistanud ega sädistanud enam lihtsalt niisama, vaid ajasid isekeskis juttu; ja kõik muu kõneles ümberringi, vastas tema enda meeoleule; lill pakatas, ja tema nagu kuulis selle hingamist.

Ka unenägudes ilmnis omamoodi elu: neis elasid mingisugused viirastused, unekujud, kellega ta mõnikord valjusti kõneles... nad jutustasid talle midagi, aga nii segaselt, et ta ei saanud aru; ta püüdis nendega kõnelda, midagi küsida, kuid kõneles samuti arusaadamatuult. Ainult Katja rääkis talle hommikuti, et ta olevat öösel jampsinud.

Talle tulid Stolzi ennustused meelde: Stolz oli talle mitmel korral öelnud, et ta ei olevat veel elama hakanudki, ja mõnikord oli Olga seda pahaks pannud, miks teda alles plikaks peetakse, kuigi ta on juba kakskümmend aastat vana. Nüüd mõistis ta, et Stolzil oli tol korral õigus: alles nüüd oli ta elama hakanud.

«Oodake, niipea kui elujõud teie organismis käärima hakkab, lööb ka elu teie ümber kihama, siis näete seda, mille vaatamiseks teie silmad praegu alles pimedad on, kuulete seda, mida te muidu ei kuule: hakkab helisema erkude sümfoonia, te kuulete sfääride muusikat, kuulatate rohu kasvamist. Kannatage, ärge kiirustage, küll see kõik tuleb!» ennustas Stolz.

See oligi tulnud. «Vististi käärib nüüd elujõud, organism on virgunud...» kordas neiu sõbra sõnu, kuulatades erksalt tundmatut värinat ning jälgides teraselt ja pelglikult ärkava vastse jõu iga uut eluavaldust.

Ta ei langenud unistuste võimusesse, ei heitnud end lehtede ootamatu habina, öiste viirastuste ja saladusliku sosina meelevalda, kui keegi unes nagu tema kohale kummardus, et talle midagi segast ja arusaamatut kõrva sosistada.

«Närvid!» kordas ta mõnikord läbi pisarate naeratades, vaevaga hirmust jagu saades ning ärkavate tungide ja karastamata erkude võitlusele vastu pannes. Ta tõusis voodist, jõi klaasi vett, avas akna, lehvitas rätikuga näole tuult ja vabanes unelusest nii unes kui ilmsi.

Oblomovil aga oli hommikul ärgates esimese pildina vaimusilma ees Olga elusuures kuju, sirelioks käes. Ka magama uinus ta temale mõeldes; läks jalutama või luges — ikka oli Olga kaasas.

Mõttes rääkis Oblomov temaga vahetpidamata, olgu ööl või päeval. «Avastuste ja leitutiste ajalugu» täiendas ta pidevalt mõne uue avastusega Olga välimuses või iseloomus,

üha leiutas ta uusi ettekäandeid, et Olgaga ootamatult kokku saada, talle mõnd raamatut saata, mingit üllatust valmistada.

Juttu, mis kokkusaamisel pooleli jäi, jätkas ta kodus, nii et mõnikord, kui Zahhar sisse astus, ütles isand talle väga õrnal ja mahedal toonil, nii nagu ta mõttes Olgaga rääkis:

«Kuule, sina kiilaspeaga sarvik, jälle andsid sa mulle ennist viksimata saapad jalga: vaata, kui võtan su veel käsile...»

Kuid Oblomovi muretus oli sest päevast peale läinud, kui Olga talle esimest korda laulis. Ta ei elanud enam endist elu, kus tal oli ükskõik, kas ta pikutab sohval ja vahib lakke, kas istub tema juures Aleksejev või istub ta ise Ivan Gerassimovitši pool, kuna ta päevalt ja öölt mitte midagi ega kedagi ei oodanud.

Nüüd oli päeval ja ööl, igal hommiku- ja õhtutunnilgi oma ilme; see oli täis vikerkaare helki või oli tuhm ja värvitu, vastavalt sellele, kas see täidus Olga lähedusest või moodsus temast lahus ning moodsus seega loiult ja igavalt.

See kõik peegeldus kogu tema olemusest vastu: ta pead täitis iga päeva, iga minuti arutluste, kujutluste, aimuste, ootuste ja teadmatuse piinade rägu, ja kõik olenes küsimusest: kas ta näeb Olgat või ei näe? Mis Olga ütleb ja mis ta teeb? Kuidas ta vaatab, mis ta küsib, mida laseb tal teha, on ta rahul või mitte? Kõik need muutusid üpris olulisteks küsimusteks tema elus.

«Oh, kui võiks tunda ainult armastuse soojust ja jätta tema hädad tundmata!» unistas ta. «Jah, elu käib pinna peale, mine, kuhu tahad, ikka kõrvetab! Kui palju uut liikumist, uut tegevust surub korraga peale! Armastus on hirmus raske elukool!»

Oblomov oli juba mitu raamatut läbi lugenud: Olga palus tal nende sisu jutustada ja kuulas uskomatu kannatlikkusega mehe juttu. Oblomov oli maale mitu kirja kirjutanud, pannud ametisse uue külavanema ja astunud Stolzi kaudu ühe naabermõisnikuga ühendusse. Ta oleks isegi maal ära käinud, kui ta oleks võimalikuks pidanud Olgast lahkuda.

Õhtust ta ei söönud ja juba kaks nädalat ei teadnud ta, mis tähendab lõunauinak.

Paari-kolme nädalaga olid nad kogu Peterburi ümbruse läbi sõitnud. Olga ja tädi, parun ja Oblomov käisid vabahukontsertidel, suurtel rahvapildudel. Räägiti koguni sõidust Soome, Imatrale.

Mis Oblomovisse puutub, siis tema poleks sammugi pargist kaugemale läinud, aga Olga leidis ikka midagi uut, ja niipea kui Oblomov vastas tema ettepanekule kuhugi sõita väikese viivitusega, võeti kavatsatud sõit tingimata ette. Ja siis polnud Olga naeratustel lõppu. Viie versta kaugusel suvilast polnud ainustki mäenukki, kuhu Oblomov poleks mitu korda roninud.

Vahepeal aga kasvas nende sümpaatia, arenes ja avaldus oma vääramatute seaduste järgi. Tunnete puhkemisega puhkes ka Olga õitsele. Silmisse tuli sõra juurde, liigutustesse graatsiat; rind paisus toredasti ja õõtsus rütmiliselt.

«Sa oled suvitades nii kenaks läinud,» ütles tädi Olgale. Paruni naeratuses avaldus sama meelitus.

Punastades pani Olga pea tädi õlale; see patsutas teda põsele.

«Olga, Olga!» hüüdis Oblomov kord vargsi, peaaegu sosal mää all, kus nad pidid jalutuskäiguks kokku saama.

Vastust ei tulnud. Oblomov vaatas kella.

«Olga Sergejevna!» hüüdis ta juba valjemini.

Vaikus.

Olga istus mäe otsas, kuulis hüüdu, kuid oli naeru pidades vait. Ta tahtis Oblomovit sundida mäest üles ronima.

«Olga Sergejevna!» hüüdis Oblomov, kes oli põõsaste vahelt juba poolde märke jõudnud ja vaatas ringi. «Ta käskis poole kuueks tulla,» arutas ta endamisi.

Neiu ei suutnud enam naeru pidada.

«Olga, Olga! Ah te olete seal!» ütles Oblomov ja ronis mäe otsa. «Uuh! Et teil ka himu on mäe otsa peitu pugeda!» Ta istus neiu kõrvale. «Selleks et mind piinata, piinate ka iseennast.»

«Kust te tulete? Otse kodunt?» küsis Olga.

«Ei, ma käisin teil; seal öeldi, et te olete välja läinud.»

«Mis te täna tegite?» küsis Olga.

«Täna...»

«Pragasite Zahhariga,» ütles neiu talle ette.

Oblomov naeris, nagu oleks neiu midagi üsna võimatut oletanud.

«Ei, ma lugesin «Revue'd». Aga kuulge, Olga...»

Kuid ta ei öelnud enam midagi, istus ainult neiu kõrvale ja süvenes tema profiili, pea ja käeliigutuste vaatlemisse, kui too nõela kanvaasse pistis ja jälle välja tõmbas. Süüteläätse suunas ta oma pilgu Olgale ega suutnud seda mujale pöörata.

Ta ise ei liikunud, liikus ainult ta pilk, vasakule, siis pare-

male, siis alla, nagu liikus neiu käsi. Tema sisimas käis aktiivne töö: kiirenenud vereringlus, kahekordistunud pulsisagedus ja südame vasardamine — selle mõjul hingas ta pikkamisi ja raskesti, nagu hingatakse surmanuhtluse eel või õrnuse haripunktil.

Ta oli tumm ega suutnud sõrmegi liigutada, ainult heldimusest niisked silmad viibisid ainiti neiu.

Aeg-ajalt heitis Olga talle sügava pilgu, luges tema näost sinna selgesti kirjutatud mõtet ja lausus endamisi:

«Jumal küll! Kuidas ta armastab! Kui õrn ta on, nii õrn!» Ja heal meel vaatles ta teda, oli uhke, et see mees tema enda võimuse läbi nüüd ta jalge ees lamab.

Sümboolsete vihjete, tähendusrikaste naeratuste ja sireliokste aeg oli jäädavalt möödas. Armastus muutus tõsisemaks, nõudlikumaks, hakkas mingiks kohustuseks muutuma; tekkisid vastastikused õigused. Mõlemad pooled avasid end ikka täielikumalt: arusaamatused ja kahtlused olid kadunud või andnud aset selgematele ja olulisematele küsimustele.

Olga torkis Oblomovit kerge pilaga asjata raisatud aastate pärast, mõistis teda armutult hukka ja nuhtles tema apaatiat sügavamalt ja mõjuvamalt kui Stolz; hiljem, suurema läheduse sügenedes asendas ta pilkesõnad Oblomovi loiu ja lodeva oleku kohta despootlike tahteavaldustega, tuletas talle visalt meelde elu eesmärki ja kohustusi, nõudis validalt liikumist, avatles lakkamata tema mõistust välja astuma, mässides teda mõnesse peenesse, talle endale tuttavasse eluküsimusse või küsides omakorda nõu mõnes segases või mõistetamatus asjas.

Ja Oblomov maadles, murdis pead ja rabeles, et neiu silmis mitte madalale langeda ja et talle abiks olla mõne keerdsõlme harutamisel või siis selle kangelaslikul katki-
raimisel.

Kogu Olga naiselik taktika nõretas hellast poolehoiust; kõik Oblomovi püüded neiu mõistusele järele jõuda õhkusid kirge.

Enamasti aga rauges Oblomov, heitis neiu jalgade ette, pani käe südamele ja kuulas, kuidas see peksab, ilma et ta oleks oma ainitist, imetlevat ja ihalevat pilku Olga näolt pööranud.

«Kuidas ta mind küll armastab!» kinnitas neiu sellisel silmapilgul, teda heal meel vaadeldes. Kui ta mõnikord Oblomovi hinges endisi peitupugenud jooni märkas — ta mõistis juba väga sügavale vaadata —, kui ta nägi vähimatki väsimust, vaevu aimatavat eluinaikut, sadas mehe

pihta etteheiteid, millesse vahel harva segunes kahetsuse kibedust, eksituse kartust.

Mõnikord, kui Oblomov tahtis haigutama hakata ja avas juba suu, tabas teda kohe neiu üllatunud pilk: sedamaid pani Oblomov suu uuesti kinni, nii et hambad kokku lakkatasid. Vähi-
matki unisuse ilmet Oblomovi näol kiusas neiu taga. Ta ei pärinud ainult, mis Oblomov tegi või teeb, vaid ka seda, mis ta mõtleb teha.

Veel enam kui etteheidetest ärkas Oblomovi erksus, niipea kui ta märkas, et Olga on tema väsimusest ise ka väsinud, muutunud külmaks ja hoolimatuks. Sel juhul sai Oblomov elevuse, elujõu ja aktiivsuse palaviku, ning varjud kadusid ja poolehoiu selge allikas hakkas jälle jõuliselt pulbitsema.

Kuid kõik need mured ei ulatunud siiani armastuse nõia-ringist väljapoole; Oblomovi tegevus oli alles eitav: ta ei maganud, ta luges, mõnikord mõtles hakata oma plaani kirjutama, käis ja sõitis palju ringi. Elu edaspidine suund, elu mõte, töö — see püsis alles kavatsustes.

«Mis elu või tegevust see Andrei veel tahab?» arutles Oblomov pärast lõunat, hoides vägisi silmi pärani, et mitte magama jääda. «Kas see ei ole siis elu? Kas armastus ei ole teenimine? Proovigu seda kord ise! Iga päev — kümme versta maha kõmpida! Eilse öö magasin linnas, viletsas trahteris, täies riides, ainult saapad tõmbasin jalast, Zahhari ka ei olnud — ja seda kõike Olga korralduste täitmiseks!»

Kõige piinlikum oli Oblomovil siis, kui Olga talle mõne erialase küsimuse esitas ja temalt nagu mõnelt professorilt rahuldavat vastust nõudis; seda juhtus sagedasti, ja mitte sugugi Olga pedantlike kalduvuste tõttu, vaid lihtsalt sellepärast, et ta tahtis asjast aru saada. Ajuti unustas ta, mis eesmärk tal Oblomoviga oli, sest küsimus ise kiskus teda kaasa.

«Miks meile seda ei õpetata?» ütles ta mõtlikult ja pahaselt, kui ta oli teadmisjanuselt kuulanud katkendlikku seletust mõne küsimuse kohta, mida naisterahvale tarvilikuks ei peetud.

Kord nõudis ta Oblomovilt äkki seletust kaksiktähtede kohta: ettevaatamatult oli Oblomov Herschelit* nimetanud, ja nüüd pidi ta linna sõitma, raamatu läbi lugema ja Olgale kõik ära rääkima, kuni see rahule jäi.

Teine kord pillas ta paruniga juteldes jällegi ettevaata-

* William Herschel (1738—1822) ja tema poeg John Herschel (1792—1871) — inglise astronoomid, Toim. märkus.

matult paar sõna maalikunsti koolkondade kohta — ning jälle jätkus tööd terveks nädalaks; lugeda ja jutustada; pärast sõideti veel Ermitaazi, ja seal pidi Oblomov näidete varal seda kinnitama, mida ta raamatust oli lugenud.

Ütles Oblomov midagi huupi, pani neiu seda kohe tähele ja hakkas sõnast kinni.

Siis pidi Oblomov nädal otsa kauplustes käima, et paremate maalide koopiaid otsida.

Kord pidi vaene Oblomov ammuõpitud kordama, kord raamatukauplustesse tormama, et uusi teoseid muretseda; mõnikord ei maganud ta öö otsa, luges ja tuhnis raamatutes, et hommikul nagu kogemata meelde tulnud teadmistega eile esitatud küsimusele vastata.

Neid Olga küsimusi ei ajendanud mitte naiselik hajameelsus ega silmapilgutuju seda või teist teada saada; neiu tegi seda tungival, kannatamatult ja karistas Oblomovit vaikimise puhul pika, uuriva pilguga. Kuidas see pilk mehe värisema pani!

«Miks te midagi ei räägi, miks te vaikite?» küsis neiu. «Võiks arvata, et teil on igav.»

«Ah!» vastas Oblomov nagu uimastusest ärgates. «Kuidas ma teid armastan!»

«Kas tõesti? Aga kui ma poleks küsinud, poleks seda sugugi märgata olnud,» ütles Olga.

«Kas te siis tõesti ei tunne, mis minus sünnib?» alustas Oblomov järjekordselt. «Teate, mul on isegi raske rääkida. Näete, siin... andke käsi... midagi rõhub, siin lamab midagi rasket, nagu kivi... just nagu suure mure puhul; imelik, niihästi murele kui ka õnnele reageerib organism ühtemoodi: raske, peaaegu valus on hingata, nutt kipub peale! Kui ma tõesti nutma hakkaksin, oleks mul nagu muregi puhul kohe kergem...»

Neiu vaatas teda vaikides, just nagu kontrollides tema sõnu, võrreldes neid sellega, mis ta näoilmselt lugeda võis, ja naeratas: tulemus rahuldas teda. Olga näol lehvits õnnehingus, kuid see oli rahulik õnn, mida nähtavasti miski ei võinud segada. Oli näha, et temal ei olnud rinnas raske, oli kerge ja lahe, nagu oli looduski sel vaikselt hommikul.

«Mis on minuga?» küsis Oblomov mõtlikult, just nagu iseendalt.

«Kas ütlen või?»

«Ütelgel!»

«Te olete armunud.»

«Jah, muidugi,» kinnitas Oblomov, võttis neiu käe õmb-

lustöölt, surus ta sõrmed oma huultele, ilma et oleks suudelnud, ja mõtles neid nähtavasti kaua nõnda hoida.

Neiu püüdis kätt tasahilju vabaks saada, kuid mees hoidis kõvasti kinni.

«Noh, laske lahti, aitab küll,» ütles Olga.

«Aga teie?» küsis Oblomov, «teie ei ole... armunud?...»

«Armunud... ei... mulle see sõna ei meeldi: ma armastan teid!» ütles Olga ja vaatas Oblomovile pikalt otsa, just nagu iseennast proovile pannes, kas ta ikka tõesti armastab.

«Ar... mas... tan!» kordas Oblomov. «Armastada võib ka ema, isa, hoidjat, isegi koeranässi: see kõik on kaetav ühise üldmõistega «armastan» nagu vana...»

«Öökuuega?» ütles Olga naerma hakates. «*À propos** — kus on teie vana öökuub?»

«Mis öökuub? Mul pole seda kunagi olnud.»

Neiu vaatas talle etteheitva naeratusega otsa.

«Teie räägite vanast öökuuest!» ütles Oblomov. «Ma ootan kärsitult hinge kinni pidades, et teie südamest tundmuse-laine esile murraks, tahaksin kuulda, mis nime teie sellele annate, aga teie... Jumal, halasta küll, Olga! Jah, mina olen teisse armunud ja ütlen, et ilma selleta pole ka tõelist armastust: isasse, emasse ja hoidjasse ei armuta, neid võib ainult armastada...»

«Ma ei tea,» ütles neiu mõtlikult, nagu püüaks ta iseendasse tungida ja mõista, mis tema sisimas sünnib. «Ma ei tea, kas ma olen teisse armunud; kui ei ole, siis võib-olla on see silmapilk alles ees; ma tean ainult üht — nõnda pole ma armastanud ei ema, isa ega hoidjat...»

«Ja milles on vahe? Kas te tunnete midagi erilist?...» päris Oblomov.

«Teie tahaksite seda teada?» küsis neiu kelmikalt.

«Jah, jah, jah! Kas teie ei tunne siis tungi seda avaldada?»

«Ja miks te tahate seda teada?»

«Et iga silmapilk ainult sellest elada: täna, terve öö, homme... kuni ma teid jälle näen... Ainult sellest ma elangi...»

«Näete, teil on vaja iga päev õrnuste tagavara uuendada! See ongi armunu ja armastaja vahe. Mina...»

«Teie?...» ei läbenud Oblomov oodata.

«Mina armastan teisiti,» ütles neiu pingi seljatoe vastu nõjatudes ja lastes pilgul rändavates pilvedes uita. «Mul on ilma teieta igav, üürikeseks ajakski teist lahkuda — kahju,

* Muuseas (prantsuse k.). Toim. märkus.

kauemaks ajaks — valus. Ma olen alatiseks teada saanud ja mõistnud ning usun, et te armastate mind, ja olen õnnelik, kui te ka enam kunagi ei kordaks, et te mind armastate. Rohkem ja paremini ma armastada ei mõista.»

«Need on nagu... Cordelia* sõnad,» mõtles Oblomov, vaadates kirglikult Olgaile silma.

«Kui te sureksite...» jätkas neiu viivitades, «siis kannaksin ma igavesti leinarüüd ja ei naerataks enam kordagi elus. Kui te hakkate teist armastama — siis ei nea ma teid ega nurise, vaid soovin teile vaikselt õnne... Minule on see armastus sama, mis elu... elu aga...»

Neiu otsis õiget sõna.

«Mis on siis teie arvates elu?» küsis Oblomov.

«Elu on kohus, kohustus, niisii on ka armastus kohus: selle oleks mulle nagu jumal saatnud,» lõpetas Olga silmi taeva poole tõstes, «ja käskinud armastada.»

«Cordelia!» mõtles Oblomov kuuldavalt. «Ja ta on ainult kahekümne ühe aastane! Ah siis see on teie arvates armastus!» lisas ta mõttlikult juurde.

«Jah, ja mul leidub vististi jõudu elada ja armastada elu lõpuni...»

«Kes on talle küll selle pähe pannud?» mõtles Oblomov, peaaegu hardalt neiu silmitsedes. «Ega ometi kogemused, piinad, tuli ja suits pole teda selle lihtsa armastuseni ja elu mõistmiseni viinud?»

«Aga on olemas elav rõõm, on olemas kirg,» alustas ta.

«Ei tea,» ütles Olga, «ma pole seda tundnud ja ei tea, mis see on.»

«Oo, kuidas kõik mulle nüüd selgeks saab!»

«Võib-olla saan ka mina seda aja jooksul tunda, võib-olla siis mässavad ka minus samad tormid, mis teie, siis hakkab ma kokku saades samuti teile otsa vaatama ja ei usu hästi, et te ilmsi minu ees seisate... Aga see peaks väga naljakas olema!» lisas neiu naerdes. «Missugused silmad teil mõnikord on: ma kardan, et *ma tante* hakkab seda märkama...»

«Milles peitub siis teile armuõnn,» küsis Oblomov, «kui teil puudub see elav rõõm, mida mina tunnen?...»

«Milles? Näete, milles!» ütles Olga ning osutas temale, iseendale ja üksildasele paigale nende ümber. «Kas see pole õnn? Kas ma olen varem kunagi nõnda elanud? Enne poleks ma siin puude all veerandit tundigi üksi ilma raamatuta või

* Mõeldud on William Shakespeare'i tragöödia «Kuningas Lear» nimikangelase kolmandat tütar. Toim. märkus.

muusikata istunud. Iga meesterahvaga, peale Andrei Ivanõtši, oli igav rääkida, ei leidnud juttugi: mõtlesin kogu aeg, kuidas üksi jääda... Nüüd aga... kahekesi on vaikidagi lõbus...»

Ta laskis pilgul üle puude ja muru käia, peatas selle siis Oblomovil, naeratas ja andis talle käe.

«Arvate, et mul pole valus, kui te ära lähete?» ütles ta. «Et ma ei tõtta kähku magama, et igavat ööd unes mööda saata? Et ma ei läkita teile homme kohe käskjalga? Et ma...»

Iga uue «et-iga» lõi Oblomovi nägu ikka rohkem särama, ta pilk süttis

«Jah, jah,» kordas ta, «ka mina ootan hommikut, ja öö on mulle igav, ja järgmisel päeval saadan kedagi teie poole, mitte asja pärast, vaid ainult selleks, et veel kord öelda ja kuulda teie nime, et kuulda ükskõik kui väikest üksikasja teie käekäigust ja kadetseda teenrit, kes teid juba nägi... Meie mõtleme, ootame, elame ja loodame ühteviisi. Andke mulle mu kahtlused andeks, Olga: ma hakkam uskuma, et te armastate mind nii, nagu te pole armastanud oma isa, tädi ega...»

«Koeranässi,» ütles Olga ja hakkas naerma. «Uskuge mind ometi,» ütles ta lõpetuseks, «nagu mina teid usun, ja ärge kahelge, ärge pelutage seda õnne tühiste kahtlustega, muidu lendab ta ära. Ma ei anna seda enam tagasi, mida ma kord olen omaks nimetanud, ehk olgu siis, et see mult vägisi võetakse. Ma tean seda, mis sellest, et ma alles noor olen, aga... teate,» ütles ta kindlal häälel, «selle kuu kestel, mis ma olen teiega tuttav, olen ma palju järele mõelnud ja palju kogenud, just nagu oleksin ma mõne suure raamatu vähehaaval ja omaette läbi lugenud... Ärge siis kahelge...»

«Ma ei saa sinna midagi parata,» ütles Oblomov vahele, «ärge nõudkegi seda. Praegu, teiega koos olles, olen ma kõiges kindel: teie pilk, teie hää ütleb mulle kõik. Te vaatate mulle otsa, nii nagu te räägiksite: sõnu polegi vaja, ma oskan teie pilkudest lugeda. Aga kui teid ei ole, algab piinav kahtluste ja küsimuste mäng, ja jälle pean ma teie juurde tõttama, jälle teile otsa vaatama, muidu ma ei usu. Mis see tähendab?»

«Aga mina usun teid: mispärast?» küsis neiu vastu.

«Miks te ei peaks uskuma! Teie ees seisab hullumeelne, kirest haige! Küllap te näete minu silmis ennast kui peeglis. Pealegi olete teie kahekümneaastane; vaadake end ise: kuidas saab mees, kes teid näeb, jätta oma ohvriandi imetluse

altarile toomata... kas või pilguga? Aga teid tunda, kuulata, teid pikka aega vaadata, armastada — oo, sellest võib hulluks minna! Teie olete nii püsiv, rahulik; ja kui möödub päev või paar, ilma et ma kuuleksin sõna «armastan»... hakkabki siin ärevus...»

Oblomov osutas oma südamele.

«Armastan, armastan, armastan — sellest jätkub teile kolmeks päevaks,» ütles neiu pingilt tõustes.

«Teie ainult naljatate, aga mis pean mina tegema!» tähendas Oblomov ohates, kui nad mäest alla läksid.

Nõnda kordus nende vahel sama teema mitmes variandis. Kohtumised, vestlused — see kõik oli sama viis, samad helid, sama heledasti põlev valgus, mis murdus ja killunes vaid rohelisteks, roosadeks ja helekollasteks kiirteks ning väreles ümberringi õhus. Iga uus päev, iga uus tund tõi uusi kõlasid ja kiiri, kuid sama tuli jäi põlema, helises sama korduv viis.

Nii Oblomov kui ka Olga kuulasid neid helisid, ja neid tabades püüdis kumbki omal viisil kuulnud muusikat teisele ette kanda, aimamata, et homme kõlavad juba teised helid, ilmuvad teised kiired, ning unustades järgmisel päeval, et eile oli laul teistsugune.

Olga ehtis oma südamepuistamisi nende värvidega, milles ta kujutlusvõime parajasti kiirgas, ja ta uskus, et need värvid on loomtruud, ning ruttas süütus, alateadlikus edevuses selles kaunis piduriüis oma sõbra palge ette.

Oblomov uskus seda enam neid nõiduslikke helisid, seda võluvast valgust, ning ta tõttas neiu ette täies kirerelvastuses, näitama selle tule jõudu ja sära, mis ta hinge põletas.

Nad ei valetanud endale ega teineteisele: nad avaldasid seda, mida süda neile ütles, kuid selle hää lükkis läbi nende kujutlusvõime.

Oblomovil oli ükskõik, kas Olga oli Cordelia ja jäi sellele kujule ustavaks või asus ta uuele rajale ja omandas uue kuju, kui ta ainult oleks ilmunud nendessamades värvides ja kiirte helgis, nagu ta tema südames elas, nii et temal oleks olnud endiselt heal!

Olga ei püüdnud teada saada, kas tema kirglik sõber võtaks tema kinda üles, kui ta selle heidaks lövi lõugade vahele, kas ta oleks valmis tema pärast kuristikku tormama, — kui ta ainult nägi selle kire tundemärke, kui mees ainult jäi ustavaks tema mehepaleusele, oli see mees, kelle tema oli ellu äratanud; kui ainult tema pilgust, tema naera-

tusest süttis mehe südames söakuse tuli ja kui mees ei lakanud temas nägemast oma elu eesmärki.

Nõnda peegeldus Oblomovi kiretules ning vilksatavas Cordelia kujus ainult armastuse üks üürrike hetk, üks põgus hingus, tema üks hommik, üks tema tujukas ornament. Homme aga, homme helgib juba midagi muud, võib-olla midagi niisama ilusat, kuid ometi midagi muud... X

Oblomov oli sellises meeleolus, nagu võiks olla inimene, kes on lojuva suvepäikese pilguga ära saatnud ja maitseb nüüd tema hõõguvate jälgede ilu, pööramata silmi ehakumalt, vaatamata selja taha, kust on tulemas öö, mõeldes ainult homse päeva valguse ja soojuse tagasitulekule.

Ta lamas selili sohval ja maitstes eilse kohtumise jälgede magusust. «Armastan, armastan, armastan,» värisesid tal ikka veel kõrvus Olga sõnad, ilusamad kui ta laul; ikka veel paitas teda neiu sügava pilgu soojendav sära. Ta luges selle pilgu mõtet, püüdis selle järgi armastuse suurust määrata ja pidi juba unne vaibuma, kui korraga...

Järgmisel hommikul ärkas Oblomov tusaselt ja kahvatuna, näol unetuse jäljed, otsaesine kortsus; silmis polnud tuld, polnud soove. Uhus, tegeva inimese ärgas, rõõmus pilk ja teadlik, mõõdukas liigutuste kärmus — kõik oli kadunud.

Loiult jõi ta teed, ei puudutanud ainustki raamatut, ei istunud laua äärde, süütas mõtlikult sigari ja istus sohvale. Varemalt oleks ta niisugusel puhul pikutama heitnud, kuid nüüd oli ta sellest võõrdunud ja tal polnudki himu pehme padja järele; küünarnuki toetas ta ometi sinna, mis viitas endistele kalduvustele.

Ta ilme oli tusane, ajuti ohkas ta, kehitas siis äkki õlgu ja raputas kurvalt pead.

Miski toimis ägedalt tema sisimas, kuid see polnud armastus. Olga kuju oli ta silme ees, kuid see kadus nagu kaugusse, paistis nagu läbi udu, säratuna, võõrana; Oblomov vaatas teda valusal pilgul ja ohkas.

«Ela nii, nagu jumal käsib, aga mitte nii, nagu sa ise tahad, — see on tark elureegel, aga...»

Ta vajus mõttesse.

«Jah, ei tohi nõnda elada, nagu sa ise tahad, — see on selge,» hakkas temas kõnelema üks pahur ja kangekaelne hää, «muidu satud vasturääkivuste segadikku, mida ei selgita ühegi inimese mõistus, olgu see ei tea kui sügav ja

Julge! Eile soovisid midagi, täna läheb su kirglik soov kuhjaga täide, ja ülehommega sa punastad, et oled seda soovinud, siis nead elu, miks ta su soovi täitis, — näed siis, mis tuleb iseseisvast ja julgest sammuseadmisesest, isemeelsest tahtmisest eluteel. Peab käsikaudu minema, nii paljustki kinnisilmi mööda astuma, ja mitte õnnest jampsima, mitte ka nurisema, kui ta käest libiseb, — nõnda on elu! Kelle väljamõeldis see on, et elu on õnn, nauding? Hullumõte! Elu on elu, kohus! ütleb Olga, kohus aga on mõnikord raske. Täidame siis oma kohust...

Oblomov ohkas.

«Meie ei saa enam Olgaga kokku... Jumal! Sina avasid mu silmad ja näitasid mulle, mis on mu kohus,» rääkis ta taeva poole vaadates. «Kust võtta jõudu? Lahkuda! Praegu on see veel võimalik, ehk küll valus, selle-est ei nea sa ennast pärast, et miks sa ei lahkunud. Aga varsti tuleb keegi Olga poolt, ta lubas ju saata... Ta ei tea oodatagi...»

Mis oli kõige selle põhjuseks? Mis tuul oli korraga Oblomovile need mõtted toonud? Mis pilved tema pea kohale ajanud? Alles eile vaatas ta Olga hinge ning nägi seal hiilgavat maailma, hiilgavat saatust, luges enese ja Olga õnneendeid. Mis oli siis nüüd juhtunud?

Vististi sõi ta õhtust või lamas selili ning luuleline meeleolu andis maad teab mis õudustele.

Nii sagedasti juhtub, et uinud vaikselt, selgel suveõhtul vilkuvat tähistava all ja mõtled, kui ilus on põld homme puhteaja heledates värvides. Kui hea on metsatihnikusse palavuse eest pakku pugeda!... Ja äkki ärkad vihmarabinast, nukralt hallist pilvisusest; on külm ja röske.

Nagu ikka kuulas Oblomov õhtul oma südame peksmist, katsus veel mõlema käega, nagu usutades, kas see tihke tomp on kasvanud; lõpuks süvenes ta oma õnne analüüsi, sattus kibedustilgale ja sai mürgituse.

Mürk mõjus tugevasti ja ruttu. Ta laskis mõttes kogu oma elu silme eest läbi: juba sajandat korda võttis kahetsus ja asjatu haledus kõige möödunu pärast tema südames maad. Ta kujutles, kes ta oleks võinud nüüd juba olla, kui ta oleks tiidsalt edasi läinud; kui palju täiuslikumalt ja mitmekülgsemalt ta oleks elanud, kui tal oleks jätkunud aktiivsust; siit jõudis ta küsimuse juurde: mis ta praegu on ja kuidas võib Olga teda armastada, mille eest?

«Ehk on see eksitus?» sähvas tal korraga välguna peast läbi, ja see välg tabas otse ta südant ning purustas selle. Ta oigas. «Eksitus! Jah... see'p see ongi!» keerles tal peas.

«Armastan, armastan, armastan,» kõlas äkki jälle ta mälus ja süda hakkas sellest soojenema, kuid siis puhus uuesti külm il. Ja see kolmekordne «armastan» Olga suust — mis see on? Silmapete, alles aheldamata südame kurikaval sosin; see pole armastus, vaid ainult armastuse eelaimus!

See hääl kõlab veel kunagi, aga siis nii vägevalt, nii müri-seva akordina, et kogu ilm vibiseb! Siis saavad teada tädi ja parungi, ning kaugele-kaugele kaigub selle hääle kaja! Ei hiili see tunne hiljakesi nagu rohtu peitupugev oja, mis vaevu kuuldavalt vuliseb.

Praegu ta armastab nii, nagu ta kanvaal õmbleb: loiult tasapisi tuleb ilmsiks muster, veel loiumalt laotab ta selle lahti, vaatleb, paneb siis kokku ja unustab. Jah, see on ainult armastuse ettevalmistus, armukatse, ja tema, Oblomov, on esimene vähegi kõlblik isik, keda võib juhtumisi katsealuseks tarvitada...

Juhus viis nad ju kokku ja lähendas neid. Olga poleks teda muidu üldse märganud: Stolz juhtis ta tähelepanu, poe-kis noorele, tundlikule südamele osavõtlikkuse külge; siis tärkas neiu südames kaastundmus ja egoistlik püüd laiska hinge unest üles raputada, pärast aga maha jätta.

«Nii on asi!» ütles Oblomov kohkunult, tõusis asemelt ja läitis väriseval käel küünla. «Midagi rohkemat siin ei ole, pole olnudki! Neiu oli valmis armastust tundma, tema süda ootas pinevalt, ja sel silmapilgul juhtusin mina kogemata tema teele, juhtusin eksikombel... Tuleb mõni teine, ja ta ärkab kohkunult oma eksitusest! Kuidas ta vaataks pärast seda mulle otsa, kuidas ta pööraks silmad kõrvale... hirmus! Mina röövin võõrast vara! Ma olen varas! Mis ma ometi teen, mis ma teen! Kuidas ma nii pime võisin olla! Jumal küll!»

Ta vaatas peeglisse: näost kahvatu, kollane, silmad tuhmid. Talle tulid meelde noored õnnelapsed, kelle vaade on niiskelt looritatud, mõtlik, tugev ja sügav, nii nagu Olgalgi — säde sähvib silmis, võidukindlus naeratuses, käbedus kõnnakus ja kõlavus hääles. Ja tema, Oblomov, ootab, kuni üks nendest ilmub: siis süttib Olga leegitsema, vaatab talle otsa, siis Oblomovile... ja purskab naerma!

Jälle vaatas Oblomov peeglisse. «Niisuguseid ei armastata!» ütles ta.

Siis heitis ta kummuli ja surus silmad patja. «Jumalaga, Olga, saa õnnelikuks,» ütles ta lõpetuseks.

«Zahhar!» hüüdis ta hommikul. «Kui Iljinski poolt tuleb

teener, siis ütle, et mind pole kodus, et ma olen linna sõitnud.»

«Kuulen.»

«Jah... ei, parem ma kirjutan talle,» ütles Oblomov endamisi, «muidu näib see talle liiga veider, et ma äkki ära kaon. Seletus on paratamatult vajalik.»

Ta istus laua äärde ja hakkas kärsitult, kiiresti, palavikulise õhinaga kirjutama, mitte nõnda, nagu ta mai alguses majaperemehele oli kirjutanud. Kordagi ei sattunud «et-id» ja «mis-id» kohatult lähestikku.

«Teile tundub imelikuna, Olga Sergejevna (kirjutas ta), et minu enda asemel saate selle kirja, kui me ometi nii sagedasti kohtume. Lugege kiri läbi, siis näete, et ma ei või teisiti toimida. Oleks pidanudki selle kirjaga alustama, siis oleksime nii mitmestki südametunnistuse etteheitest pääsenud; kuid ka nüüd pole veel hilja. Me hakkasime teineteist nii äkki, nii ootamatult armastama, nagu oleksime mõlemad korraga haigeks jäänud, ja see ei lasknud mul varem toibuda. Pealegi, kes suudaks Teid tundide kaupa vaadates ja kuulates enesele vabatahtlikult rasket kohustust võtta — võlust kaineneda? Kust võtta iga silmapilk ettevaatust ja tahtejõudu, et kallakul peatuma jääda ja mitte mööda mäekülge alla libiseda? Iga päev mõtlesin ma: «Kaugemale ma ei lähe, nüüd peatun, kõik oleneb ju minust!» — ja läksin ometi; nüüd aga algab võitlus, mispuhul ma Teie abi vajan. Alles täna öösel mõistsin ma, kui kiiresti mu jalad libisevad: eile läks mul korda vaadata sügavamale kuristikku põhja, kuhu ma langen, ja ma otsustasin peatuda.

Ma räägin ainult enesest — mitte egoismi ajel, vaid sellepärast, et kui mina juba kuristikku põhjas laman, lendate Teie ikka puhta inglina kõrguses, ja ma ei tea, kas Te tahategi pilku alla kuristikku heita. Kuulge, ilma igasuguse keerutamiseta ütlen ma lihtsalt ja otsekoheselt: Teie ei armasta mind, ei võigi armastada. Kuulake minu kogemust ja uskuge tõrkumata. Minu süda hakkas juba ammugi peksma: ütleme, ta peksis valesti, mitte õigel ajal, kuid just see õpetas mind õige ja juhusliku südamepeksmise vahel vahet tegema. Teil on võimatu, minul aga võimalik ja koguni kohustuslik teada, mis on tõde, mis

eksitus, ja minu kohus on inimest hoiatada, kui ta pole veel jõudnud vahet tegema õppida. Nõnda ma siis hoiatan Teid: Teie eksite, pöörduge tagasi!

Niikaua kui meie armastus ilmus kerge, naeratava nägemuse kujul, kui ta helises alles «Casta diva's», lehvits sirelioksa lõhnas, avaldamata osavõtus ja häbelikus pilgus, ei usaldanud ma teda, pidasin teda kujutlusvõime mänguks ja enesearmastuse sosinaks. Kuid vallatused möödusid; ma jäin armastusest haigeks, tundsin kire tundemärke; Teie muutusite mõtlikuks, tõsiseks, ohverdasite mulle oma vaba aja; Teie ergud hakkasid kõnelema; Te hakkasite ärevust tundma, ja siis, õigupoolest alles siis kokkusin ma ja tundsin, et minu kohus on peatuda ja öelda, mis see kõik on.

Mina ütlesin Teile, et ma armastan Teid, ja Teie vastasite mulle samaga — aga kas Te kuulete, misuguse dissonantsina see kõlab? Ei kuule? Siis kuulete hiljem, kui mina juba kuristikus olen. Vaadake mind, mõelge minu elu üle järele: kas Teie siis võite mind armastada, kas Te armastate mind? «Armastan, armastan, armastan,» kordasite Teie eile. «Ei, ei, ei!» ütlen mina kindlalt.

Teie ei armasta mind, kuigi Te ei valeta — ruttan kohe lisama — ega peta mind; Teie ei või «jah» öelda, kui Teie sisimas kõlab «ei». Ma tahan Teile ainult tõestada, et Teie tõsine «armastan» ei tähenda praegust, vaid tulevat armastust; see on ainult ala-teadlik vajadus armastada, mis tõelise toidu, tõelise tule puudusel põleb külmal valetulel ja mis naiste puhul avaldub lapse või teise naise kallistamises või lihtsalt pisarates ja hüsteerilistes nähtudes. Juba alguses oleksin ma pidanud Teile tõsiselt ütleva: «Te eksite, Teie ees pole see, keda Te olete oodanud, kellest unistanud. Kannatage, ta tuleb, ja siis Te ärkate; Teil on siis häbi ja piinlik oma eksituse pärast, aga minule teeb see häbi ja piin valu,» — nõnda oleksin ma pidanud Teile ütleva, kui ma loomu poolt oleksin teravam pilguga ja ergema hingega ning lõpuks — kui ma oleksin olnud avameelsem... Ma rääkisin küll, aga Te mäletate, kuidas: kartes, et Te ehk usute; ja et seda ei sünniks, rääkisin ma juba ette kõigest, mida teised võiksid Teile rääkida, et Te ei hakkaks neid kuulama ega

uskuma, ise aga püüdsin läbematult Teiega kokku saada ja mõtlesin: kunagi tuleb küll teine, aga seni olen ma õnnelik. Niisugune on tunnete ja kirgede loogika.

Nüüd mõtlen ma juba teisiti. Aga mis sünnib siis, kui ma kiindun temasse, kui kokkusaamine pole enam elu luksus, vaid muutub tungivaks vajaduseks, kui armastus tungib sügavale südamesse (mitte asjata ei tunne ma seal tihket tompu)? Kuidas saab siis end lahti kiskuda? Kas ma jõuan siis seda valu välja kannatada? Kui halb mul siis on! Praegugi ei suuda ma õuduseta selle peale mõelda. Kui Te oleksite elus rohkem kogenud ja vanem, siis tänaksin ma oma õnne ja annaksin Teile alatiseks käe. Aga...

Milleks ma seda kirjutan? Miks ei tulnud ma ise ütleva, et soov Teiega kokku saada kasvab päev-päevalt, kusjuures me ei tohiks kokku saada? Õelda seda Teile näkku — ons mul seda julgust, mõtelge ise! Mõnikord ma tahaksingi midagi sinnapoole õelda, aga ütlen hoopis midagi muud. Võib-olla oleks Teile näoilmes avaldunud kurbus (kui see tõsi on, et Teil polnud minuga igav) või Te oleksite haavunud, mõistmata minu häid kavatsusi; ma ei suudaks üht ega teist taluda, ma hakkaksin jälle midagi oma tahte vastu rääkima, minu ausad püüded variseksid põrmuks ja kõik lõpeks kokkuleppega homme jälle kohtuda. Praegu, ilma Teieta, on olukord sootuks teine: ma ei näe Teile leebet pilku, Teile head ja armast nägu; paber kannatab ja vaikib, ning mina kirjutan rahulikult (valetan): enam me üksteist ei näe (ei valeta).

Mõni teine lisaks: kirjutan ja valan pisaraid, kuid mina ei teeskle end Teile ees tähtsaks, ma ei ehi end kurbusega, sest ma ei taha valu suurendada, kahetsust ega nukrust süvendada. Kõik see edvistav eneseehtimine varjab harilikult kavatsust tunnete juuri veel sügavamale ajada; mina aga tahaksin nende seemned niihästi enda kui Teile südames hävitada. Ja ka nutt on kohane kas võrgutajatele, kes katsuvad sõnakõlksudega puudutada naisterahva ettevaatamatut enesearmastust, või siis õrnadele unistajatele. Räägin seda jumalaga jättes, nagu jäetakse jumalaga head sõpra, keda saadetakse kau-

gele teekonnale. Paari nädala või kuu pärast oleks see juba hilja ja raske: armastus progresseerub uskumatult kiiresti, see on nagu hinge gangreen. Juba praegu ei tea ma enam, mis minuga on, ei arvesta tunde ega minuteid, ei tea päikesetõusu ega loojaminekut, kordan ainult: nägin — ei näinud, näen — ei näe, tuli — ei tulnud, tuleb... See kõik on noortele kohane, kes kannatavad kergesti nii häid kui halbu ärritusi; minule sobib ennemini rahu, olgugi ta igav ja unine, sest ma olen sellega harjunud; tormidega ei tule ma toime.

Paljud paneksid mu tegu imeks: miks ta ära jookseb? ütleksid nad; teised hakkavad mu üle naerma: minugipärast, ma olen sellekski valmis. Sest kui ma kord olen otsustanud Teiega enam mitte kokku saada, siis olen ma kõigeks valmis.

Mu sügavas kurbuses on mulle väikeseks lohutuseks tunne, et see meie elu lühike episood jätab mulle endast alatiseks puhta ja lõhnava mälestuse, nii et temast üksi piisab mulle, et ma ei langeks enam uuesti endisesse hingeuinakusse; Teile aga saab ta, ilma et ta Teile kahju tooks, juhatuseks edaspidises loomulikus armastuses. Jumalaga, ingel, lennake rutem ära, nii nagu lendab hirmunud linnuke oksalt, kuhu ta on eksikombel istunud, lennake niisama kergelt, erksalt ja rõõmsalt nagu tema, sest Teiegi istusite oma oksale kogemata!»

Obломov kirjutas hingestunult; sulg lendas üle lehekülgedele. Silmad särasid, palged hõõgusid. Kiri tuli pikk nagu kõik armastuskirjad: armastajad on hirmsad lobi-sejad.

«Imelik! Mul polegi enam kurb ega raske!» mõtles ta. «Ma olen peaaegu õnnelik... Mispärast? Vististi sellepärast, et ma oma hingekoorma kirja panin.»

Ta luges kirja läbi, murdis kokku ja pitseeris kinni.

«Zahhar!» ütles ta. «Kui teener tuleb, siis anna talle see kiri preili kätte viimiseks.»

«Kuulen,» vastas Zahhar.

Obломovi meel läks tõepoolest peaaegu rõõmsaks. Ta istus, tõstis jalad sohvale ja küsis, kas ei saaks midagi hommikueineks. Sõi ära kaks muna ja pani sigari põlema. Ning südames ja peaski polnud tühjust: ta elas. Ta kujutles, kui-

das Olga kirja saab ja imestab, mis näo ta teeb kirja luges. Ja mis siis tuleb...

Ta tundis head meelt saabuva päeva perspektiivist ja uudsest olukorrast... Hinge kinni pidades kuulatas ta uksest käimist, kas ehk tuleb juba teener, ehk loeb Olga juba kirja. Ei, eestoa valitses vaikus.

«Mis see siis tähendab?» mõtles ta ärevalt. «Kedagi ei tule: mis see olgu?»

Salajane hää! sosistas talle kohe: «Miks sa närvitsed? Seda sa ju tahadki, et kedagi ei tuleks, et vahekord katkeks.» Kuid ta summutas selle hääle.

Poole tunni pärast hõikas ta Zahhari õue pealt, kus see kutsariga istus.

«Kas kedagi pole tulnud?» küsis ta. «Kas keegi pole käinud?»

«Jah, käis küll,» vastas Zahhar.

«Ja sina?»

«Ütlesin, et teid põle kodu, et sõitsite linna.»

Oblomov vaatas talle suurisilmi otsa.

«Miks sa seda ütlesid?» küsis ta. «Mis ma käskisin sul teha, kui teener tuleb?»

«Teener põle käind, tuli toatüdruk,» vastas Zahhar häirimatu rahuga.

«Andsid kirja ära?»

«Ei and: teie käkisite ju esiteks öelda, et põle kodu, ja alles siis kirja ära anda. Kui teener tuleb, küll ma siis annan.»

«Einoh, sa oled... lihtsalt mõrtsukas! Kus kiri on? Anna siial» ütles Oblomov.

Zahhar tõi juba tublisti märdunud kirja.

«Pese käed puhtaks, kuuled sal!» ütles Oblomov vihaselt ja näitas plekki kirjal.

«Minu käed on puhtad,» vastas Zahhar kõrvale vaadates.

«Anisjal Anisjal!» hüüdis Oblomov.

Anisja ilmus poolest saadik eestoa ukse vahele.

«Vaata, mis Zahhar on teinud,» kaebas Oblomov. «Säh, võta kiri ja anna ta teenrile või toatüdrukule, ükskõik, kes Iljinskite poolt siia tuleb... viigu preilile, kas kuuled?»

«Kuulen, pai härra. Küll ma annan.»

Aga niipea kui Anisja eestuppa astus, kahmas Zahhar tal kirja käest.

«Mine, kasi,» karjus ta, «mine sinna, kus su koht on!»

Varsti tuligi jälle toatüdruk. Zahhar hakkas talle ust

avama; Anisja tahtis tema juurde astuda, kuid Zahhar heltis talle maruvihase pilgu.

«Mis sul siia asja on?» küsis ta kähinal.

«Ma tulin ainult kuulama, kas sa...»

«Eks katsu!» mõirgas Zahhar ja äigas küünarnukiga naise poole. «Käi sinna!»

Anisja muigas ja läks, kuid teisest toast vaatas ta ikka läbi uksepraod, kas Zahhar teeb seda, mida härra käskis.

Kära kuuldes tõttas Ilja Iljitš ise välja.

«Mis on, Katja?» küsis ta.

«Preili käskis küsida, kuhu te sõitsite. Aga te polegi ära sõitnud, olete kodus. Ma lähen ütlen,» ütles tüdruk ja tahtis minema lipata.

«Kodus, jah. See muudkui valetab,» ütles Oblomov. «Säh, vii preilile kiri!»

«Kuulen, kohe viin.»

«Kus preili on?»

«Läks külasse, käskis öelda, et kui raamatu läbi saate, et siis tuleksite parki, kella kahe paiku.»

Tüdruk lahkus.

«Ei, ma ei lähe... mistarvis veel tundeid üles kihutada, kui kõik peab lõppema,» mõtles Oblomov ja hakkas ise küla poole minema.

Kaugelt nägi ta, kuidas Olga mäest üles läks, kuidas Katja talle järele jooksis ja kirja ära andis; nägi ka seda, kuidas Olga korras seisma jäi, kirja vaatas, silmapilgu mõtles, siis Katjale noogutas ja parki, puiesteele pöördus.

Oblomov läks ümber mäe, jõudis sama puiestee teise otsa, kõndis puiestee keskkohani ning istus pöösaste vahele murule ootama.

«Ta läheb siit mööda,» mõtles ta, «ma vaatan siit vargsi, mis ta teeb, ja kaon siis jäädavalt.»

Hinge kinni pidades ootas ta neiu samme. Ei, kõik oli vaikne. Loodus elas toimekat elu; ümberringi kihaskas nähtamatu pisitöö, ehk küll pealtnäha valitses pühalik rahu.

Rohu sees liiguti, roniti, askeldati. Näe, sipelgad sibavad täis hoolet igasse ilmakaarde, satuvad vastamisi, lähevad uuesti lahku, ruttavad; just nagu vaataks kusagilt kõrgelt turule, kus sõeluvad inimesed: samamoodi salkades, samasugune tunglemine ja sagimine.

Kimalane sumiseb lille ümber, poeb õiekarikasse; kärbsed on kobaras mahlatilga ääres, mis pärna tüvepraost välja pisardunud; kusagil tihnikus kordab lind aina üht ja sama hääliitsust, võib-olla kutsub teist.

Kaks liblikat, kes lenneldes teineteist taga ajavad, keerutavad nagu valssi tantsides puutüvede vahel. Rohi lõhnab tugevasti; sealt kostab vaibumatut saagimist...

«Missugune möll!» mõtles Oblomov, vaadates seda askeldamist ja kuulates looduse tasast müra. «Ja pealtnäha on kõik nii vaikne ja rahulik.»

Kuid samme ei kostnud ikka veel. Lõpuks ometi, näe... «Oh!» ohkas Oblomov ja lükkas tasakesi oksad laiemale. «Tema, ta... Mis see siis on? Nutab? Mu jumal!»

Olga kõndis vaikselt omaette ja pühkis rätikuga silmi; kuid need läksid aina uuesti märjaks. Ta häbenes seda, neelas pisaraid, tahtis neid pargipuudegi eest varjata, aga ei saanud. Oblomov polnud siiani Olgat nutmas näinud; ta polnud pisaraid oodanud, ja nüüd need otsekui põletasid teda, kuid nõnda, et tal ei hakanud sellest palav, vaid ainult soe.

Ta läks ruttu neiule järele.

«Olga, Olga!» ütles ta õrnalt, käies tema kannul.

Neiu võpatas, vaatas tagasi, silmitses meest üllatunult, siis aga pööras pea ära ja läks edasi.

Oblomov kõndis nüüd tema kõrval.

«Te nutate,» ütles ta.

Olga nutt sai uut hoogu. Ta ei suutnud seda enam tagasi hoida, surus rätiku vastu silmi, hakkas nuuksuma ja istus kõige lähemale pingile.

«Mis ma ometi teinud olen!» sosistas Oblomov kohkunult, võttis Olga käest kinni ja katsus seda silmade eest ära võtta.

«Jätke!» ütles Olga. «Minge ära! Miks te veel siin olete? Ma tean, et mul pole põhjust nutta: milleks? Teil on õigus: jah, kõik võib juhtuda.»

«Mida küll teha, et neid pisaraid ei oleks?» küsis Oblomov neiu ette põlvili langedes. «Õelge, käskige: ma olen kõigeiks valmis...»

«Teie tegite seda, et need pisarad oleksid, aga neid peatada ei ole teie võimuses... Te pole nii tugev! Laske lahtil!» ütles Olga ja lehvitas rätikuga näole tuult.

Oblomov vaatas teda ja needis mõttes iseennast.

«See õnnetu kiri!» kahetses ta.

Neiu avas käsitöökorvi, võttis kirja ja ulatas Oblomovile.

«Võtke,» ütles ta, «viige ta kaasa, et ma ei peaks teda vaadates kauem nutma.»

Oblomov pistis kirja taskusse ja istus longuspäi neiu kõrvale.

«Te hindate vähemalt mu kavatsusi õiglaselt, Olga?» küsis ta tasa. «See on tõenduseks, kui kallid on mulle teie õnn.»

«Jah, kallid küll!» ütles nelu ohates. «Ei, Ilja Iljitš, teil hakkas vististi kade meel, et ma nii rahulikku õnne maitseen, ja te lihtsalt pidite seda tegema.»

«Segama! Te pole siis mu kirja lugenudki? Ma kordan...»

«Lõpuni ei lugenud, sest pisarad tulid silma: ma olen ju alles rumal! Aga kõik muu oli niigi aimata: ärge korrake, midu ma hakkas jälle nutma...»

Juba veeresidki jälle pisarad.

«Eks loobu ma ju teist sellepärast,» alustas Oblomov, «et ma näen ees teie õnne, et ma toon ennast sellele ohvriks?... Ja kas ma teen seda külmavereliselt? Kas ei nuta minulgi kõik sees? Milleks ma seda siis teen?»

«Milleks?» kordas Olga, pööras näo Oblomovi poole ja jättis äkki nutu. «Selleks, et põösasse peitu pugeda ja sealt piiluda, kas ma nutan ja kuidas ma nutan — just selleks! Kui te seda tõsiselt oleksite tahtnud, mis kirjas seisab, kui te oleksite tõesti kindel olnud, et peate lahkuma, siis te oleksite välismaale sõitnud, ilma et te enne oleksite minuga kokku saanud.»

«No on aga mõte!...» alustas Oblomov etteheitvalt, aga ei ütelnud enam midagi. See oletus üllatas teda, sest äkki tundis ta, et see on tõsi.

«Jah,» kinnitas Olga, «eile oli teil vaja kuulda, et ma armastan, täna on teil mu pisaraid vaja, homme tahate võib-olla näha, kuidas ma suren.»

«Olga, kuidas te võite mulle nõnda ülekohtu teha! Kas te siis ei usu, et ma annaksin praegu pool elu, kui võiksin teid nutmise asemel naermas näha?...»

«Jah, nüüd võib-olla küll, kus te juba nägite, kuidas naine teie pärast nutab... Jah,» lisas neiu, «teil ei ole südant. Te ütlete, et te pole minu pisaraid tahtnud, aga te poleks seda teinud, kui te poleks tahtnud...»

«Kas ma siis teadsin?!» hüüatas Oblomov pateetiliselt ja pani mõlemad käed vastu rinda.

«Kui süda armastab, on tal oma tarkus,» vastas Olga, «ta teab, mida tahab, ja teab juba ette, mis tuleb. Eile poleks ma saanud siia tulla: tulid ootamatud külalised; aga ma teadsin, et te oleksite mind oodates piinelnud, oleksite ehk halvasti maganudki; ja ma tulin, sest ma ei tahtnud, et te piinleksite... Aga teie... teil on hea meel, et ma nutan. Vaadake siis, vaadake, tundke lõbu!»

Ta hakkas jälle nutma.

«Niikuinii magasin ma halvasti, Olga; ma piinlesin kogu öö...»

«Ja teil hakkas kahju, et mina hästi magasin, et mina ei piinelnud — eks ole?» ütles Olga vahele. «Kui ma poleks nutma hakanud, siis magaksite ka täna öösel halvasti!»

«Mis ma pean siis nüüd tegema: pean ma andeks paluma?» küsis Oblomov alandliku õrnusega.

«Andeks paluvad lapsed või mõni, kes rahvamurrus teisele jala peale astub, siin vabandus ei aita,» ütles neiu ja lehvitas endale jälle rätikuga tuult.

«Olga, aga kui see on tõsi? Kui minu mõte on siiski õige ja teie armastus on eksitus? Kui te hakkate mõnda teist armastama ja peate mind vaadates punastama...»

«Ja mis siis?» küsis Olga ning vaatas Oblomovile nii sügav-ironilisel ja läbitungival pilgul otsa, et mees kohmetus.

«Ta tahab minust midagi kätte saada,» mõtles ta. «Hoia end, Ilja Iljitš!»

«Mis siis?» kordas ta masinlikult, vaatas ärevust tundes Olgale näkku, aga ei saanud aru, mis mõte praegu neiu peas tekkis ja kuidas ta oma «mis siis-» kavatses õigustada, sest on ju võimatu armastuse tagajärgi õigustada, kui see armastus on eksitus.

Olga vaade oli nii teadev ja kindel, küllap ta valitses hästi oma mõtet.

«Teie kardate,» ütles ta teravalt, ««kuristiku põhja» langetada; teid kohutab haavav võimetus, et ma lakkan kunagi teid armastamast!... «Kui halb mul siis on!» — nii te kirjutasite...»

Oblomov ei taibanud ikka veel midagi.

«Aga minul on ju siis hea, kui ma kedagi teist armastama hakkas: niisiis olen mina õnnelik! Ja teie ju ütlete, et te näete ees minu õnne ja olete valmis minu heaks kõike ohverdama, isegi elu?»

Oblomov vahtis ainiti neiu otsa ning pilgutatas aeg-ajalt päranaetud silmi.

«Ah niisugune loogika tuli siit välja!» sosistas ta. «Pean tunnistama, et seda ma ei oodanud...»

Neiu mõttis teda mürgisel pilgul pealaest jalatallani.

«Aga õnn, mille pärast te aru kaotate?» jätkas ta. «Need hommikud ja õhtud, see park ja minu «armastan» — kas see kõik ei maksa teie silmis midagi, kas selle eest ei tasu mingit hinda maksta, mingit ohvrit tuua, mingit valu kannatada?»

«Ah, kui ma võiksin maa alla vajuda!» mõtles Oblomov

ikka suuremat sisepiina tundes, mida rohkem talle Olga mõte selgus.

«Aga mis siis,» küsis Olga ägedalt, «kui teie sellest armastusest väsite, nagu te väsisite raamatutest, ametiskäimisest, seltskonnast; kui te kunagi ilma võistlajatagi, ilma uue armastuseta minu kõrval magama uinute, nagu oleksite oma kodus sohvad, ja kui minu hää teid enam ei ärata; kui teil südame paistetuse möödub, kui teie öökuub saab teile armsamaks kui mis tahes naisterahvas?...»

«Olga, see on võimatu!» katkestas Oblomov teda pahaselt ja nihkus temast eemale.

«Mispärast võimatu?» küsis Olga. «Teie ütlete, et mina praegu eksin ja hakkas kord kedagi teist armastama, mina aga mõtlen vahel, et teie armastus saab lihtsalt otsa. Ja mis siis saab? Kuidas ma siis õigustaksin seda, mida ma praegu teen? Kui ka inimesed ja seltskond kõrvale jätta, siis — mida ma iseendale ütlen?... Ka mina ei saa mõnikord sellepärast magada, aga ma ei tule oma tulevikukahtlustega teid piinama, sest ma usun kõige paremat. Õnn saab minu hirmust võitu. Minu jaoks on see väärtus omaette, kui teie silmad hakkavad minu pärast särama, kui te mind otsides mäest üles ronite, unustate laiskuse ja tõttate palava ilmaga linna mulle lillekimpu või raamatut tooma; kui ma näen, et suudan teid panna naeratama, elu ihkama... Mina ootan ja otsin ainult õnne ja usun, et olen ta leidnud. Kui ma eksin, kui see on tõsi, et ma kord oma eksituse pärast nutan, siis tunnen ma vähemalt siin (ta pani käe südamele), et mina pole selles süüdi; siis ei tahtnud seda saatust, ei andnud jumal. Aga ma ei karda tulevasi pisaraid; ma ei nuta siis asjata: midagi olen ma nende pisarate eest juba saanud... Nii hea... oli mul!» lisas ta.

«Olgu siis jällegi hea!» palus Oblomov.

«Teie aga näete ees ainult musti värve; õnn ei maksa teie silmis midagi... See on tänamatus!» jätkas Olga. «See pole armastus, see on...»

«Enesearmastus!» ütles Oblomov tema eest ja ei julgenud enam Olga poole vaadatagi, ei temaga rääkida ega andeks paluda.

«Minge nüüd,» ütles Olga vaikselt, «kuhu te minna tahtsite.»

Oblomov vaatas talle otsa. Neiu silmad olid kuivad. Mõttelikult vaatas ta maha ja tõmbas päevavarju otsaga jooni liivale.

«Heitke jälle pikutama,» lisas Olga pärast pausi, «siis te ei eksi, siis ei lange te kuristikku.»

«Ma olen mürgitatud ja mürgitasin ka teid, selle asemel et olla lihtsalt ja vahetult õnnelik,» pomises Oblomov kahetsedes.

«Jooge kalja: see ei mürgita,» torkas neiu.

«Olga! See pole suuremeelne!» ütles Oblomov, «Nüüd, kus ma olen end juba ise süütunnistusega karistanud...»

«Jah, sõnades te karistate ennast, sõnades tormate kuristikku, annate pool elu, aga siis tuleb kahtlus ja unetu õõ; kui õrnaks, kui hoolitsevaks te enda vastu muutute, kui ettevaatlikuks, kui kaugele te ette näete!...»

«Kui õige see on, ja kui lihtne on tõde!» mõtles Oblomov, kuid häbenes seda valjusti öelda. Miks ei mõistnud ta ise selle peale tulla, miks pidi seda selgitama naisterahvas, kes alles alustab oma elu? Ja kui ruttu see tal läheb! Alles ta oli päris lapse pilguga.

«Meil pole enam millestki rääkida,» lõpetas Olga püsti tõustes. «Jumalaga, Ilja Iljitš, ja elage... rahu; sest see on teie õnn.»

«Olga! Ei, jumala pärast, ei! Nüüd, kus kõik jälle selgeks sai, ärge ajage mind minema...» ütles Oblomov neiu käest kinni haarates.

«Mida te siis minust tahate? Te kardate, et minu armastus teie vastu võib olla eksitus: mina ei suuda teie kartust kummutada; võib-olla ongi eksitus — ma ei tea...»

Oblomov laskis neiu käe lahti. Jälle rippus mõõk tema pea kohal.

«Kuidas te ei tea? Kas te siis ei tunne?» küsis Oblomov kahtleval ilmel. «Ei aima?»

«Ma ei aima midagi; eile ütlesin ma teile, mida ma tunnen, aga mis aasta pärast tuleb, ei tea. Kas siis tõesti esimesele õnnele järgneb teine, teisele kolmas, ja see on ikka samasugune?» küsis Olga ning vahtis suuril silmil Oblomovile otsa. «Rääkige, teil on rohkem kogemusi kui mul!»

Kuid Oblomov ei tahtnud enam neiu selle mõtte õigsuses veenda, seepärast vaikus ta ja kiigutas teise käega akaatsiat.

«Ei, armastatakse ainult üks kord!» kordas ta koolipoisi kombel pähekulunud ütlust.

«Näete, ka mina usun sedasama,» ütles neiu. «Kui see aga ei ole nõnda, siis võib-olla tuleb aeg, kus ma teid tõesti enam ei armasta ja nii minul kui ka teil on siis eksituse pärast valus; võib-olla lähme siis lahku!... Kaks, kolm korda armastada — ei, ei... Ma ei taha seda uskuda!»

Oblomov ohkas. See «võib-olla» pööras ta hinge segi ja sügavas mõttes kõmpis ta neiuale järele. Kuid samm-sammult hakkas tal kergem; öösel kujutletud eksitus tundus nii kauge tulevikuna... «Kogu elu on ju niisugune, mitte ainult armastus,» turgatas tal äkki pähe, «ja kui igat juhust eksitusena eemale tõrjuda, kust saab siis see õige juhust tulla? Kus mu silmad on? Justkui pimedaks jäänud...»

«Olga,» ütles ta ja puudutas kahe sõrmega õige tasakesi tema pihta (neiu jäi seisma), «teie olete targem kui mina.» Olga raputas pead.

«Ei, ainult lihtsam ja julgem. Mida te kardate? Kas te tõesti arvate, et armastus võib lõppeda?» küsis ta uhke kindlusega.

«Nüüd ma enam ei kardal!» ütles Oblomov söakalt. «Teiega koos ei tee saatus hirmu.»

«Neid sõnu lugesin ma hiljuti kusagilt... vististi Sue*' romaanist,» ütles Olga äkki pilkavalt Oblomovi poole pöördudes, «ainult seal ütleb seda naine mehele...»

Oblomovil tõusis veri näkku.

«Olga! Olgu kõik nii nagu eile!» palus ta. «Ma ei kardal enam eksitust.»

Olga vaikus.

«Eks?» küsis Oblomov arglikult.

Neiu vaikus ikka.

«Noh, kui te midagi öelda ei taha, andke siis muidu märku... kas või sirelioksaga...»

«Sirelid... on möödas, kadunud!» vastas Olga. «Näete, missugused nad nüüd on: närtsinud!»

«Möödas, närtsinud,» kordas Oblomov sireleid vaadates. «Ka kiri on möödas!» ütles ta siis.

Olga raputas pead. Oblomov kõndis ta kannul ning mõlgutas mõtteid kirjast, eilsest õnnest ja närtsinud sirelioksast.

«Tõepoolest, sirelid närtsivad,» mõtles ta. «Milleks seda kirja vaja oli? Miks ma kogu õõ ei maganud ja hommikul kirjutama asusin? Nüüd, kus rinnas on jälle rahulik (ta haigutas)... tahaks kangesti magada. Aga kui kirja poleks olnud, siis poleks ka kõike seda olnud: tema poleks nutnud ja kõik oleks olnud nagu eilegi, oleksime vaikselt siin puisteel istunud, teineteisele otsa vaadanud ja õnnest rääkinud. Ja täna ka, ja homme samuti...»

Oblomov haigutas suure suuga.

* Sue, Eugène (1804—1857) — prantsuse kirjanik. Toim. märkus.

Siis tuli tal äkki pähe: mis siis oleks olnud, kui kiri oleks eesmärgi saavutanud, kui Olga oleks tema arvamust jaganud, eksimist ja kauge tuleviku ohte kartma hakanud, kui ta oleks kuulunud tema nõndanimetatud elutarkust ja kainet meelt ning olnud valmis lahku minema, teineteist unustama?

Jumal hoidku! Jumalaga jätta, linna uude korterisse kolida? Siis oleks järgnenud pikk, veniv öö, igav homme, talumatu ülehomme ja veel rodu päevi, üks kahvatum kui teine...

Seda ei või? See on ju surm! Aga nõnda see ometi oleks olnud! Ta oleks haigeks jäänud. Ta ei tahtnudki lahkumist, ta poleks seda välja kannatanud, oleks tulnud ise kohtamist paluma. «Miks ma ometi selle kirja kirjutasin?» küsis ta endalt.

«Olga Sergejevna!» ütles ta.

«Mis on?»

«Kõigile oma süütunnistustele pean ma veel ühe lisama...»

«Millise?»

«Seda kirja poleks tõesti vaja olnud...»

«Pole tõsi, seda oli väga vaja,» ütles Olga.

Ta vaatas tagasi ja hakkas naerma, nähes, mis näo Oblomov tegi, kuidas ta unisus äkki kadus ja silmad imestusest pärani läksid.

«Oli vaja?» kordas Oblomov ja sihtis üllatunud pilgul neiu selga. Seal aga polnud muud kui peleriini kaks tupsu.

Mida tähendavad siis need pisarad ja etteheited? Kas see kõik on ainult kavalus? Kuid ta teadis väga hästi, et Olga pole kaval.

Kavaldavad ja kavalust kasutavad üksnes mõnevõrra piiratud mõistusega naised. Sirgjoonelise arukuse puudusel panevad nad kavaluse abil igapäevase, väikese elu vedrusid liikvele, punuvad oma kodust poliitikat nagu pitspaela, ilma et nad tähele paneksid, kuidas kulgevad ümberringi elu peamised teed, kuhu nad suunduvad ja kus ühinevad.

Kavalus on peenraha, mille eest kuigi palju osta ei saa. Nagu peenrahaga saab tund või paar ära elada, nii võib ka kavalusega üht-teist kinni katta, pisut petta või teisendada, kuid tema abiga ei küüni nägema kauget silmapiiri, et viia kokku suure peasündmuse algust ja lõppu.

Kavalus on lühinägelik: hästi näeb ta ainult oma nina ette, ja mitte kaugemale; seepärast langeb ta ise sagedasti lõksu, mille ta teiste tarvis on üles seadnud.

Olga on lihtsalt tark: kas või tänane probleem — kui hõlpsalt ja selgesti ta selle lahendas, nagu iga teisegi küsimuse. Kohe märkab ta sündmuse peamõtet ja asub kõige otsemat teed selle juurde.

Kavalus on aga kui hiir: piirleb ümberkaudu, poeb peitu... Olga iseloom pole üldse niisugune. Aga mis see siis on? Mis uus hoiak siit selgub?

«Mispärast see kiri vajalik oli?» küsis Oblomov.

«Mispärast?» kordas neiu ja pööras kiiresti rõõmsa näo Oblomovi poole, tundes lõbu oma osavusest, millega ta võis teise iga silmapilk ummikusse ajada. «Sellepärast,» ütles ta rõhuga, «et te öö otsa magada ei saanud, kirjutasite mulle kogu see aeg; mina olen samuti egoist! Seda esiteks...»

«Miks te siis mulle enne etteheiteid tegite, kui te nüüd minuga nõusse jäite?» küsis Oblomov vahele.

«Sellepärast, et teie piinu välja mõtlete. Mina neid välja ei mõelnud, nad tulid ise, ja nüüd on mul hea meel, et nad juba möödas on; teie aga septsite neid ja tundsite ette head meelt. Te olete õel! Seda ma teile ette heitsingi. Peale selle... teie kirjas mänglevad mõte ja tunne... täna öösel ei elanud te oma tavalist elu, vaid nii, nagu tahtis seda teie sõber ja ka mina — see on teiseks. Ja lõpuks, kolmandaks...»

Neiu astus ligemale, nii ligi, et Oblomovil lõi veri pähe ja südamesse; ta hakkas erutusest raskesti hingama. Neiu aga vaatas talle otse silma sisse.

«Kolmandaks sellepärast, et teie kirjast paistab nagu peeglist teie õrnus, teie hool ja mure minu ja mu õnne pärast, et sealt paistab teie puhas südametunnistus... kõik see, millele Andrei Ivanõtš mu tähelepanu juhtis ja mida ma armastama hakkasin, mille pärast ma unustan teie apaatsuse... teie laiskuse... Tahtmatult avaldasite seal, et teie pole egoist, Ilja Iljitš, te ei kirjutanud sugugi selleks, et lahkuda, — seda te ei tahtnud, te kirjutasite ainult sellepärast, et kartsite mind petta... Teis kõneles ausus, muidu oleks see kiri mind sügavalt haavanud ja siis poleks ma uhkuse pärast üldse nutma hakanud! Näete, ma tean, miks ma teid armastan, ja ma ei karda eksitust: mina ei eksi teis...»

Kui ta seda rääkis, oli ta Oblomovi silmis särast ja hiilgusest ümbritsetud. Ta silmis helkis armastuse võidurõõm, oma jõu tunnetamine, palgeil hõõgusid punased laigud. Ja tema, Oblomov, oli kõige selle põhjuseks! Oma ausa südame ajal oli ta heitnud neiu hinge selle tule, selle sära ja hiilguse.

«Olga! Teie olete kõige parem naiste seas, te olete esimene naine maailmas!» hüüdis Oblomov vaimustudes ja sirutas ekstaasis käed neiuale vastu, ise ettepoole kummardudes. «Jumala pärast... üksainus suudlus... kirjeldamatu õnne pandiks,» sosistas ta nagu jampsides.

Neiu pörkas otsemaid tagasi; pühalik sära ja jume kadus ta palgeilt; silmade leebe tuli muutus ähvardavaks.

«Ei! Mitte kunagi! Arge tulge!» ütles ta kohkunult, peaaegu kabuhirmus, sirutas päevavarju ja mõlemad käed ette ning jäi, külg ees, ähvardaval pilgul ja ähvardava hoiakuga sambaks kivinenult seisma, isegi mitte hingates.

Oblomov muutus kohe vaguraks: tema ees ei seisnud leebe Olga, vaid haavatud uhkuse ja viha jumalanna, huuled kokku pigistatud, välgud silmis.

«Andke andeks!» pomises Oblomov löödult, põrmustatult.

Olga pöördus pikkamisi ja läks, kuna ta ise üle öla kartlikult tagasi piilus, et näha, mis mees teeb. Aga see ei teinud midagi: tuli tasakesi, saba sorus, nagu koer, kellele on peale pöurutatud.

Neiu pidi juba sammu kiirendama, kuid Oblomovi nägu nähes hoidis ta naeratust tagasi ja astus rahulikumalt, ainult aeg-ajalt läbis värin ta keha. Ohetuselaik ilmus kord ühele, kord teisele palgele.

Edasiminekul selgines ta nägu, hingamine muutus aeglasemaks ja rahulikumaks, samm mõõdetumaks ja kindlamaks. Ta nägi, kui püha on Oblomovile tema «mitte kunagi», ja ta vihatahin vaibus pikkamisi, andes kahetsusele maad. Ta astus ikka aeglasemalt ja aeglasemalt...

Ta oleks tahtnud oma ägedust heaks teha; mõttes otsis ta ettekäänat rääkimiseks.

«Rikkusin kõik ära! See oli nüüd tõeline eksitus! «Mitte kunagi!» Jumal küll, sirelid on närtsinud,» mõtles Oblomov longus sirelikobaraid vaadates. «Eilne on närtsinud, kirigi on närtsinud, ja ka praegune silmapilk, kõige parem mu elus, kuna esimest korda elus ütles naine mulle nagu hää taevast, et minus on midagi head... ja ka see silmapilk närtsis!»

Ta vaatas Olga poole — neiu seisis ja ootas teda mahlöödud silmil.

«Andke kiri mulle,» ütles ta vaikselt.

«Ta on närtsinud,» vastas Oblomov nukralt ja ulatas kirja.

Neiu tuli jälle talle õige lähedale ja langetas pea, silmad sootuks maha löönud... Ta vist väriseski. Oblomov ulatas kirja, Olga ei tõstnud pead, ei nihkunud eemale.

«Te ehmatasite mind,» ütles ta leebelt.

«Andke andeks, Olga,» pomises Oblomov.

Neiu vaikis.

«See ähvardab «mitte kunagi!» ütles Oblomov kurvalt ja ohkas.

«Närtsib ära,» sosistas Olga vaevu kuuldavalt ja punastas. Ta heitis Oblomovile hea ja häbeliku pilgu, võttis ta mõlemad käed ning pigistas neid kõvasti, siis surus ta nad oma südamele.

«Tunnete, kuidas süda taob!» ütles ta. «Te ehmatasite mind! Laske lahti!»

Ning mehele otsa vaatamata keeras ta ringi ja pistis rada mööda jooksu, kusjuures ta eest pisut kleiti kergitas.

«Kuhu te nüüd tõttate?» hüüdis Oblomov. «Ma olen väsinud, ei jõua teile järele...»

«Las ma lähen! Ma jooksen laulma, laulma, laulma!...» kordas Olga õhetavi põsi. «Rinnas pakitseb, nii et peaaegu valus on!»

Oblomov jäi paigale ja vahtis tükk aega neiuale nagu äralennanud inglile järele.

«Kas seegi silmapilk närtsib?» mõtles ta peaaegu kurvalt, tundmata ise, kas ta läheb edasi või seisab paigal.

«Sirelid... on möödas,» mõtles ta jälle, «eile on möödas, ka öö oma viirastuste ja ahistusega on möödas... Jah! ja kaob seegi hetk nagu sirelid! Aga samal ajal, kui tänane öö möödu, puhkes juba tänane hommik...»

«Mis siis siis on?» küsis ta valjusti, viibides ise nagu unes. «Kas siis armastus... armastus ka? Mina arvasin, et tema jääb palava keskpäevana armastajate ümber ja miski ei liigu ega lehvi selles õhus; ka armastuses ei ole rahu, ka tema liigub kogu aeg kuhugi, edasi... edasi... «nagu kogu elu», ütleb Stolz. Ja ei ole veel sündinud Joosuat, kes ütleks talle: seisa paigal! Mis siis homme tuleb?» küsis ta murelikult ja lonkis sügavas mõttes koju.

Olga akende alt mööda minnes kuulis ta, kuidas neiu pakitsev rind Schuberti helidest kergendust otsis, otsekui nuuksudes õnnest.

Jumal küll! Kui hea on maailmas elada!

Kodus ootas Oblomovit Stolzi kiri, mis algas ja lõppes sõnadega: «Kas nüüd või mitte kunagi!» Järgnesid etteheited inertsuse pärast, siis kutse sõita tingimata Sveitsi, kuhu Stolz kavatses minna, ja sealt edasi Itaaliasse.

Ja kui sest asja ei saa, siis mingu Oblomov ometi maale oma mõisa korraldama, käest ära lastud talupoegi raputama, oma aastasissetulekut revideerima ja uue maja ehitamiseks ettevalmistusi tegema.

«Pea meeles meie kokkulepet: kas nüüd või mitte kunagi!» lõpetas sõber.

«Nüüd, nüüd, nüüd!» kordas Oblomov. «Andrei ei tea, missugune poeem praegu minu elus aset leiab. Mis ta veel tahab? Kas mu elu võib veel kunagi sisukam ja pingelisem olla? Proovigu olla minu nahas! Ja kui lugeda näiteks prantslasi või inglasi: nagu teeksid nemad ainult tööd, nagu neil peale töö midagi muud mõttes ei oleks! Nad sõidavad muudku Euroopas ringi, mõned käivad koguni Aasias ja Aafrikas ära, niisama, lihtsalt oma lõbuks: üks albumit joo-nistama, teine muinasjäänuseid välja kaevama, kolmas lõvi-jahile või madusid püüdma. Ja kui nad seda ei tee, siis istuvad nad kodus suursuguses jõudeolekus, võtavad hommiku-einet, söövad koos oma sõprade või naistega lõunat — ja see on kogu nende töö! Mis sunnitööline mina siis olen? See on Andrei väljamõeldis: tööta ja tööta — nagu hobune! Milleks? Mul on peatoidus ja ihukate olemas. Kuigi Olga küsis ka jälle, kas ma kavatsen Oblomovkas ära käia...»

Ta asus kirjutama, aru pidama, käis isegi arhitekti juures. Peagi oli ta väikesel laual maja ja aia plaan. Perekonnalamu, ruumikas maja, kahe rõduga.

«Siin asun mina, siin Olga, siin on magamistuba, siin lastetuba...» mõtles ta naeratades. «Aga talupojad, talupojad,» ja naeratus kadus ta näolt, otsaesisele ilmusid kort-sud. «Naaber kirjutab, laskub üksikasjadesse, räägib kordus-künnist ja terasaagist... Kui igav! Pealegi soovitah ta ühi-sel kulul suurde kaubaalevisse teed ehitada ja jõeile silda teha, tahab kolm tuhat rubla saada, ma peaksin tema arva-tes Oblomovka panti panema... Aga kust mina tean, on see tark tegu või mitte?... On sel mõtet? Äkki ta petab mind?... Oletame, et ta on aus inimene: Stolz tunneb teda; aga temagi võib eksida ja minu raha läheb vett vedama! Kolm tuhat — see on ju ilmatu hulk! Kust seda võtta? Ei, see on hirmus! Siis kirjutab ta veel, et mõned talupojad

peaks paigutatama kõnnumaale elama, ja nõuab ruttu vastust — kõik ikka ruttu! Tema on valmis kõik dokumendid mõisa pantimise asjus hoolekande nõukogusse saatma. Kui mina talle volikirja annaksin, poleks mul «muud muret kui seda ainult palatisse kinnitama minna,» — näed sa, mis ta tahab! Aga ma ei teagi, kus see palat on ja kuidas selle ukseid lahti käivad.»

Juba teist nädalat seisab see kiri vastamata, ja isegi Olga küsib tema käest, kas ta on juba palatis käinud. Hiljuti saatis ka Stolz kirja niihästi temale kui Olgale ja küsis: «Mis Oblomov teeb?»

Olga võis küll ainult pealiskaudselt oma sõbra tegevust jälgida, ja sedagi ainult temale kättesaadavas osas: kas Oblomov on rõõmus, kas ta sõidab heal meelel sinna või tänna, ilmub ta kokkuräägitud ajaks parki, huvitavad teda linnauudised ja üldine kõneaine? Kõige rohkem pidas ta seda silmas, et Oblomov oma elu peamist eesmärki ei unustaks. Kui ta vahel tegigi palatist juttu, siis ainult selleks, et Stolzile oma sõbra asjaajamiste kohta midagi vastata.

Suvehari oli käes: juuli hakkas läbi saama; ilm oli väga ilus. Oblomov oli peaaegu vahetpidamata Olgaga koos. Selge ilmaga olid nad pargis, südapäeva palavaga kadusid puude vilusse ja seal, mändide all, istus Oblomov neiu jalgade ees ning luges talle ette; neiu tikkis juba teist kanvaatükki — Oblomovile. Ka nende tunnetes valitses palav suvi: vahel harva tulid pilved ja kadusid jällegi.

Kui Oblomovit piinasidki rasked unenäod ja südames tui-kas kahtlus, siis seisis Olga inglina valvel; ta vaatas oma selgete silmadega Oblomovile näkku, aimas sedamaid, mis tal südames on, — ja jälle saabus vaikus, jälle voolasid tunded rahuliku jõena, kus peegeldusid uued taevamustrid.

Olga vaated elule, armastusele ja kõigele muule olid muutunud veel selgemaks ja täpsemaks. Kindlamalt kui seni vaatas ta enese ümber, pelgamata tulevikku; tema mõistuses ilmnis uusi tahke, iseloomus uusi jooni. See avaldus kord poeetilises mitmekülgsuses ja sügavuses, kord loogilises selguses, järjekindluses ja loomulikkuses.

Tal oli visadust, mis sai jagu kõigist saatuse ähvardustest, isegi Oblomovi laiskusest ja apaatsusest. Niipea kui tal tekkis mingi kavatsus, hakkas kohe ka kibe tegevus pihta. Muud sa siis enam ei kuulnudki. Ja kui kuulsid, siis nägid ometi, et ta mõtted on ikka sellesama juures, et ta seda ei unusta, ei jäta, ei kaota julgust, vaid mõtleb sellele ja saab, mis tahtis.

Oblomovile oli mõistatuseks, kust tuli neil see jõud, see tarkus — mõistus ja oskus talitada nii, nagu asi nõuab, ükskõik, mis sündmus ka ette juhtuks.

«See tuleb sellest,» mõtles Oblomov, «et tal teine kulm kunagi otse ei ole, vaid ikka pisut kõrgemal, nii et selle kohale tekib pisitilluke kurd... Seal, selles kurrus, pesitsebki tema visadus.»

Olgu ta näol ei tea kui rahulik ja selge ilme, aga see kurd ei kao ja kulm ei asu teisega ühekõrgusele. Kuid välist jõudu, äkilisi võtteid ja hoiakuid tal ei ole. Tahtekindlus ja visadus ei mõjuta põrmugi tema naiselikku olemust.

Ta ei püüa emalõvi olla, kes loobib teravusi kohmaka austaja pihta ja kes paneb oma mõttekiirusega toatäie külalisi imetlema, nii et mõni nurgast hüüab: braavo, braavo!

Ta on koguni pelglik, nagu see paljudele naistele omane: ta ei hakka hiirt nähes värisema, seda küll, ei lange tooli kukkumise pärast minestusse, kuid kardab kodunt eemale minna ja keerab kahtlase välimusega talumeest nähes teelt tagasi, paneb õõseks akna kinni, et vargad sisse ei saaks, — seda kõike päris naiselikult.

Peale selle on kaastundmus ja haletsemine talle nii omane. Teda on kerge nutma ajada; tema südamele on lihtne ligi pääseda. Armastuses on ta väga õrn; ja läbikäimises teistega on nii palju leebust ja lahket tähelepanelikkust — ühesõnaga, ta on naine!

Mõnikord sähvatab tema jutus küll pilkesädemeid, kuid neis särab nii palju nõtkust, nii tasast ja meeldivat arukust, et igaüks painutab heal meelel pea selle alla.

Selle-ees ei karda ta tõmbetuult, käib videviku ajalgi kerges rõivastuses väljas — see ei tee talle midagi! Tal on õitsev tervis; ta sööb hea isuga; tal on omad lemmiktoidud; ta teab ka, kuidas neid valmistada.

Seda kõike teavad paljud teisedki, kuid paljud ei tea, mis teha ühel või teisel juhul, ja kui ka teavad, siis ainult seda, mis teistelt õpitud või kuulnud, aga ei mõista, miks nad teevad nii ja mitte teisiti, nad toetuvad lihtsalt tädi või tädi-tütte autoriteedile...

Paljud ei tea sedagi, mis nad tahavad, ja kui nad jõuavadki otsusele, siis ikka loiuult — et võiks nii ja võiks ka naa. Küllap see tuleb sellest, et nende kulmud on ühetasa või peeneks kitkutud kaared ja et nende kohal pole seda kurdu.

Oblomovi ja Olga vahel tekkis salajane, teistele märkamatu side: iga pilk, iga teiste kuuldes öeldud tähtsusetu

sõna omandas nende jaoks erilise mõtte. Kõiges nägid nad vihjet armastusele.

Oma enesekindluse peale vaatamata punastas Olga mõnikord lauas, kui jutustati kellegi armulugu, mis tema looga sarnanes; et aga kõik armulood on omavahel küllalt sarnased, siis pidi ta sagedasti punastama.

Ja selle peale tehtud märkuse puhul kahmas Oblomov endale ähmiga niisuguse virna kuivikuid ette, et mõni tingimata naerma hakkas.

Nad muutusid valvsaks ja ettevaatlikuks. Mõnikord jättis Olga tädile ütlemata, et ta oli Oblomovit näinud, ja Oblomov teatas kodus, et ta läheb linna, läks aga parki.

Kuigi Olga mõistus oli selge, kuigi ta nii teadlikult ümburust vaatles, kuigi ta oli jumekas ja terve, hakkasid tema juures ometi ilmnema mingid haigusele viitavad sümptomid. Vahel valdas teda rahutus, mis pani teda mõtlema, kuid ta ei leidnud sellele seletust.

Mõnikord, kui ta palaval keskpäeval Oblomoviga käe alt kinni jalutas, toetus ta roidunult mehe õla vastu, kõndis masinlikult mingi rammestuse võimuses ja oli pidevalt vait. Tema erksus oli kadunud, pilk rauge, elutu, liikumatu, kiindunud ainiti ühte punkti, ja ta ei viitsinud seda mujale pöörata.

Tal oli raske olla, miski nagu rõhus rinda ja tegi rahu-tuks. Ta võttis peleriini ja rätiku õlgadelt, kuid ka see ei aidanud — ikka rõhus, ikka ahistas. Hea meelega oleks ta heitnud mõne puu alla pikali ja lamanud niiviisi tundide kaupa.

Oblomov oli nõutu, lehvitas talle oksaga tuult, kuid kärsitu liigutusega keelas neiu selle ära ja vaevles edasi.

S siis ohkas ta äkki, vaatas selginud pilgul ringi, märkas Oblomovit, surus tal kätt, naeratas, ja jälle tulid elavus ja naer tagasi, ja jälle valitses ta enda üle.

Ühel õhtul valdas teda see rahutus, see armastuse kuutõbi tugevasti, ja korraka paistis ta Oblomovile sootuks uues val-guses.

Ilm oli umbne ja kuum; metsas kohises soe tuul; taevast katsid rasked pilved. Videvik läks aina tihedamaks. «Tuleb vihma,» ütles parun ja sõitis koju.

Tädi läks oma tuppa. Olga mängis kaua unistades klaverit, siis jättis järele.

«Ei saa enam, sõrmed värisuvad, mul on lämbumistunne,» ütles ta Oblomovile. «Lähme aeda.»

Kaua kõndisid nad alleel vaikides ja käsikäes. Neiu käed olid pehmed ja niisked. Nad läksid parki.

Puud ja põõsad sulasid kokku mustaks müüriks; kahe sammuga pealegi ei näinud enam midagi, ainult looklevad liivarajad valendasid.

Üksisilmi vahtis Olga pimedusse ja surus end Oblomovi ligi. Nad kõndisid sõnatult.

«Ma kardan!» ütles neiu äkki võpatades, kui nad peaaegu käsikaudu mööda kitsast puiesteed edasi läksid, mõlemal pool must metsamüür.

«Mida?» küsis Oblomov. «Ära karda, Olga, mina olen ju sinuga.»

«Ma kardan ka sind!» sosistas Olga. «Aga hea on niimoodi karta! Süda tõuseb kurku. Anna käsi, katsu, kuidas ta taob!»

Ise ta värises ja vahtis ringi.

«Näe, näe,» sosistas ta vabisedes ja haaras kahe käega mehe õlast kinni. «Kas sa ei näe, seal pimeduses vilksas miski...»

Ta pugus mehele ligemale.

«Pole ju kedagi,» ütles Oblomov; kuid ka temal jooksid judinad üle ihu.

«Kata mu silmad kinni... kõvemini!» sosistas neiu. «Nii, nüüd läheb üle... See tuleb närvidest,» lisas ta erutunult. «Näe, jälle! Vaata, kes see on? Istume mõnele pingile...»

Oblomov otsis käsikaudu pingi ja pani neiu istuma.

«Lähme koju, Olga,» ütles ta, «sa oled haige.»

Neiu pani pea tema õlale.

«Ei, värsket õhu käes on parem,» ütles ta, «mul ängistab südant.»

Kuum hingus puudutas Oblomovi palet.

Oblomov katsus tema otsaesist — ka pea oli tuline. Rind hingas raskelt ja leidis kergendust sagedastes ohetes.

«Kui lähleks siiski koju,» käis Oblomov murelikult peale, «sa pead voodisse heitma...»

«Ei, ei, lase mind olla, ära puutu,» ütles Olga raugelt, vaevu kuuldavalt. «Mul põleb siin...» Ta osutas oma rinnale.

«Tõepoolest, lähme koju,» ajas Oblomov peale.

«Ei, oota, see läheb üle...»

Ta surus Oblomovi kätt, vaatas aeg-ajalt talle silma ja oli tükk aega vait. Siis hakkas ta nutma, algul vaikselt, siis suure häälega. Oblomov läks ähmi täis.

«Jumala pärast, Olga, lähme ruttu koju!» ütles ta ärevalt.

«Pole midagi,» vastas Olga nuuksudes, «ära sega, las ma

nutan... tuli kustub pisaratega, mul on siis kergem; see on kõik närvidest...»

Oblomov kuulas pimeduses neiu rasket hingamist, tundis, kuidas ta käele langes palavaid pisaraid ja kuidas neiu kramplikult tema kätt surus.

Ta ei liigutanud oimugi, ei hinganudki. Olga pea puhkas tema õlal, neiu hingus puudutas tulise lõõsana tema põske... Ka Oblomov hakkas väriseb, kuid ei julgenud huultega neiu palet puudutada.

Siis jäi Olga kord-korralt rahulikumaks, hingamine muutus ühtlasemaks... Nüüd oli ta päris vakka. Oblomov arvas, et ta uinus ehk magama, ja kartis end liigutada.

«Olga!» sosistas ta.

«Mis on?» vastas Olga samuti sosinal ja ohkas kuuldavalt. «Noh, läkski üle,» ütles ta raugelt, «mul on juba parem, saab vabalt hingata.»

«Lähme siis,» ütles Oblomov.

«Lähme!» kordas Olga vastu tahtmist. «Mu armas!» sosistas ta siis õrnalt, surus Oblomovi kätt ja hakkas tema õla vastu nõjatudes vankuval sammul koju minema.

Saalis vaatas Oblomov talle otsa: neiu oli rammetu, kuid ta huultel mängles kummaline, tahtmatu naeratus, nagu viibiks ta unes.

Oblomov pani ta sohvale istuma, laskus ta ette põlvili ja suudles sügavas härduses mitu korda tema käsi.

Ikka alles vaatas neiu samasuguse naeratusega talle otsa, jättis oma käed talle suudelda ja saatis teda siis veel silmadega ukseni.

Lävel pöördus Oblomov ümber: Olga vaatas talle ikka veel järele, pilgus sama raugus, sama kuum naeratus huulil, just nagu ei saaks ta sellest jagu...

Sügavas mõttes läks Oblomov ära. Seda naeratus oli ta kusagil varem näinud; talle tuli üks pilt meelde, mis kujutas niisuguse naeratusega naist... aga Cordelia see küll ei olnud...

Järgmisel päeval saatis Oblomov teenri neiu tervise järele kuulama. Kästi öelda:

«Jumalale tänu, ja täna palutakse einele, õhtul aga sõidetakse viie versta taha ilutulestikku vaatama.»

Oblomov ei uskunud ja läks ise kohale. Olga oli värsket kui lilleõis: silmis sära ja elevus, palgeil hõõgusid punased laigud, hääli oli kõlav! Aga ta sattus segadusse ja karjatas peaaegu, kui Oblomov sisse astus, ning läks näost üleni

punaseks, kui Oblomov küsis, kuidas ta end pärast eileõhtust haigust tunneb.

«See oli ainult väike närvirike,» ütles ta kiiresti. «Ma tante ütleb, et peab varem magama heitma. See hakkas mul alles hiljuti...»

Ta jättis lause pooleli ja pööras nagu halastust paludes pilgu kõrvale. Miks ta küll segadusse sattus — ta ei teadnud seda isegi. Miks näris ja kõrvetas teda eilse õhtu mälestus, selle närvirikke meeldetuletus?

Tal oli nagu millegi pärast häbi, ja ka pahane oli ta kas iseenele või Oblomovile. Ajuti tundus talle aga, et Oblomov on talle nüüd veel armsam ja lähedasem, et ta ihkab kõigest hingest tema poole, nagu seoks neid eile õhtust saadik mingi salajane sugulus...

Kaua ei tulnud tal öösel und ja kaua käis ta hommikul erutatult mööda alleed, kodust pargini ja sealt jälle tagasi, ikka mõeldes, arutledes, mõtetega ummikusse jõudes, kord mossitades, siis äkki punastades ja millegi üle naeratades, aga ometi ei jõudnud ta selgusele.

«Ah, Sonetška!» mõtles ta tuseselt. «Kui õnnelik sa oled! Sul oleks kohe otsus käes!»

Aga Oblomov? Miks oli tema eile õhtul tumm ja liikumatu, ehk küll neiu hingus tulise lõõsana tema palet puudutas ja palavad pisarad ta kaele langesid, ehk ta küll Olga peaaegu oma kaenlas koju kandis ja kuulis tema südame esiletükkivat sosinat?... Aga mõni teine? Teistel on nii julunud pilk...

Kuigi Oblomov veetis oma noore ea kõiketeadva nooruse keskel, kes oli juba ammu kõik eluküsimused otsustanud, kes ei uskunud midagi, kes kõike külmalt ja targalt analüüsis, hingitses tema südames ometi usk sõprusse, armastusse ja inimeste aususse; ükskõik kui palju ta inimestes eksis, ükskõik kui valusasti tema süda kannatas, ometi polnud headuse alusmüür ja usk sellesse veel kunagi kõikumema löönud. Salajas kummardas ta naise puhtust, tunnustas tema võimu ja õigusi ning oli valmis sellele ohvreid tooma.

Kuid tal ei olnud küllalt loomutugevust, et headuse õpetust ning süütuse austust avalikult tunnistada. Salakesi joo bus ta selle lõhnast, avalikult aga ühines ta mõnikord küünikute kooriga, kes kartsid isegi kahtlustust vooruslikkuses või lugupidamises selle vastu, ja nende räuskavas kooris kostis siis ka tema kergemeelne hääl.

Kunagi ei juurelnud ta küllalt sügavalt selle üle, kui palju kaalub headuse, tõe ja puhtuse sõna, mis heidetakse ini-

meste kõnevoolu, kui suure pöörde see esile kutsub; ta ei mõelnud sellele, et elavalt ja valjusti, mehiselt ja valehäbita öeldud sõna ei upu seltskonna saatürite kõlvatusse kiasse, vaid langeb pärlina ühiskonna elu sügavusse, kus leidub alati tema jaoks ka mõni pärlikarp.

Paljud kõhelevad ja punastavad häbist hea sõna ütlemisel, kuna nad kergemeelset juttu julgelt ja valjusti räägivad, aimamata, et ka see paraku mõjuta ei kao, vaid pika, tihti-peale kustumatu kurjajälje maha jätab.

Tegudes seevastu oli Oblomov aus: tema südametunnistust ei rüvetanud ükski tume plekk, ükski etteheide külmas ja hingetus künnismis, mis ei tunne kiindumust ega võitlust. Ta ei suutnud kuulata igapäevaseid jutte, kuidas üks ja teine vahetasid hobuseid või mööblit, kolmas aga... naise... ja kui palju see kõik maksma oli läinud...

Nii mõnigi kord kannatas ta selle pärast, et mees oli oma au ja väarikuse kaotanud, ning nuttis võõra naise porrilangemise pärast, kuid seltskonna kartusel oli ta vait.

See kõik oli ainult aimata: Olga aimas.

Mehed naeravad niisuguseid kentsakaid, kuid naised saavad neist kohe aru; puhtad, karskete kommetega naised armastavad neid — ühistunde pärast; rikutud otsivad nende lähedust, et oma rikutusest puhastuda.

Suvi edenes, hakkas lõpule jõudma. Hommikud ja õhtud olid juba rõsked ja pimedad. Mitte ainult sirelid, vaid ka pärnad olid ära õitsenud, marjaaeg oli möödas. Oblomov ja Olga said iga päev kokku.

Oblomov tõttas elule järele, s. o. omandas tagantjärele kõik, milles ta ammu oli maha jäänud; ta teadis nüüd, miks Prantsuse saadik Roomast lahkus või miks inglased sõjalaevu Lähis-Idasse saadavad; ta tundis huvi ka selle vastu, kui Saksa- või Prantsusmaal mõni uus tee ehitati. Kuid sellest teest, mis pidi läbi Oblomovka suurde kaubaalevisse viima, ta ei mõelnud, palatisse volitust kinnitama ta ei läinud ja Stolzi kirjale ta vastust ei saanud.

Ta omandas ainult selle, mis Olga kodus igapäevastes kõnelustes jutuks tuli ja mida seal lehtedest loeti, ning jälgis Olga püsivuse tõttu õige usinasti välismaa uuemat kirjandust. Kõik muu hajus puhta armastuse atmosfääri.

Selle roosa atmosfääri muutlikkusele vaatamata jäi põhistaustaks pilvitu silmapiir. Kui aga Olga mõnikord Oblomovi ja oma armastuse üle järele mõtles, kui sellest armastusest jäi südamesse veel tühja ruumi ja tühja aega, kui ta ei saanud kõigile küsimustele Oblomovi käest täielikku ja valmis

vastust, kui Oblomovi tahe jättis neiu tahte kutsele vastamata või kui ta vastas neiu südidusele ja eluõhinale ainult liikumatu kirgliku pilguga — siis vajuks ta raskesse mõtisklusesse: midagi maosarnaselt külma pugest rinda, kainestas teda unistustest, ja soe, muinasjutuline armastuse maailm muutus kõledaks sügispäevaks, kus kõik asjad paistavad olevat halli värvi.

Olga otsis selle pooliku, rahuldamata õnne põhjust. Mis tal puudub? Mida on veel vaja? Saatus ise on ju määranud, et ta peab Oblomovit armastama? Ja seda armastust õigustab Oblomovi alandlikkus, puhas headuse usk, kõige enam aga õrnus, õrnus, mille sarnast Olga polnud ühegi mehe silmis näinud.

Mis see loeb, et Oblomov ei vasta igale tema pilgule arusaava pilguga, et tema hääles ei helise iga kord see kõla, mida Olga kord kuulis — kas ilmsi või siis unes... See kõik on vaid ettekujutus, närvid: milleks neid kuulata, nende üle pead murda?

Ja lõpuks, kui ta tahaks selle armastuse eest põgeneda — kuidas ta seda saaks? Tegu on tehtud: ta juba armastab, ja tuju järgi ei saa armastust ült heita nagu mõnda riidehilpu. «Kaht korda elus ei armastata,» mõtles ta, «see pidavat kõlvatu olema...»

Nõnda õppis ta armastust tundma, pani teda proovile, ja iga uue sammu võttis ta naeratuse või pisaratega vastu, püüdis seda lahti mõtestada. Alles hiljem tekkis see kesken- datud ilme, mis varjas naeratuse ja pisarad ning mis Oblomovit kohutas.

Kuid neist mõtetest, sellest võitlusest ei andnud ta Oblomovile vähimatki märku.

Oblomov ei õppinud armastuses, ta uinus oma õndsaliikus rauguses, millest ta kord Stolzi kuuldes oli unistanud. Ajuti kippus ta kehvasti pilvitut elutaevast uskuma ja siis tuli ta vaimusilma ette Oblomovka, kus elavad head, sõbralikud ja muretud inimesed, kus pole muud kui terrassil istumine ja mõtiskelu rahuldatus õnne täiusest.

Ka nüüd andus ta mõnikord neile mõtetele ja isegi tukkus paaril korral salaja, oodates Olga tannikus... kui äkki tuli kusagilt pilv.

Kord tulid nad kahekesi sõnatult lonkides kusagilt, ja just sel silmapilgul, kui nad üle suure tee tahtsid minna, tuiskas neile vastu tolmupilv, ja sellest pilvest tuli nähtavale tõld, kus istusid Sonetska, tema mees, veel üks härra ja veel üks daam...

«Olga! Olga! Olga Sergejevna!» kostsid hüüded.

Tõld peatus. Härrad ja daamid astusid maha, piirasid Olga sisse, teretasid, suudlesid, hakkasid kõik läbisegi rääkima ja ei pannud Oblomovit hulgal ajal tähele. Siis vaatasid kõik äkki teda, võõras härra koguni läbi lornjeti.

«Kes see on?» küsis Sonetska tasakesi.

«Ilja Iljitš Oblomov,» tutvustas Olga.

Kõik läksid jalgsi koju. Oblomovi tuju oli halb; ta jäi seltskonnast maha ning tahtis üle aia ronida ja läbi rukki koju pageda. Aga Olga pilk peatas teda.

Muidu poleks ju midagi olnud, aga kõik need härrad ja daamid vaatasid teda nii imelikult; võib-olla poleks ka sellest midagi olnud. Varemini teda suurt teisiti ei vaadatudki, tänu tema igavlevale ja unisele ilmele ning lohakale rõivastusele.

Kuid sellesama imeliku pilguga vaatasid härrad ja daamid nii Oblomovit kui ka Olga. Sellest kahtlasest pilgust Olga läks Oblomovil süda külmaks; midagi hakkas nii valusalt ja piinavalt närima, et ta ei suutnud seda taluda ja läks koju, tusane ja sügavas mõttes.

Järgmisel päeval ei teinud Olga armas lobisemine ja õrn ülemeelikus tema meelt rõõmsamaks. Neiu tungiva pärimise peale pidi ta end peavaluga vabandama ja laskis kannatlikult endale seitsmekümne viie kopika eest lõhnaveet pähe valada.

Kolmandal päeval, kui nad õhtul hilja koju tulid, vaatas tädid neile, eriti Oblomovile, nagu liiga teadja pilguga otsa, lõi siis külli silmad maha, aga nõnda, nagu vahiks ta ka läbi kergelt pondunud suurte laugude, kuna ta ise mõtlikult tükk aega lõhnapiiritust nuusutas.

Oblomov piinles, kuid vaikus. Ta ei söandanud Olga oma aimusi usaldada, kartes teda ärritada ja hirmutada; ja tõttõelda — ta kartis ka iseenda pärast, kartis häirida praegust segamatut, pilvitut rahu nii tõsise ja tähtsa küsimusega.

Küsimus pole enam selles, kas Olga teda eksikombel või muidu on armastama hakanud, vaid — kas pole nende armastus üldse eksisamm, need kokkusaamised metsas, ainult kahekesi, mõnikord õhtul hilja?

«Ma püüdsin teda suudelda,» mõtles Oblomov kokkunult, «see on moraalkoodeksi järgi kuritegu, ja mitte sugugi väike, esimese astme kuritegul Tema eel käib terve hulk teisi: käesurumine, armuavaldus, kirin... Me oleme seda kõike teinud. Siiski,» mõtles ta edasi ja ajas pea püsti, «minu kavatsused on puhtad, mina...»

Ja korraga kadus pilv; rõõmsa pühapäevana laotus tema ees lahti Oblomovka, roheliste kinkude ja hõbedase oja särades päikese käes; mõttes astus ta Olgaga mööda pikka alleed, hoides tal piha ümbert kinni, istus temaga lehtlas, terrassil...

Kõik kummardavad jumaldavalt pead Olga juuresolekul — ühesõnaga, kõik on nii, nagu Oblomov Stolzile rääkis.

«Jah, jah; aga sellega oleks pidanudki algama!» mõtles ta jälle hirmuga. «Kolmekordne «armastan», sirelioks, armu-avaldus — see kõik peab jääma kogu elu õnnepandiks ja ei tohi karske naisterahva elus korduda. Mis ma siis olen? Kes ma olen?» tagus talle nagu vasaraga pähe.

«Ma olen võrgutaja, lipitseja! Puudub ainult, et ma vana alatu naisteküti kombel, õlised silmad ja punane nina peas, naisterahvalt varastatud roosioksa nõõpauku pistaksin ja vastutulevale sõbrale oma võidust sosistaksin, selleks et... selleks et... Oh jumal küll, kuhu olen ma jõudnud! Näe, kus on kuristik! Ja Olga ei lenda sugugi kõrgel kuristiku kohal, vaid lamab selle põhjas... mille eest, mille eest...»

Ta jõud jättis ta maha, ta nuttis kui lapsuke selle pärast, et tema elu vikerkaarevärvid olid korraga tuhmunud ja et Olga langeb ohvriks. Kogu see armastus oli kuritegu, must plekk tema südametunnistusel.

Pärast, kui Oblomov aru sai, et sellest on olemas seaduslik pääsetee, läks tal hinges selgemaks: ta ulatab Olgale käe ja sõrmuse...

«Jah, jah,» ütles ta rõõmust värisedes, «ja vastuseks saan ma häbeliku nõusolekupilgu... Ta ei lausu sõnagi, punastab, naeratab kõigest hingest, siis lähevad tal silmad märjaks...»

Pisarad ja naeratus, tummalt sirutatud käsi, siis elav, valatu rõõm, liigutuste õnnelik kärsitus, pikk-pikk jutuaamine, sosistamine kahekesi, hingede usaldav sosin, salajane lepe sulatada kaks elu üheks!

Tühistesse asjadesse ja igapäevasesse kõnelussegi tungib nähtamatult armastus, mida ainult nemad üksi näevad. Ja keegi ei tohi neid siis enam pilguga haavata...

«Akki muutus Oblomovi nagu üpris tähtsaks ja tõsiseks.»

«Jah,» ütles ta endamisi, «seal ongi vahetu, ausa ja kindla õnne maailm! Et mul polnud tänini häbi varjata neid armuõisi, hõljuda nende lõhnas kui poisike, otsida kohtumise võimalust, käia kuuvalgel, kuulata neitsiliku südame peksmist, püüda tema unistuste värinat... Jumal küll!»

Ta punastas üle kogu näo.

«Täna õhtul saab Olga teada, missugused tõsised kohustused armastus peale paneb; täna saame viimast korda kahekesi kokku, täna...»

Ta pani käe südamele: süda lõi tugevasti, kuid korrapärase rütmis, nagu ta peabki ausatel inimestel lööma. Jälle erutas teda mõte, et Olga kurvastab, kui ta ütleb, et nad ei või enam kokku saada; siis avaldab ta arglikult oma kavatsuse, kuid enne katsub veel neiu arvamust teada saada, joo-bub tema hämmeldusest, ja siis...

Edasi nägi ta vaimus neiu häbelikku nõusolekut, naeratus ja pisaraid, tummalt sirutatud kätt, pikka salajast sosis-tamist ja suudlemist kogu maailma nähes.

XII

Ta ruttas Olgat otsima. Kodus öeldi, et ta läks välja; Oblomov kohe külasse — ei olnud seal ka. Siis nägi teda kaugel: läks kui ingel taeva taustal mäest üles, nii kergelt astus ta jalg ja hõljus ta kaju.

Oblomov tõttas järele, aga tema puudutas vaevalt maad, just kui lendas tõepoolest minema. Poolel teel märke hakkas Oblomov teda hüüdma.

Neiu ootas teda, aga niipea kui Oblomov paari sülla võrra lähemale sai, liikus ta edasi ja nende vahele jäi jälle tükk maad; siis peatus ta ja naeris.

Oblomov jäi viimaks seisma, sest ta oli kindel, et neiu ära ei lähe. Varsti jooksiski Olga ise tema juurde, haaras tal käest kinni ja tiris enese järele üles.

Nad läksid metsa: Oblomov võttis kübara peast, neiu aga pühkis tal higi laubalt ja lehvitas talle päevavarjuga tuult.

Täna oli Olga iseäranis elav, lobisev ja vallatu, sattus äkki õrnuse õhinasse, seitsamast vajus mõttesse.

«Arva ära, mis ma eile tegin!» ütles ta, kui nad varjulisse paika olid istunud.

«Lugesid?»

Olga raputas pead.

«Kirjutasid?»

«Ei.»

«Laulsid?»

«Ei. Panin kaarte välja!» ütles Olga. «Krahvinna maja-pidaja käis eile meil, tema oskab kaarte panna ja ma palu-sin teda.»

«Noh, ja mis tuli?»

«Ei midagi. Pikk tee, siis mingi rahvahulk, ja igal pool ikka üks valgetverd mees... igal pool... Ma läksin näost punaseks, kui ta Katja kuuldes äkki ütles, et ruutukuningas mõtleb minu peale. Aga kui ta seda tahtis öelda, kelle peale mina mõtlen, lõin ma kaardid segi ja jooksin minema. Kas sa mõtled minu peale?» küsis Olga äkki.

«Ah,» ütles Oblomov, «kui oleks võimalik vähem mõelda!»
«Ja mina!» rääkis neiu mõtlikult. «Mul on juba meelet läinud, kuidas saab teisiti elada. Kui sa mineval nädalal mossitasid ja kahel päeval ei tulnud — mäletad, kui sa pahaseks said! — muutusin ma hoopis teiseks inimeseks, olin tige. Pahmitsesin Katjaga nagu sina oma Zahhariga; nägin küll, et ta endamisi vaikselt nutab, aga minul polnud temast sugugi kahju. Ei vastanud tädile, ei kuulnudki, mis ta rääkis, ei teinud midagi, ei tahtnud kuhugi minna. Aga niipea kui sina tulid, muutusin kohe teiseks. Kinkisin Katjale lilla kleidi.»

«See on armastus!» ütles Oblomov pateetiliselt.

«Mis? Lilla kleit?»

«Kõik! Ma näen sinu sõnades iseennast: ka minul pole sinust lahus elu ega valget päeva, öösiti näen unes ikka õilmitsevaid orgusid. Kui ma saan sinuga kokku, siis olen hea ja täis indu; kui ei saa, tuleb igavus, laiskus, tahaks pikali visata ja mitte midagi mõelda... Armasta, ära häbene oma armastust...»

Äkki jäi ta vait. «Mis ma ometi räägin? Ega ma selleks ei tulnud!» mõtles ta ja hakkas kõhatama, tõmbas kulmugi kortsu.

«Aga kui ma äkki ära suren?» küsis Olga.

«On aga mõte!» ütles Oblomov muule mõeldes.

«Jah,» jätkas neiu, «külmetan ja saan palaviku; sina tuled siia, mind ei ole; lähed meile: öeldakse, et haige; homme sama lugu; aknaluugid on kinni; arst vangutab pead; Katjal on nutt varuks, käib kikivarvul, sosistab: ta on haige, suremas...»

«Ah!» hüüatas Oblomov.

Neiu hakkas naerma.

«Mis siis sinust saab?» küsis ta Oblomovile otsa vaadates.

«Mis minust saab? Kaotan mõistuse või lasen kuuli pähe — ja sina saad äkki terveks!»

«Ei, ei, jäta järele!» ütles neiu hirmunult. «Kuhu meie jutt küll keeras! Ära sa aga surnult minu juurde tule: ma kardan kodukäijaid...»

Oblomov hakkas naerma, Olga samuti.

«Jumaluke, missugused lapsed me oleme!» ütles neiu sellest lõõbist kainenedes.

Oblomov kõhatas jällegi.

«Kuule... ma tahtsin öelda...»

«Mida?» küsis neiu ja pöördus elevalt tema poole.

Oblomov oli kõheldes vait.

«No räägi ometi,» sundis neiu ja sikutas teda kuuekäisest.

«Ah, ei midagi...» ütles Oblomov araks muutudes.

«Ei, sul on midagi südamel?»

Oblomov vaikus.

«Kui on midagi hirmsat, siis parem ära räägi,» ütles Olga.

«Ei, ütle siiski!» otsustas ta.

«Pole ju midagi, niisama lollus.»

«Ei, ei, midagi on, ütle äral!» mangus neiu, hoides Oblomovil mõlemast kuuehõlmast kinni ja seistes talle nii lähedal, et ta pidi oma näo kord pahemale, kord paremale poole kõrvale pöörama, et neitut mitte suudelda.

Ta poleks nägu kõrvale pööranud, kui ta kõrvus poleks ikka veel kumisenud neiu ähvardav «mitte kunagi».

«Ütle ometi!» mangus Olga.

«Ei saa, ja pole vajagi,» põikles Oblomov.

«Aga sa ise jutlustasid kord, et «usaldus on ühise õnne alus», et «südames ei tohi ühtki soppi olla, mida sõbra silm näha ei tohiks». Kelle sõnad need on?»

«Ma tahtsin ainult öelda,» alustas Oblomov pikkamisi, «et ma armastan sind nii väga, et... et kui...»

Ta viivitas.

«Noh?» küsis neiu kärsitult.

«Et kui sa nüüd kedagi teist armastama hakkaksid, kes sind õnnelikumaks võiks teha kui mina, siis... neelaksin ma vaikides oma kurbuse alla ja loovutaksin talle oma paiga.»

Neiu laskis ta kuuehõlmad lahti.

«Mispärast?» küsis ta imestunult. «Ma ei saa sellest aru. Mina ei loovuta sind kellelegi; mina ei taha, et sina kellegi teisega õnnelik oleksid. Siin on mingi salamõte taga, ma ei mõista.»

Neiu mõtlik pilk eksis puude kroonidel.

«Nii et sa ei armasta mind?» küsis ta siis.

«Vastupidi, ma armastan sind ennastsalgavalt, kui ma olen valmis end ohvriks tooma.»

«Aga milleks siis? Kes sult seda palub?»

«Ma ütlen ju — sel juhul, kui sina kedagi teist armastama hakkaksid.»

«Kedagi teist! Oled sa aru kaotanud? Miks siis ometi,

kui ma juba sind armastan? Kas sina hakkad siis kedagi teist armastama?»

«Mis sa minust kuulad! Mina räägin jumal teab mida, ja sina usud! Ma ei tahtnud üldse seda öelda...»

«Mida sa siis tahtsid öelda?»

«Ma tahtsin öelda, et ma olen sinu ees suur süüdlane... juba ammu...»

«Mismoodi? Kuidas?» küsis neiu. «Sa ei armasta? Võib-olla sa tegid nalja? Ütle ruttul!»

«Ei, ei, mitte seda!» ütles Oblomov ahastades. «Tead, mis...» alustas ta siis kõhklemisi, «me saame... vargsi kokku...»

«Vargsi? Kuidas siis vargsi? Peaaegu iga kord ütlen ma tädile, kui ma olen sind kohanud.»

«Kas tõesti?» küsis Oblomov murelikult.

«Mis sellest siis halba on?»

«Mina olen süüdi: ma oleksin pidanud sulle ammu ütleva, et nõnda... ei tehta...»

«Sa ütlesid ju,» vastas neiu.

«Ütlesin? Ah jaa! Tõepoolest, ma... vihjasin sinnapoole. Niisiis olen ma oma kohuse täitnud.»

Oblomovi meel läks rõõmsamaks ja lahedamaks, et Olga nii kergelt vastutuse koorma tema õlgadelt võttis.

«Mis veel?» küsis neiu.

«Veel... ainult see oligi,» vastas Oblomov.

«Pole tõsil!» ütles Olga kindlalt, «midagi on veel, sa ei rääkinud kõike.»

«Ma mõtlesin...» alustas Oblomov jälle ja püüdis oma sõnadele ükskõikset kõla anda, «et...»

Ta jäi vait: neiu ootas.

«Et me peaksime harvemini kokku saama...»

Arglikult vaatas ta Olgale otsa.

Olga vaikis.

«Miks?» küsis ta natukese mõtlemise järel.

«Mind närib uss — südametunnistus... Me jääme alati nii kauaks kahekesi: see erutab mind, süda kipub seisma jääma, ja ka sina pole rahulik... ma kardan...» ütles Oblomov suure vaevaga oma mõtte välja.

«Mida?»

«Sa oled noor, Olga, ja ei tunne kõiki ohte. Inimene ei suuda end alati valitseda; mingi põrgujõud tuleb tema sisse, pimedus laotub hinge üle ja silmi sögestavad valgud. Mõistuse selgus kaob: austus puhtuse ja süütuse vastu — maruhoog pühib kõik minema; inimene kaotab aru; temas lõõs-

kab kiring, ta ei saa enam enesest võitu — ja siis avaneb jalge ees kuristik.»

Värin raputas teda.

«Noh, mis siis? Las avaneb!» ütles Olga suurisilmi talle otsa vaadates.

Oblomov vaikis; kas tal polnud midagi öelda või polnud ütlemisel mõtet.

Olga vaatas teda tükk aega, nagu loeks ta tema otsmiku kortse justkui kirjaridu; seejuures tuletas ta meelde iga tema sõna, iga tema pilku, elas mõttes kogu oma armastuse loo läbi, jõudis pimedada õhtuni pargis ja punastas äkki.

«Sa räägid alati rumalusi,» ütles ta ruttu ja pööras pilgu ära. «Igatahes pole ma sinu silmis mingeid välke näinud... sa vaatad mind... enamasti ikka nagu... mu vana hoidja Kuzminitsna!» lisas ta juurde ja hakkas naerma.

«Sina teed nalja, Olga, aga mina räägin tõsiselt... ja kõike pole ma veel öelnud.»

«Mis siis veel?» küsis Olga. «Mis kuristikust sa räägid?»

Oblomov ohkas.

«Sellest kuristikust, et meie ei tohi kokku saada... ükski jääda...»

«Miks?»

«See pole hea.»

Neiu jäi mõttesse.

«Jah, räägitakse küll, et see pole hea,» ütles ta mõtlikult, «aga miks?»

«Mis siis öeldaks, kui sellest teada saadaks, kui jutt läheks laiali...»

«Kes on ütleva? Ema mul ei ole: tema oleks ainuke, kes võiks küsida, miks ma sinuga kokku saan, ja ainult temale vastates hakkaksin ma nutma ja ütleksin, et ma ei tee midagi halba, ja sina ka ei tee. Tema usuks. Aga kes veel ütleks?» küsis Olga.

«Tädil!» vastas Oblomov.

«Tädi?»

Olga raputas kurvalt pead.

«Tema ei küsi kunagi. Kui ma ka hoopis ära läheksin, ei hakkaks ta mind otsima ega küsima, nagu ka mina temale enam ütleva ei läheks, kus ma olin ja mis ma tegin. Ja kes veel?»

«Kõik teised... Äsja vaatas Sonetska mind ja sind ning naeratas, ja kõik need härrad ja daamid, kes tal kaasas olid, — need samuti.»

Oblomov jutustas nüüd oma murest, mida ta sestpeale oli tundnud.

«Kuni ta ainult mind vaatas,» ütles ta, «ei teinud ma väljagi, aga kui seesama pilk ka sind tabas, läksid mu käed ja jalad külmaks...»

«Miks siis?» küsis neiu külmalt.

«Ja sest ajast peale piinlen ma ööd ja päevad, murran pead, kuidas asja avalikuks tulemist ennetada, ma kartsin ainult sind hirmutada... Ma tahtsin juba ammu sinuga rääkida...»

«Asjatu mure!» vastas Olga. «Ma teadsin niigi...»

«Kuidas sa teadsid?» küsis Oblomov imestades.

«Teadsin... Sonetška rääkis minuga, pinnis mind, nokkis, õpetas koguni, kuidas ma pean sind kohtlema...»

«Ja sina ei rääkinud mulle sellest sõnagi, Olga!» ütles Oblomov etteheitvalt.

«Sina ei rääkinud mulle oma murest ka mitte sõnagi!»

«Mis sa talle vastasid?» küsis Oblomov.

«Ei midagi! Mis mul oligi vastata? Ainult punastasin.»

«Jumal küll! Juba niikaugel on siis asi: sa punastad!» ütles Oblomov kokhunnult. «Kui ettevaatamatud me oleme! Mis sest küll saab?»

Oblomov vaatas küsivalt Olgale otsa.

«Ei tea,» vastas neiu vaikselt.

Oblomov mõtles, et ta rahuneb, kui ta oma muret Olgaga jagab, mõtles tema silmist ja selgetest sõnadest jõudu ammutada, aga nüüd, kus ta kindlat ega elulist vastust ei saanud, kadus ta julgus hoopis.

Ta nägu varjutas kahtlus, pilk eksles nukralt ümbruses. Sisimas lainetas juba kerge palavik. Olga läks tal peaaegu meelest; ta nägi oma silme eest möödumas Sonetškat ja tema meest, võõraid; kostis nende arutlemist ja naeru.

Harilikku leidlikkuse asemel vaikus Olga täna, vaatas külmalt mehele otsa ja kordas veel külmemalt «ei tea». Oblomov aga ei püüdnud või ei mõistnud nende sõnade salajasse sisusse tungida.

Ka Oblomov vaikus: ilma võõra abita ei saanud tema mõte või tahe kunagi küpseks ega kukkunud valmi õunana maha; see tuli puu küljest võtta.

Olga silmitses teda natuke aega, pani siis peleriini õlgadele, haaras oksalt rätiku, sidus selle pikkamisi pähe ja võttis päevavarju.

«Kuhu nüüd? Nii vara?» küsis Oblomov oma mõtetest ärgates.

«Ei, hilja. Sul on õigus,» ütles neiu mõtliku nukrusega, «me oleme liiga kaugele läinud, aga pääseteed ei ole: me peame kiiresti teineteisest lahkuma ja mineviku jäljed kaotama. Jumalaga!» lisas ta kuivalt ja kibedalt, laskis pea longu ja hakkas minema.

«Olga, armas aeg, jumal hoidku! Ja me ei saagi enam kokku! Aga mina... Olga!»

Neiu ei kuulanud, ta kiirendas sammu, kuivalt krigises liivta jalgade all.

«Olga Sergejevna!» hüüdis Oblomov.

«Ei kuule, läheb edasi!»

«Jumala pärast, tule tagasi!» hüüdis Oblomov pisaraist lämbuval häälel. «Isegi kurjategijat peab kuulama... Mu jumal! On tal üldse südant rinnus?... Nii on need naised!»

Ta istus ja pani käed näo ette. Samme polnud enam kuulda.

«Läks ära!» ütles ta peaaegu paanilises hirmus ja tõstis pea.

Olga seisis tema ees.

Oblomov haaras rõmuga neiu käest kinni.

«Sa ei läinud ära, ei lähe?» ütles ta. «Ära mine: pea meeles, et kui sa ära lähed, siis on see minu surm!»

«Aga kui ma ei lähe, siis olen ma kurjategija, ja sina ka: pea seda meeles, Ilja!»

«Ah, ei!...»

«Kuidas siis ei? Kui Sonetška ja tema mees meid veel kord üheskoos tabavad, siis olen ma kadunud.»

Oblomov võpatas.

«Kuule,» alustas ta tõtlikult ja takerdudes, «ma pole veel kõike öelnud...» ja jäi jälle vait.

See, mis talle kodus tundus nii lihtne, loomulik ja tarvilik olevat, mis talle õnnena vastu naeratas, muutus korraga kuristikuks. Hing kippus kinni jääma, kui ta sealt üle tahtis astuda. Ees seisis otsustav, julgust nõudev samm.

«Keegi tuleb,» ütles Olga.

Kõrvalteelt kostsid sammud.

«Ehk on Sonetška?» küsis Oblomov hirmust jõllis silmil.

Kaks meest ja üks daam läksid mööda, kõik võõrad. Oblomovil läks süda kergemaks.

«Olga,» ütles ta kärsitult ja võttis neiul käest kinni, «lähme sinna, näed, seal ei ole kedagi. Istumel!»

Ta pani Olga pingile istuma ja istus ise tema kõrvale maha.

«Sa ägestusid, läksid ära, ja ma ei jõudnud veel kõike öelda, Olga,» ütles ta.

«Ja lähen jälle ega tule enam kunagi tagasi, kui sa minuga mängida tahad,» ütles Olga. «Sulle meeldisid kord mu pisarad, nüüd võib-olla tahaksid mind oma jalgade ees näha ja nõnda mind pikapeale oma orjaks teha, tahad tujutseda, moraali lugeda, siis nutta, ära kokkuda, mindki hirmutada ja siis küsida, mis nüüd teha? Pidage meeles, Ilja Iljitš,» lisas ta uhkelt ja tõusis äkki püsti, «et ma olen seitsaadik palju kasvanud, kui ma teid tundma õppisin, ja ma tean, kuidas seda mängu nimetatakse, mida teie mängite... aga minu pisaraid te enam ei näe...»

«Oh, jumala eest, ma ei mängi ju!» ütles Oblomov tungivalt.

«Seda halvem teile,» tähendas Olga kuivalt. «Kõigi teie kartuste, hoiatuste ja mõistatuste peale ütlen ma ainult nii-palju: kuni tänase kohtumiseni armastasin ma teid ega teadnud, mis teha; nüüd ma tean,» lõpetas ta kindlalt ja valmistus minekule, «ja teiega ma nõu pidama ei hakka.»

«Ka mina tean,» ütles Oblomov, võttis neiu käest kinni, pani ta uuesti pingile istuma ja vaikis siis üürikeseks ajaks, et jõudu koguda. «Mõttele ometi,» alustas ta siis, «südant täidab mul üksainuke soov, peas liigub üksainuke mõte, aga tahe ja keel ei kuula sõna: tahaks rääkida, aga sõnad ei tule üle huulte. Ja ometi on see nii lihtne, nii... Aita mind, Olga...»

«Ma ei tea, mis teil peas on?...»

«Oh, jumala pärast, jätta see «teie»: sinu uhke pilk tapab mu, iga sõna jäätab mind nagu pakane...»

Neiu hakkas naerma.

«Sa oled hull,» ütles ta ja pani talle käe pähe.

«Vaata nõnda, nüüd sain ma kõne- ja mõtlemisvõime tagasi!» ütles Oblomov ja laskus tema ette põlvili. «Olga, saa minu naiseks!»

Olga vaikis ja pööras pea kõrvale.

«Olga, anna mulle oma käsi!» jätkas ta.

Olga ei andnud. Ta võttis ise neiu käe ja surus oma huulte; neiu ei tõmmanud kätt tagasi. Käsi oli soe ja pehme ning õige natuke niiske. Oblomov püüdis talle näkku vaadata, aga neiu pööras näo veel rohkem kõrvale.

«Vaikimine?» küsis Oblomov ärevalt ja suudles neiu kätt.

«On nõusoleku märk!» lõpetas neiu tasakesi tema alustatud lause, aga ei vaadanud talle ikka veel otsa.

«Mis sa nüüd tunned? Mis sa mõtled?» küsis Oblomov, sest tal tuli meelde unistus häbelikust nõusolekust ja pisaratest.

«Sedasama, mis sinagi,» vastas Olga ja vahtis ikka veel metsa poole, ainult rinnalainetus tunnistas, et ta peab ennast taltsutama.

«On tal pisarad silmis?» mõtles Oblomov, kuid neiu vahtis kangekaelselt maha.

«Sa oled ükskõikne ja rahulik?» ütles Oblomov ja püüdis neiu kätt pidi enda poole tõmmata.

«Mitte ükskõikne, aga rahulik.»

«Miks?»

«Sest ma nägin seda juba ammu ette ja olen selle mõttega harjunud.»

«Ammu?» kordas Oblomov imestunult.

«Jah, juba sest silmapilgust peale, kui ma sulle sirelioksa andsin... ja mõttes nimetasin ma sind...»

Ta jäi poolelt sõnalt vait.

«Juba sellest silmapilgust peale?»

Oblomov ajas käed laiali, et neiu oma kaenlasse tõmmata.

«Kuristik avaneb, välgud sähvivad... ettevaatust!» ütles neiu kelmikalt, libises osavalt tema haardest välja ning tõrjus ta käed päevavarjuga tagasi.

Oblomovile tuli tema ähvardav «mitte kunagi» meelde ja ta muutus vaguraks.

«Aga kunagi ei rääkinud sa sellest, ei avaldanud seda mingil moel...» ütles ta.

«Meie ei lähe mehele, meid võetakse või pannakse.»

«Juba sest silmapilgust peale — kas tõesti?» kordas Oblomov mõtlikult.

«Mis sa siis arvad, kui ma poleks seda teadnud, kas ma siis oleksin sinuga siin üksi istunud, lehtlas viibinud, sind kuulanud, sind usaldanud?» ütles neiu uhkelt.

«Ah siis nõnda...» ütles Oblomov, ta nägu muutus ja ta laskis neiu käe lahti.

Imelik mõte sähvas tal peast läbi. Neiu vaatas teda rahuliku uhkusega ja ootas kindlalt; kuid Oblomov poleks sel minutil ei uhkust ega kindlust tahtnud, vaid pisaraid, kirge, joovastavat õnne, kas või ainult silmapilguks, ja pärast voolaku elu jälle rikkumatus rahus!

Ja nüüd — ei ootamatu õnne tormilisi pisaraid, ei häbelikku nõusolekut! Kuidas seda mõista?

Tema rinnas ärkas ja hakkas rabelema kahtluse madu... Kas Olga üldse armastab või läheb ta lihtsalt mehele?

«On veel teine õnnetee,» ütles ta.

«Missugune?»

«Mõnikord armastus ei oota, ei kannata, ei pea aru... Naine lõkatab põlema, tunneb ühtaegu piina ja niisugust rõõmu, nagu ta...»

«Ma ei tunne seda teed.»

«See on tee, kus naine kõik ohvriks toob: südamerahu, hea nime, au, leides tasu ainult armastuses... see hüvitab kõik muu.»

«On siis meile seda teed vaja?»

«Ei ole.»

«Tahaksid sa sel teel õnne leida, minu südamerahu, minu au kulul?»

«Oh ei, ei! Vannun jumala nimel, mitte mingi hinna eest,» ütles Oblomov tuliselt.

«Miks sa siis sellest rääkima hakkasid?»

«Tõepoolest, isegi ei tea...»

«Aga mina tean: sa tahaksid teada, kas mina tooksin sulle oma südamerahu ohvriks, kas mina läheksin ühes sinuga seda teed? Eks ole ju?»

«Jah, vist küll, sa aiasid õigesti... Ja kas sa läheksid?»

«Mitte kunagi, mitte mingi hinna eest!» vastas neiu kindlalt.

Oblomov mõtles, siis ohkas.

«Jah, see on hirmus tee ja see nõuab naiselt suurt armastust, et minna mehe järel mööda seda teed — hukatusele vastu, ja siiski armastada.»

Ta vaatas küsivalt Olgale näkku: neiu ei teinud väljagi; ainult kurd kulmu kohal tuksatas, kuid nagu oli rahulik.

«Kujuta endale ette,» ütles Oblomov, «et Sonetška, kes pole sinu väikest sõrmegi väärt, ei tahaks vastu tules sind tunda!»

Olga naeratas ja ta pilk oli ikka selge. Aga Oblomovit sundis enesearmastuse vajadus Olga südamele ohvrit nõudma ja sellest joobuma.

«Kujutle, et mehed ei lööks argliku aupaklikkusega sinu ees silmi maha, vaid vaataksid sind julge ja salakavala naeratusega...»

Ta jälgis neitut: Olga veeretask usinasti päevavarjuotsaga kivikest liivarajal.

«Sa astuksid saali, ja nii mõnedki tanud hakkaksid paha-meelest liikuma; mõni istuks sinust eemale... aga uhkust oleks sul niisama palju kui enne ja sa mõistaksid väga hästi, et sina seisad neist kõrgemal, oled neist parem...»

«Milleks sa mulle kõiki neid koledusi räägid?» ütles Olga rahulikult. «Seda teed ei lähe ma kunagi.»

«Mitte kunagi?» küsis Oblomov nukralt.

«Mitte kunagi!» kordas neiu.

«Jah,» ütles Oblomov mõtlikult, «sul ei jätkuks jõudu häbile silma vaadata. Surma sa ehk ei kardakski: surmanuhtlus pole nii hirmus kui selle ettevalmistused, pidev piinamine, sa ei kannataks seda välja, sa nõrkeksid nende kätte — eks ole?»

Oblomov vahtis ikka veel Olgale silma, et näha, mida neiu tunneb. Olga vaatas talle rõõmsalt vastu: kole pilt ei rikkunud ta meelerahu; ta huultel mängles kerge naeratus.

«Mina ei taha surra ega nõrkedada! See kõik ei loe,» ütles ta, «võib selle tee käimata jätta ja ometi sügavamalt armastada...»

«Aga miks sa ei läheks seda teed,» küsis Oblomov tungivalt, peaaegu pahaselt, «kui sa midagi ei kardad?...»

«Sellepärast, et sellel teel... lõpuks ikka... lahku minnakse,» ütles Olga, «aga mina... sinust lahkuda?!...»

Ta jäi vait, pani käe Oblomovi õlale, vaatas talle tükki aega silma, viskas äkki päevavarju käest, põimis käed palava kiiruga ümber Oblomovi kaela, suudles teda, punastask siis juuksejuurteni, surus näo vastu tema rinda ja lisas tasakesi:

«Ei, mitte kunagi!»

Oblomovi suust pääses rõõmukarjatus ja ta langes neiu jalge ette maha.

I

Oblomov lausa säras koju minnes. Veri kees, silmad kilasid. Tal oli tunne, et ta juuksedki hõõguvad. Nõnda astus ta tuppa — ja seal kadus korraga sära ning pilk jäi vastu-meelse üllatusega ühte kohta pidama: tema tugitoolis istus Tarantjev.

«Miks sind nii ilmatu kaua ootama peab? Kus sa kolad?» küsis Tarantjev validalt ja ulatas oma karvase käe. «Ja see sinu vana sarviline on täitsa käest ära: küsin süüa — ei ole; viina — seda ka ei anna.»

«Ma käisin metsas jalutamas,» vastas Oblomov hooletul toonil, suutmata päriselt toibuda ülekohtutundest, mida tekitas Tarantjevi küllatulek — just sellisel silmapilgul!

Ta oli juba unustanud selle sompus õhustiku, kus ta nii kaua oli elanud, ja polnud enam harjunud selle lämmatava leitsega. Ainsa silmapilguga tiris Tarantjev ta taevast maha mädasohu. Oblomov piinles küsimuse käes: miks Tarantjev tuli? Kauaks ta jääb? — teda painas aimdus, et küllap jääb lõunale ja siis ei saa tema Iljinskite poole minna. Kuidas tast lahti saada, kui see ka midagi maksma läheks, — see oli ainuke mõte, mis Oblomovit praegu huvitas. Vaikides ja tuseselt ootas ta, mis Tarantjev ütleb.

«Noh, semu, sa ei mõtlegi korterit vaatama tulla?» küsis Tarantjev.

«Nüüd pole seda enam vaja,» vastas Oblomov Tarantjevi pilku vältides. «Ma... ei koli sinna.»

«Mi-is? Ei koligi?» ütles Tarantjev ähvardavalt. «Üürisid, ja nüüd ei koli? Aga leping?»

«Mis leping?»

«Pole meeleski? Sa kirjutasid ju aastalepingule alla. Anna kaheksasada paberrubla siia ja mine siis, kuhu tahad! Neli

inimest käis vaatamas, tahtsid võtta: kõigile öeldi ära. Üks tahtis kolmeks aastaks saada.»

Nüüd alles tuli Oblomovile meelde, et just suvilasse kolimise päeval oli Tarantjev talle mingi paberi toonud, millele ta suure rutuga, läbi lugemata alla kirjutas.

«Oh jumal küll! Mis ma ometi legin!» mõtles ta.

«Mul pole ju korterit vaja,» ütles ta siis, «ma sõidan välismaale...»

«Välismaale!» hüüdis Tarantjev vahele. «Selle sakslasega koos? Mine ikka, ei sa sõidal!»

«Miks ei sõida? Mul on passki käes: tahad, näitan? Ja sumadan on ka valmis ostetud.»

«Ei sa sõida!» kordas Tarantjev ükskõikselt. «Parem maksa raha poole aasta peale ette!»

«Mul pole raha.»

«Võta, kust tahad; mu vaderi vend Ivan Matveitš ei mõista nalja. Annab kohe nõudmise sisse: tema käest sa ei pääse. Mina maksin omast taskust ära, maksa sina nüüd mulle!»

«Kust sa nii palju raha said?» küsis Oblomov.

«Mis see sinu asi on? Sain vana võla kätte. Anna rahal Selleks ma tulingi.»

«Hea küll, ma tulen paari päeva pärast linna ja annan korteri mõnele teisele edasi, aga praegu on mul kiire.»

Ta hakkas kuuenõõpe kinni panema.

«Missugust korterit sa veel tahad? Paremat pole kogu linnas. Sa pole ju teda näinudki?» ütles Tarantjev.

«Ei tahagi näha,» vastas Oblomov. «Milleks ma peaksin sinna kolima? Kaugel...»

«Millest kaugel?» küsis Tarantjev jämedalt.

Kuid Oblomov ei öelnud, millest ta kaugel on.

«Südalinnast,» vastas ta lõpuks.

«Südalinnast? Milleks sul seda vaja? Lesimiseks või?»

«Ei, ma ei lesi enam.»

«Miks siis?»

«Niisama. Täna...» alustas Oblomov.

«Mis on?» küsis Tarantjev vahele.

«Ma kodus lõunat ei söö...»

«Anna raha siia ja mine kus kurat!»

«Mis raha?» kordas Oblomov kärsitult. «Paari päeva pärast tulen ma sinna ja räägin ise perenaisega.»

«Missuguse perenaisega? Vaderiga või? Mis tema ka teab! Naisterahvas! Ei, räägi tema vennaga. küll sa siis näed!»

«Noh, hea küll, ma tulen ja räägin.»

«Jah, oota nüüd sind! Anna raha siia ja lase varvast!»

«Mul ei ole, pean laenama.»

«Noh, siis maksa mulle vähemalt voorimeheraha,» nõudis Tarantjev, «kolm rubla hõbedas.»

«Kus see voorimees sul on? Ja mille eest kolm rubla?»

«Ma lasksin ta minema. Kuidas — mille eest? Niikuinii ei tahtnud ta siia sõita, et liivane tee. Ja siit tagasi jälle kolm hõberubla — kokku kakskümmend kaks rubla!»

«Siit käib postitõld poole rubla eest,» ütles Oblomov. «Säh, võta!»

Ta andis Tarantjevile neli hõberubla. See pistis need taskusse.

«Seitse paberrubla jääd mulle võlgu,» ütles ta ise. «Ja anna nüüd lõunaraha ka!»

«Mis lõunaraha?»

«Lõunaks ma linna enam ei jõua, pean teel trahterist läbi minema; siin on kõik kole kallis: nõörivad viis rubla.»

Oblomov võttis vaikides taskust veel ühe rublatüki ja viskas talle. Ta ei istunud, lootes, et Tarantjev siis rutem ära läheb, kuid Tarantjev ei läinud.

«Lase mulle ometi natuke süüa anda,» ütles ta.

«Sa pidid ju trahteris lõunat sööma?» tähendas Oblomov.

«Lõunat küll! Aga praegu on kell alles kahe peal.»

Oblomov käskis Zahharil midagi lauale tuua.

«Põle midagi, põle valmistud,» vastas Zahhar külmalta ja põrnitses Tarantjevit. «Aga, Mihhei Andreitš, kunas te härra särgi ja vesti ära toote?...»

«Mis särgi ja vesti?» ütles Tarantjev tõrjuvalt. «Ammu lõin ära.»

«Kunas?» küsis Zahhar.

«Kas ma ei andnud veel su enda kätte, kui te kolisite? Sa toppisid nad kuhugi pampu, ja nüüd küsid minu käest!...»

Zahhar tardus soolasambaks.

«Assa issand! Misuke teotus, Ilja Iljitš!» halas ta Oblomovi poole pöördudes.

«Laula aga, laula peale!» vastas Tarantjev. «Küllap jõid maha, ja nüüd tuled küsima...»

«Ei, eluilmas põle ma härra vara maha joond!» kähises Zahhar. «Aga teie...»

«Jäta järele, Zahhar!» segas Oblomov kurjalt vahele.

«Ega te äkki meie kahte tassi ja põrandaharja põle ära viind?» küsis Zahhar ikkagi.

«Mis harja?» müristas Tarantjev. «Ah sa vana suli! Too parem süüa!»

«Kas kuulete, Ilja Iljitš, kuidas ta haugub?» ütles Zahhar.

«Süüa ei ole, isegi leiba põle kodu, ja Anisja on välja läind,» teatas ta ja läks ära.

«Kus siis sina lõunat sööd?» küsis Tarantjev. «Imelugu: Oblomov käib metsas jalutamas, ei söö kodus lõunat... Millal sa siis sisse kolid? Sүgis juba ukse ees. Tule vaata-magi!»

«Hea küll, hea küll, paari päeva pärast...»

«Ja ära unusta raha!»

«Jah, jah, jah...» vastas Oblomov kärsitult.

«Ehk on korterisse midagi vaja? Sinu pärast, vennas, värviti seal kõik üle: põrandad, laed, aknad ja ukсед — üle saja rubla läks maksma.»

«Jajah, hea küll... Ah jaa, tead, mis ma tahtsin sulle öelda,» tuli Oblomovil äkki meelde. «Mine käi palatis ära, mul on sealt volikirjale kinnitust vaja...»

«Mis asjaajaja mina sul olen?» vastas Tarantjev.

«Ma lisan lõunarahale pisut juurde,» ütles Oblomov.

«Saapakulu on suurem kui see, mis sa juurde lisad.»

«Sõida, ma maksan kinni.»

«Palatisse ma minna ei või,» ütles Tarantjev tumedalt.

«Miks?»

«Seal on vaenlased, kannavad viha, otsivad head juhust, et mind hävitada.»

«Noh, hea küll, ma sõidan ise,» ütles Oblomov ja võttis nokkmүtsi pihku.

«Koli korterisse, küll Ivan Matveitš kõik joonde ajab. See on, tead, vennas, kohe kuldne inimene, mitte nagu mõni tõusik sakslane! Vana vilunud vene ametnik, istub kolm-kümmend aastat ühel ja samal toolil, mässib kogu ametkonna ümber sõrme; raha on tal ka, aga voorimeest ei võta; sabakuub pole parem kui minu oma; ise vaiksem kui vesi, madalam kui muru, vaevalt kuuled, kui ta räägib, ei kola ka väljamaal ringi nagu see sinu...»

«Tarantjev!» käratas Oblomov ja lõi rusikaga vastu lauda. «Ära räägi asjadest, millest sa aru ei saa!»

Tarantjev ajas silmad jõlli Oblomovi nii erakordse teguviisi peale ja unustas koguni pahaks panna, et teda Stolzist madalamaks peeti.

«Sa oled täna hoos, vennas...» pomises ta ainult ja võttis kübara. «Nii torm!»

Ta pүhkis käisega oma kübarat, silmitses seda ja heitis siis pilgu Oblomovi kübarale, mis riulil seisis.

«Sa ei kanna kübarat, vennas, sul on see müts,» ütles ta

ja proovis Oblomovi kübarat pähe, «anna suveks mulle kanda...»

Vaikides võttis Oblomov kübara tema käest ja pani oma kohale tagasi, põimis siis käed vaheliti rinnale ja ootas, et Tarantjev minema hakkaks.

«Noh, kurat võtaks sind!» ütles Tarantjev ja kobis kohmakalt uksest välja. «Täna oled sa, vennas, väheke... nii... Aga räägi Ivan Matveitšiga, ja katsu sa raha toomata jätta!»

II

Tarantjev lahkus ja Oblomov istus tusases meeleolus tugi-tooli, kus tal kulus hea hulk aega, et vabaneda rameda mulje mõju alt. Viimaks tuli tal tänane hommik meelde, ja Tarantjevi jõle kuju kadus mõtetest; näole ilmus jälle naeratus.

Ta astus peegli ette, kohendas kaua kaelasidet, naeratas niisama kaua, vaatas oma palet, kas seal ehk ei hõõgu Olga suudluse jälg.

«Kaks korda «mitte kunagi,» ütles ta tasakesi rõõmsas ärevuses. «Ja missugune vahe neil on: üks on juba närtsinud, teine aga puhkes täies ilus õitsele...»

Siis jäi ta mõttesse, ikka sügavamini. Ta tundis, et armastuse selge, pilvitu pүhapäev on möödas, et nüüd on armastus muutunud tõepoolest kohuseks, et ta on lahustunud elus, saanud igapäevaste elutalituste osaks ning hakanud luituma ja oma vikerkaarevärve kaotama.

Võib-olla sähvatas täna hommikul tema viimane kuldne kiir, edaspidi ei sära ta enam nii heledasti, vaid üksnes soojendab nähtamatult elu; ta neeldub elusse ja saab tema tugevaks, kuid varjatud vedruks. Täna peale muutub ta oma avaldustes üpris lihtsaks ja harilikuks.

Poem on möödas ja algab tõsilugu: palatiskäik, siis sõit Oblomovkasse, maja ehitamine, mõisa pantimine, tee tegemine, lõputu talurahva asjade arutamine, tööde järjestus, viljalõikus, rehepeks, arvelaua klõbin, valitseja murelik nägu, aadlipeamehe valimised, kohtuistungid.

Harva välgatab kõige muu vahel Olga pilk, heliseb «*Casta diva*», matsub rutuline suudlus, siis aga jälle tööde manu, linna, jälle valitseja, jälle arvelaua klõbin.

Tulevad võõrad — ja seegi pole lõbuasi: räägitakse sellest, kui palju keegi oma vabrikus viina ajab, kui palju kroonule kalevit annab... Mis see siis on? Ons ta seda ihal-

danud? On see elu?... Aga ometi elatakse nõnda, nagu oleks see tõeline elu. Ja ka Andreile meeldib see!

Jah, aga abiellumine, pulmad — see on siiski eluluule, täide õide puhkenud lill. Oblomov nägi vaimus, kuidas ta Olga altari ette viib: Olgal on peas pikk loor ja pomerantsiok. Rahva hulgast kostab imetlussosin. Häbelikult, hilju lainetava rinnaga, uhkelt ja graatsiliselt langetatud päi annab ta Oblomovile käe ega tea, kuhu oma pilku pöörata. Kord helgib naeratus näol, sealsamas tulevad pisarad silma, kord ilmutab kulmupealne kurd mingi mõtte süttimist.

Kodus, kui pulmavõõrad on lahkunud, langeb Olga, ikka alles oma toredas pidurüüs, mehe rinnale, just nagu tänagi...

«Ei, lähen ruttu Olga juurde, ma ei suuda oma mõtete ja tunnetega üksi olla,» unistas Oblomov «Räägin kõigile, kogu ilmale... ei, kõigepealt tädile, siis parunile, kirjutan ka Stolzile — küll ta siis imestab! Pärast ütlen Zahharile: mehike kummardab maani ja ulub rõõmu pärast, ma annan talle kakskümmend viis rubla. Tuleb Anisja, püüab mu kätt, et suudelda: temale annan kümme rubla; siis... siis kisendan rõõmu pärast üle terve ilma, kisendan nii, et terve ilm ütleb: Oblomov on õnnelik, Oblomov abiellub! Nüüd kähku Olga juurde: seal ootab mind kauakestev sosistamine, salajane lepe — sulatada kaks elu ühte...»

Ta tõttas Olga poole. Neiu kuulas naeratades ta unistused ära; aga niipea kui Oblomov püsti kargas, et tädile ütleva minna, tõmbusid Olga kulmud nii kortsu, et Oblomovil tuli hirm peale.

«Kellelegi mitte üht sõna!» ütles neiu sõrme huulte tões ja käskis tal tasemini rääkida, et tädil teise tuppa ei kuuks. «Praegu pole õige aeg!»

«Millal siis veel õigem aeg on, kui meie vahel on kõik juba otsustatud?» küsis Oblomov läbematult. «Mis siis nüüd teha? Millest peale hakata?» küsis ta. «Ei saa ju ometi, käed rüpes, istuda. Algavad kohustused, algab tõsine elu...»

«Jah, algab küll,» vastas neiu ja vaatas talle ainiti otsa.

«Noh, ja ma tahtsingi esimest sammu astuda, tädil juurde minna...»

«See on viimane samm.»

«Mis on siis esimene?»

«Esimene... on palatiskäik: seal oli sul mingisugune paber kirjutada?»

«Jah... homme...»

«Miks mitte täna?»

«Täna... täna on ju niisugune päev, kuidas ma võin sinust lahkuda, Olga!»

«Hea küll, siis homme. Ja edasi?»

«Siis tädile teatada, Stolzile kirjutada.»

«Ei, siis Oblomovkasse sõita... Andrei Ivanõtš kirjutas ju, mis seal maal teha on, mina ei tea, mis asjad teil seal olid, ehitamine või?» küsis Olga Oblomovile otsa vaadates.

«Jumal hoidku!» ütles Oblomov. «Kui Stolzi kuulata, siis ei jõua me eluilmaski järjega tädil juurde! Tema leiab, et tuleb maja ehitada, siis teed teha, koole asutada... Seda ei jõua elu jooksulgi ära teha. Sõidame koos maale, Olga, ja siis...»

«Aga kuhu me sõidame? On seal üldse maja?»

«Ei ole: vana maja on vilets; trepp on vististi sootuks lagunenu...»

«Kuhu me siis läheme?» küsis neiu.

«Peab siin korteri otsima.»

«Selleks peab ikka linna sõitma: see oleks siis teine samm,» tähendas neiu.

«Ja siis...» alustas Oblomov.

«Olgu esiteks need kaks sammu, siis vaatame...»

«Mis see ometi on?» mõtles Oblomov kurvalt. «Ei mingit sosistamist ega salajast lepet sulatada meie elud ühte! Kõik on isemoodi, hoopis teisiti! Olga on imelik! Kunagi ei jää ta ühte kohta peatuma, ei lange luulelise silmapilgu magusasse mõtisklusse, nagu polekski tal üldse unistusi, nagu polekski tal tarvidustki mõttesse vajuda! Muudkui sõida kohe palatisse, siis korterisse — just nagu Andrei! Justkui oleksid kõik kokku rääkinud, et eluga kiirustada.»

Järgmisel päeval läks ta tempelpaberit kaasa võttes linna — kõigepealt palatisse, kuigi vastu tahtmist, haigutades ja ringi vahtides. Ta ei teadnud õieti, kus palat asub, ja seepärast sõitis ta Ivan Gerassimõtši poolt läbi, et küsida, missuguses departemangus peab volikirjale alla kirjutama.

Ivan Gerassimõtši! oli Oblomovi tulekust hea meel, ta ei tahtnud teda hommikueineta minema lasta. Pärast laskis ta veel ühe sõbra kutsuda, et tema käest järele pärida, kuidas seda asja aetakse, sest ise oli ta ammu kõigest eemale jäänud.

Eine ja nõupidamine lõppesid kell kolm, nüüd oli hilja palatisse minna ja homme oli laupäev, kus istungit polnud, — tuli esmaspäevaks edasi lükata.

Oblomov läks Viiburi linnajakku, oma uude korterisse. Hulk aega sai ta sõita pikkade lippaedade vahel mööda kõr-

valisi tänavaid. Viimaks küsiti linnavahi käest; see ütles, et maja on teises kvartaalis, siinsamas kõrval; mööda seda uulitsat — ja ta näitas teed, kus polnudki veel maju, ainult tarad, rohi ja vankrijäljed kuivanud poris.

Oblomov sõitis edasi ning vaatles heal meelel aialippide ääres kasvavaid nõgeseid ja üle aia paistvaid pihlakaid. Lõpuks näitas linnavaht vana hoovimaja ja ütles:

«Seesama seal.»

«Kolleegiumisekretär Pšenitsõni lese maja,» luges Oblomov planguväravalt ja käskis hoovi sisse sõita.

Hoov oli umbes toasuurune, nii et kalessi tiisel kolksatas vastu majanurka ning ehmatas kõketava kanakarja jooksupalu ja osalt lennus igasse ilmakaarde laiali; suur must koer hakkas keti otsas pahemale ja paremale kargama ning püüdis pööraselt haukudes hobustele ninna kinni hakata.

Oblomov oli kalessis istudes akendega ühekõrgusel ja nägi vaeva mahatulekuga. Akende taga, kus seisid reas reseeda-, peiu- ja saialillepotid, liikusid inimeste pead. Oblomov ronis kuidagiviisi maha; koer haukus veel hullemini.

Oblomov astus trepile ja pörkas seal kortsusnäolise eidega kokku, kelle sarafani saba oli vöö vahele pistetud.

«Keda te otsite?» küsis eit.

«Majaperenaist, proua Pšenitsõnat.»

Eit lõi nõutult silmad maha.

«Ehk ootate Ivan Matveitšit?» küsis ta. «Teda ei ole veel kodus, ta on ametis.»

«Ma tahan perenaisega kokku saada,» ütles Oblomov.

Sagimine majas jätkus. Kord paistis ühest, kord teisest aknast mõni pea; eide selja taga paotus uks ja läks uuesti kinni; sealt vaatas välja mitu nägu.

Oblomov keeras hoovi poole: sealt vaatasid teda uudishimulikult kaks last, poiss ja tüdruk.

Kusagilt ilmus unise näoga talumees, kasukas seljas, ning vahtis laisalt Oblomovit ja tema sõidukit, kuna ta ise kätt päikese varjuks silmade kohal hoidis.

Koer haukus ikka kõvasti, suutäishaaval, aga niipea kui Oblomov end liigutas või hobune jalaga tümpsis, algas keti otsas karglemine ja larinal haukumine.

Paremalt paistis aialippide vahelt ilmatu suur kapsaaed, vasakult — paar puud ja roheline aiamajake.

«Teil on Agafja Matvejevna vaja?» küsis eit. «Misjaoks?»

«Ütle majaperenaisele,» vastas Oblomov, «et ma tahan temaga rääkida: ma üürisin siin korteri.»

«Ah teie olete siis uus üürnik, Mihhei Andreitši tuttav? Oodake, ma kohe kutsun!»

Ta avas ukse: ukse tagant kargasid mitu pead eemale ja põgenesid teistesse ruumidesse. Oblomov jõudis veel üht naist näha, kelle kael ja küünarnukid olid paljad ning pea katmata, — kaunis tüse, valge nahaga naine, kes naeratas, sest et teda nägi keegi võõras; ka tema põgenes ukse tagant.

«Olge head, astuge sisse,» ütles vanaeit tagasi tulles ja viis Oblomovi läbi väikese eeskoja üsna ruumikasse tuppa, kus ta palus tal istuda. «Perenaine tuleb kohe,» lisas ta juurde.

«Koer haugub ikka veel,» mõtles Oblomov toas ringi vaadates.

Akki peatus ta pilk tuttavatel asjadel: kogu tuba oli tema varandust täis. Lauad tolmunud; toolid virnas voodi peal, magamiskotid, sööginõud, kapid — kõik läbisegi koos.

«Mis see tähendab? Polegi paigale pandud ega tuba korda seatud?» ütles ta. «Kui vastik!»

Samas kriiksus uks tema selja taga ja sisse astus naine, keda ta ennist oli palja kaela ja küünarnukkidega näinud.

Ta oli umbes kolmekümneaastane. Nägu oli tal väga valge ja priske, nii et palette puna ei suutnud nähtavasti läbi tungida. Kulmusid polnud peaaegu olemaski, nende asemel oli kaks pisut kõrgemat läikivat jutti, mille peal kasvas hõredalt valgeid karvu. Silmad olid hallid ja lihtsameelsed nagu kogu ta näoilme; käed olid valged, kuid kõvad ja naha alt paistsid siniste soonte mügarad.

Kleit oli trimmil ümber keha: oli näha, et ta ei tarvitanud mingit riidetumiskunsti, isegi mitte kaharat undrukut, et puusade laiust suurendada ja pihta lasta kitsamana paista. Seetõttu oleks isegi tema rind ilma seda katva rätikuta võinud maalijale või raidkunstnikule tugeva, terve rinna mudeliks olla, ilma et see oleks sündsust riivanud. Toreda salliga ja paraadtanuga võrreldes oli kleit ilmselt vana ja kulunud.

Ta polnud võõraid oodanud, ja kui Oblomov soovis temaga kokku saada, heitis ta koduse kleidi peale oma pühapäevasalli ja pani tanu pähe. Ta astus arglikult sisse ning jäi häbelikult Oblomovile otsa vaadates seisma.

Oblomov tõusis püsti ja kummardas.

«Mul on vist au proua Pšenitsõnat näha?» küsis ta.

«Jah,» vastas naine. «Tahate ehk mu vennaksega rääkida?» küsis ta kõhklevalt. «Ta on tööl, enne kella viit ta ei tule.»

«Ei, ma tahtsin just teiega kokku saada,» alustas Oblomov.

mov, samal ajal kui naine sohvale istus, hästi kaugele vöörast, ja silmitses oma salli otsi, mis sadulatekina põrandani ulatus. Ka käed peitis ta salli alla.

«Ma üürisin siia korteri; olude sunnil pean ma nüüd endale teises linnajaos korteri otsima, sellest ma tulingi teiega rääkima...»

Naine kuulas tuimalt ja hakkas niisama tuimalt mõtlema.

«Vennast pole praegu kodus,» ütles ta natukese aja pärast.

«See on ju teie maja?» küsis Oblomov.

«Jah,» vastas naine lühidalt.

«Sellepärast ma arvasin, et te võite ehk ise otsustada...»

«Vennast ei ole ju; tema õiendab kõik asjad,» ütles naine monotoonselt, tõstis pilgu esimest korda Oblomovile ja langetas siis jälle sallile.

«Tal on küll lihtne, aga meeldiv nägu,» leidis Oblomov heatahtlikult, «küllap ta on hea inimesel!»

Samal silmapilgul ilmus väikese tüdruku pea ukse vahele. Vargsi andis Agafja Matvejevna talle peaga ähvardavalt märku, ja tüdruk kadus.

«Kus teie vend töötab?»

«Kantseleis.»

«Missuguses?»

«Kus talupoegi üles kirjutatakse... mina ei tea, kuidas seda kutsutakse.»

Naine naeratas lihtsameelselt ja kohe seejärel omandas ta nägu jälle endise ilme.

«Kas te siin kahekesi vennaga elategi?» küsis Oblomov.

«Ei, mul on kadunud mehest kaks last: poiss käib kaheksandat aastat, tüdruk kuuendat,» alustas perenaine õige sõnaohtralt ja ta nägu muutus elavamaks. «Peale selle on veel haige vanaema, hädavaevu komberdab käia, ainult kirikusse saabki veel; varemalt käis ta ikka Akulinaga turul, aga nigulapäevast saati ei käi enam: jalad paistetavad üles. Kirikuski istub teine enamasti ikka altaritrepil peal. See on kogu pere. Mõnikord tuleb veel nadu külla, ja Mihhei Andreitš käib ka siin.»

«Kas ta käib sagedasti?» küsis Oblomov.

«Mõnikord elab kuu aega siin; nad on vennaksega sõbrad, alatasa koos...»

Naine jäi vait, olles ammendanud kogu oma mõtete ja sõnade tagavara.

«Kui vaikne teil siin on!» ütles Oblomov. «Kui koer ei hauguks, võiks arvata, et siin pole ainustki elavat hinge.»

Naine naeratas vastuseks.

«Kas te käite palju kodunt väljas?» küsis Oblomov.

«Suvel saab ikka käidud. Hiljuti alles, eeliapäeval, käisime Püssirohuvabrikute kandis.»

«Käib seal palju rahvast?» küsis Oblomov ja vaatas lahti läinud rätiootste vahelt paistvat, rahulikku kõrget rinda, mis oli prink nagu sohvapadi.

«Ei, tänavu oli vähe; hommikul sadas vihma — pärast läks küll üle. Muidu käib palju.»

«Ja kus te veel käite?»

«Ei käi suurt kusagil. Vennas ja Mihhei Andreitš käivad vahel noota vedamas, keedavad kaldal kalasuppi, aga meie oleme kogu aeg kodus.»

«Kas tõesti kogu aeg?»

«Tõesti, tõesti, jumala tõsi. Mineval aastal käisime korra Kolpinos ja mõnikord käime siinsamas metsa all. Kahekümne neljandal juunil on vennakse nimepäev, siis teeme lõunalaua, kogu kantseleirahvas tuleb siia.»

«Kas te vahel kusagil võõraks ka käite?»

«Vennas ikka käib, aga mina lähen lastega ainult lihavõtteks ja jõuluks mehe sugulaste poole lõunale.»

Jutt sai otsa.

«Teil on siin lilled: kas te armastate neid?» küsis Oblomov.

Naine naeratas.

«Ei,» vastas ta, «pole aega lilledega jantida. Lapsed käisid Akulinaga krahvi aias, aednik andis neile, kurerehad ja aaloe olid enne, juba mehe eluajal.»

Sel silmapilgul tormas Akulina sisse, hoides käte vahel suurt kukke, kes meeleehtlikult tiibadega peksis ja kõkutas.

«Agafja Matvejevna, kas see kukk tuleb poemehel viia?» küsis Akulina.

«Mis sa nüüd ometi... Mine ära!» ütles perenaine häbelikult. «Sa näed ju, et on külalised.»

«Ma tahtsin ainult küsida,» vastas Akulina ja võttis kuke jalgupidi solkus kätte, «ta pakub seitsekümmend kopikat.»

«Mine, mine kööki!» ütles Agafja Matvejevna. «Pärlikirja hall, mitte see,» lisas ta ruttu ja häbenes ise, peitis käed salli alla ja vaatas maha.

«Majapidamine!» ütles Oblomov.

«Jah, meil on palju kanu; müüme mune ja poegi. Siin tänavas võtavad kõik meilt, nii suvitajad kui krahvimaja,» vastas naine ja vaatas märksa julgemalt Oblomovile otsa.

Ta näol oli nüüd asjalik ja muretsev ilme; isegi tuimus kadus, niipea kui ta tuntud asjast rääkima hakkas. Aga muu-

dele küsimustele, millel polnud mingit selget, talle teadaolevat eesmärki, vastas ta naeratuse ja vaikimisega.

«Selle oleks võinud paigale panna,» tähendas Oblomov oma koluvirna osutades.

«Me tahtsime seda teha, aga vennas ei lubanud,» ütles naine elavalt ja vaatas juba päris julgelt Oblomovile otsa. «Ütles, et jumal teab, mis seal lauasahltites ja kappides kõik on, pärast kaob midagi ära, siis hakatakse meilt nõudma...»

Naine jäi vait ja naeratas.

«Teie vend on hästi ettevaatlik!» ütles Oblomov.

Naine naeratas jälle ja tema nägu võttis endise ilme.

Naeratus oli tal enamasti katteks, kui ta ei teadnud, mida antud juhul teha või öelda.

«Mul tuleks kaua teda oodata,» ütles Oblomov, «ehk ütlete talle, et muutunud olukorra tõttu ei ole minul seda korterit tarvis ja sellepärast palun ta mõnele teisele tahtjale ära anda; ja mina omalt poolt aitan uut üürnikku otsida.»

Naine kuulas tuimalt ja pilgutask pidevalt silmi.

«Lepingu kohta palun talle öelda, et...»

«Teda pole ju praegu kodus,» kinnitas naine, «tulge parem homme uuesti: homme on laupäev, siis ta tööle ei lähe...»

«Mul on hirmus palju tegemist, mul pole ühtki vaba minutit,» vabandas Oblomov. «Olge head, öelge talle ainult, et kuna käsiraha jääb teie kasuks ja uue üürniku otsin ma ka, siis...»

«Vennast ei ole ju,» kordas naine ühte ja sama, «ei tule ega tule...» Ta vaatas aknast välja. «Ta tuleb ikka siit akna alt läbi: kohe näeb, kui ta tuleb, aga ta pole tulnud.»

«Noh, ma hakkam minema,» ütles Oblomov.

«Aga kui vennas koju tuleb, mis ma talle ütlen: millal te siis kolite?» küsis naine püsti tõustes.

«Öelge talle seda, mis ma palusin,» ütles Oblomov, «et olude sunnil...»

«Ehk tuleksite homme ise ja räägiksime temaga...» kordas naine.

«Homme ma ei saa.»

«Noh, siis ülehomme, pühapäeval: pärast jumalateenistust on meil viina ja suupistet. Ja Mihhei Andreitš tuleb ka...»

«Kas tõesti Mihhei Andreitš tuleb ka?» küsis Oblomov.

«Tõesti, tõesti, jumala tõi,» vastas naine.

«Ülehomme ma ka ei saa,» vabandas Oblomov end kärsitult.

«Siis tuleval nädalal...» ütles naine. «Aga millal te sisse

kolite? Ma laseksin põrandad puhtaks pesta ja tolmu ära pühkida.»

«Ma ei koli siia,» ütles Oblomov.

«Kuidas nii? Aga kuhu me siis teie asjad paneme?»

«Olge head, öelge oma vennale,» hakkas Oblomov pikkamisi sõnahaaval rääkima, kuna ta ise lausa lese rinda vahtis, «et olude sunnil...»

«Kuhu ta nii kauaks jääb, pole teist ikka veel näha,» ütles naine monotoonselt ja vahtis plangu poole, mis hoovi uulitsast lahutas. «Ma tunnen teda sammudestki ära; kohe kuuleb, kui keegi mööda puukõnniteed tuleb. Siin käiakse ju harva...»

«Kas te siis ütlete talle edasi, mis ma palusin?» küsis Oblomov kummardades ja minekut tehes.

«Poole tunni pärast tuleb ta ise,» ütles perenaine tema olekule võõra ärevusega, nagu püüaks ta oma häälega Oblomovit kinni pidada.

«Ma ei või enam oodata,» ütles Oblomov ust avades.

Kui koer teda trepil nägi, hakkas ta haukuma ja jälle keti otsas rappima. Voorimees, kes seni käsipõsakil magas, asus hobuseid tagurdama; kanad jooksid jälle kabuhirmus laiali; aknale ilmus mitu pead.

«Ma ütlen siis vennaksele, et te käisite siin,» ütles perenaine ärevalt, kui Oblomov juba kalessis istus.

«Jah, ja öelge talle, et olude sunnil ei või ma seda korterit enam tarvitada ja et ma annan ta kellelegi edasi või et tema... otsiks...»

«Sel ajal on ta muidu ikka tulnud,» ütles naine, Oblomovit väga hajameelselt kuulates. «Ma ütlen talle, et te mõtlete varsti tagasi tulla.»

«Jah, lähemal päevil ma tulen,» vastas Oblomov.

Koera pöörase haukumise saatel sõitis vanker hoovist välja ja hakkas prügitamata tänava paakunud mätastel rappuma.

Tänava lõpus tuli nähtavale keskealine kulunud palituga mees, kellel oli suur paberipakk kaenla all, jäme kepp käes ja kalossid jalas, kuigi oli kuiv ja palav ilm.

Ta käis kiiresti, vahtis kahele poole kõrvale ja astus nii, nagu tahaks ta puukõnniteed sisse sõtkuda. Oblomov vaatas talle järele ja nägi, et ta keeras Pšenitsõna hoovi sisse.

«Nüüd siis tuli vend koju!» arvas Oblomov. «Tühja kah! Aruta temaga veel tund aega, aga mul on palav ja kõht on ka tühi! Pealegi ootab mind Olga... Teine kord...»

«Anna takka!» hüüdis ta voorimehele.

«Aga peaks uut korterit vaatama!» tuli tal äkki meelde, kuna ta tänavaäärseid aedu silmitses. «Peaks jälle tagasi keerama — Morskajale või Konjušennajale... Teine kord...» otsustas ta.

«Pane takka!»

III

Augustikuu lõpp läks sajuseks ja suvilates, kus ahjud olemas olid, hakkasid korstnad suitsema, aga kus ahjusid ei olnud, seal käisid inimesed kinniseotud põskedega ringi, ning pikapeale jäid suvilad tühjaks.

Oblomov ei tõstnud jalgagi linna, ja ühel hommikul viidi tema akna alt mööda Iljinskite mööbel. Kuigi ühest korterist teise kolimine, ükskõik kus lõunastamine ja kogu päeva jalul olemine ei tundunud talle enam mingi kangelasteona, ei teadnud ta praegu ometi, kuhu selleks ööks oma pead panna.

Nüüd, kus park ja mets tühjaks jäid ja Olga aknaluugid olid suletud, tundus talle täiesti võimatu üksi oma suvilasse jääda.

Ta kõndis Olga tühjades tubades, käis pargi läbi, jalutas mäest alla, ja tema südant ahistas kurbus.

Ta käskis Zahharil ja Anisjal Viiburi poolele sõita, kuhu ta mõtles kuni uue korteri leidmiseni asuda, ise aga läks ta linna, sõi kusagil trahteris kiiruga lõunat ja istus õhtu otsa Olga juures.

Kuid linna sügisõhtud ei olnud pikkade selgete päevade ja õhtute moodigi, mis pargis ja metsas mööda saadeti. Siin ei võinud ta enam Olgaga kolm korda päevas kokku saada; siin ei jooksnud Katja sõnumiga tema juurde ega saatnud tema ise Zahhari kirjakesega viie versta kaugusele. Ja kogu see suvine õilmitsev armastusepoeem jäi nagu paigale tam-muna, hakkas venima, muutus sisutuks.

Mõnikord vaikusid nad poolte tundide kaupa. Olga keskendus oma näputööle, loendas nõelaotsaga kanvaa ruute, Oblomov aga sukeldus oma mõtete rägusse ja elas tulevikus, käesolevast silmapilgust kaugel ees.

Ainult vahetevahel, kui ta ainiti neiu vaatas, läbistas teda kirevärin, või vaatas neiu möödaminnes temale otsa ja naeratas talle, nähes ta silmis alandliku õrnuse, sõnatu õnne sädet.

Kolm päeva järjest sõitis ta linna Olga juurde ja sõi seal ka lõunat, vabandades end sellega, et tal pole uues korteris kõik veel korras ja et ta alles nädala jooksul kolib sisse, mistõttu ta praegu end seal mitte päris koduselt ei tunne.

Neljandal päeval oli tal juba piinlik lõunale minna, ja kui ta oli tükk aega Iljinskite maja ümber piirelnud, sõitis ta ohates koju.

Viiendal päeval ei olnud Iljinskid lõuna ajal kodus.

Kuuendal päeval ütles Olga talle, et ta sinna ja sinna ärisse tuleks, kus nad võivad kokku saada ja pärast seltsis jalgsi koju minna, kuna kutsar nende järel sõidab.

See kõik oli piinlik; teel tuli kummagi tuttavaid vastu, mõned teretasid, teised jäid seisma, et juttu ajada.

«Oh jumal küll, missugune piin!» ütles Oblomov endamisi, hirmu ja piinlikkuse pärast higistades.

Ka tädi vaatas teda oma suurte raugete silmadega ja nuusutas mõtlikult lõhnapiiritust, nagu valutaks tal Oblomovi pärast pea. Ja sõita oli kole pikk maa! Sõidad ja sõidad sealt Viiburi poolelt, ja õhtul jälle tagasi — kolm tundi rai-satud!

«Ütleme ometi tädile,» käis Oblomov peale, «siis ma võin hommikust peale teil olla ja kellelgi pole midagi öelda...»

«Aga kas sa palatis oled käinud?» küsis Olga.

Oblomovil oli kange tahtmine öelda: «käisin ja ajasin kõik joonde,» kuid ta teadis, et siis vaataks Olga talle nii teraselt otsa, et märkaks kohe ta valet. Ta ohkas vastuseks.

«Ah, kui sa teaksid, kui raske see on!» ütles ta.

«Kas sa majaperenaise vennaga oled rääkinud? Kas sa teist korterit oled otsinud?» küsis neiu tüki aja pärast, silmi tõstmata.

«Hommikul pole venda kunagi kodus ja õhtuti olen ma ju siin,» ütles Oblomov, tundes head meelt, et tal on küllaldane põhjendus.

Nüüd ohkas omakorda Olga ega öelnud enam midagi.

«Homme räägin tingimata perenaise vennaga,» rahustas Oblomov teda, «homme on pühapäev, siis ta ametisse ei lähe...»

«Seni kui need asjad on korraldamata,» ütles Olga mõtlikult, «ei saa me tädile midagi rääkida, ja ka kokku saama peame harvemini...»

«Jah... jah... õige küll,» vastas Oblomov pelglikult.

«Pühapäeval, meie vastuvõtopäeval, võid meil lõunat süüa, peale selle tuled, ütleme, kesknädalal üksi,» otsustas neiu.

«Ja siis võime veel teatris kokku saada: kuulad järele, millal meie teatrisse läheme, ja tuled siis ka.»

«Jah, see on õige,» ütles Oblomov, rõõmustades, et neiu kohtumiste korraldamise enda peale võttis.

«Ja kui ilm on ilus,» lõpetas neiu, «sõidan ma Suveaeda jalutama ja sina võid samuti sinna tulla; see tuletab parki meelde... parki!» kordas ta tunderõhuga.

Vaikides suudles Oblomov neiu kätt ja jättis temaga pühapäevani jumalaga. Olga saatis teda nukral pilgul, istus siis klaveri ette ja sukeldus helidesse. Süda nuttis tal millegipärast, nutsid ka helid. Ta tahtis laulda, aga häält ei tulnud.

Järgmisel päeval tõusis Oblomov üles ja ajas endale argisema saterkuue selga, mida ta suvitamisel oli kandnud. Oma öökuuega oli ta juba ammu hüvasti jätnud ja lasknud ta kappi panna.

Zahhar tuli nagu ikka õõtsuva kandikuga ning pani kohmakalt kohvi ja kringlid lauale. Zahhari selja taga pugus ukse vahelt poolenisti sisse Anisja, et näha, kas Zahhar jõuab tassidega pärale, ja silmapilk tasakesi kaduda, niipea kui asjad lauale said; kukkus aga midagi kandikult maha, siis kargas ta kohe appi, et vähemalt teisi asju päästa. Sel juhul hakkas Zahhar kiruma esiteks asju, siis naist ja ähvardas talle küünarnukiga vastu rindu lüüa.

«Oi, kui mõnus kohv! Kes selle on keetnud?» küsis Oblomov.

«Perenaine ise,» vastas Zahhar. «Kuuendat päeva ikka tema. Ütleb, et meie paneme palju sigureid ja ei keeda hästi läbi. Et las tema keedab!»

«Mõnus kohv!» kordas Oblomov teist tassi kallates. «Täna teda!»

«Sääl ta ise ongi,» ütles Zahhar ja näitas paakil kõrvaluksele. «Sääl on neil vististi puhvet; sääl toas ta ühtelugu toimetab, sääl on tal tee, suhkur, kohv ja söögiriistad.»

Oblomovile paistis kätte ainult perenaise selg, kupal, osa valget kaela ja paljad küünarnukid.

«Miks tal need küünarnukid nii ruttu liiguvad?» küsis Oblomov.

«Kes teda teab! Triigib vististi pitse.»

Oblomov vaatas, kuidas küünarnukid liikusid, kuidas selg kumerdus ja jälle sirgu läks.

Kummardumisel paistsid puhas undruk, puhtad sukad ja ümarad tüsedad sääred.

«Ametniku naine, aga küünarnukid kõlbaksid kas või krahvinnale; isegi lohukesed olemas,» mõtles Oblomov.

«Lõuna paiku tuli Zahhar küsima, kas härra ei sooviks pirukat maitsta: perenaine käskinud pakkuda.

«Täna on pühapäev, neil tehakse pirukat!»

«Noh, küllap see siis on hea pirukas!» ütles Oblomov ükskõiksel toonil. «Sibula ja porgandiga...»

«Pole halvem kui meil, Oblomovkas,» tähendas Zahhar, «noore kana liha ja värskete seentega...»

«Oi, see peaks küll hea olema: too! Kes neil küpsetab? See räpane vanaeit?»

«Tema nüüd!» ütles Zahhar põlglikult. «Kui perenaist põleks, siis ei oskaks vanaeit tainastki kerkima panna. Perenaine ise on kõik see aeg köögis. Piruka küpsetasid Anisjaga kahe pääle.»

Viie minuti pärast tuli kõrvaltoa ukse vahelt nähtavale paljas käsivars, mida kattis napilt see varem nähtud sall, ja sirutas Oblomovi poole taldriku, mille peal auras ilmatu suur kuum pirukatükk.

«Täna väga,» ütles Oblomov lahkelt, pirukat vastu võttes, vaatas ukse vahelt sisse ning taças pilguga kõrget rinda ja paljaid õlgu.

«Uks läks sedamaid kinni.»

«Ehk soovite napsi?» küsis hääl.

«Ma ei joo, täna väga,» ütles Oblomov veel lahkemalt. «Mis naps teil on?»

«Oma, kodutehtud: laseme sõstralehtedel tõmmata,» rääkis hääl.

«Sõstralehetõmmet pole ma kunagi joonud, lubage maitsta!»

Jälle tuli paljas käsi taldriku ja napsiklaasiga ukseprao vahelt nähtavale. Oblomov viskas napsi ära: see meeldis talle hästi.

«Täna väga,» ütles ta ja püüdis ukse vahelt vaadata, kuid uks langes kinni.

«Miks te ennast ei näita, et teile võiks tere hommikust öelda?» ütles Oblomov etteheitvalt.

Perenaine vist naeratas ukse taga.

«Ma olen alles argipäevariides, kogu aja olin köögis. Kohe panen end korralikult riidesse; vennas tuleb ka varsti kirikust koju,» vastas ta.

«Ah, à propos venna kohta,» tähendas Oblomov, «mul on vaja temaga rääkida. Paluge teda minu poole sisse astuda!»

«Hea küll, ma ütlen kohe, niipea kui ta tuleb.»

«Kes teil seal kõhib? Kellel on see kuiv kõha?» küsis Oblomov.

«See on vanaema; köhib teine juba kaheksandat aastat.»
Ja uks paukus kinni.

«Kui... lihtne ta on,» mõtles Oblomov, «aga temas on midagi... Ja puhas on ta kal!»

Tänini polnud ta veel perenaise vennaga tuttavaks saanud. Ainult hommikuti nägi ta mõnikord oma asemelt, kuidas üks mees aialippide tagant mööda vilksatas, suur paberipakk kaenla all; ta kadus põiktänavasse ja tuli sealt kella viie paiku jälle nähtavale, vilksas aknast mööda ja kadus trepi varju. Kodus polnud teda kuuldagi.

Aga ometi võis tähele panna, iseäranis hommikuti, et majas inimesed elavad: köögis täksisid noad, läbi akna kostis, kuidas vanaeit hoovinurgas midagi loputab, kojamees puid lõhub või kaherattalise käruga veeaami veab; teispool seinu nutsid lapsed või paukus vanaeide kange, kuiv kõha.

Oblomovil oli neli tuba, niisiis kogu maja esikül. Perenaine asus oma lastega kahes tagumises toas, kuna vend üleval, niinimetatud ärklitoas elas.

Oblomovi kabineti ja magamistoa aknad olid vastu hoovi, võõrastetoa aknad vastu pihtaeda, saali aknad vastu suurt kartuli- ja kapsamaad. Võõrastetoa akende ees olid pleekinud sitskardinad.

Seina ääres seisid lihtsad sarapuukarva toolid; peegli all oli kaardilaud; akendel kurereha- ja peulillepotid ning neli puuri siisikeste ja kanaarilindudega.

Vend astus kikkivarvul sisse ja vastas Oblomovi teretusele kolmekordse kummardusega. Vormikuuol olid kõik nõõbid kinni, nii et võimatu oli näha, kas tal on pesu seljas või mitte; kaelarätt oli lihtsõlme seotud ning rätiotsad kuue alla peidetud.

Ta võis olla nelikümmend aastat vana, ta püstine juukse-tutt otsa ees ja kaks samasugust hooletult soetud tutti meelekohas tuletasid meelde keskmise suurusega koera kõrvu. Hallid silmad ei sõandanud otse vaadata, vaid tegid seda esiteks vilksamisi ja peatusid alles järgmisel korral.

Ta oleks nagu häbenenud oma käsi; rääkides püüdis ta neid peita, selja taha panna või üht põue pista ja ainult teist selja taga hoida. Ülemale paberit ulatades ja seletusi andes hoidis ta ühe käe ikka seljal, kuna ta teise käe kesk-mise sõrme allapidi pööratud küünega ettevaatlikult mõnda rida või sõna osutas; pärast seda peitis ta ka selle käe kohe selja taha, võib-olla sellepärast, et sõrmed olid jämedad ja punakad ning värisesis pisut, nii et ta pidas põhjendatult sündsusetuks neid pidevalt silmanähtaval hoida.

«Te olite käskinud mind enda juurde tulla,» ütles «ven-nas» ja heitis oma kahekäigulise pilgu Oblomovile.

«Jah, ma tahtsin teiega korteri pärast rääkida. Palun istuge!» vastas Oblomov viisakalt.

Ivan Matveitš sõandas alles pärast kahekordset pakkumist istet võtta, kummardus ettepoole ja tõmbas käelabad käistesse.

«Olude sunnil pean ma endale teise korteri otsima,» ütles Oblomov, «sellepärast tahaksin selle siin kellelegi edasi anda.»

«Praegu on raske seda teha,» kõhatas Ivan Matveitš pihku ja peitis siis käe jälle kähku käisesse, «oleksite suve lõpul tulnud, siis käidi palju vaatamas.»

«Ma käisin siin, aga teid polnud kodus,» ütles Oblomov vahele.

«Õde rääkis mulle,» ütles ametnik. «Aga ärge korteri pärast muret tundke: siin on teil mõnus. Või rikuvad ehk linnud teie rahu?»

«Mis linnud?»

«Kanad.»

Ehk küll Oblomov varahommikust saadik oma akna all kanaema loksumist ja poegade siuksumist kuulis, ei pannud ta seda tähelegi. Tema silmade ees seisis Olga kuju ja vaevalt ta üldse märkas oma ümbrust.

«Ei, sellest pole midagi,» ütles ta, «ma mõtlesin, et te kanaarilindudest rääkisite: need hakkavad juba varavalges siristama.»

«Me viime nad välja,» vastas Ivan Matveitš.

«Ka sellest pole midagi,» ütles Oblomov, «kuid olude sunnil pole mul võimalik siia jääda.»

«Nagu soovite,» vastas Ivan Matveitš. «Aga kui te üürnikku ei leia, kuis siis lepinguga jääb? Maksate hüvitust? ... See oleks teile kahjulik.»

«Kui palju siis tuleb?»

«Ma toon kohe arve.»

Ta tõi lepingu ja arvelaua. «Näete, üüriraha tuleb kaheksasada paberrubla; sada rubla on käsirahaks saadud, jääb saada seitsesada,» ütles ta.

«Kas te tõesti tahate minult kogu aasta üüri sisse nõuda, kui ma pole teile kahte nädalatki elanud?» küsis Oblomov vahele.

«Kuidas muidu,» vastas Ivan Matveitš vaguralt ja nagu piinlikkust tundes. «Õde saaks muidu ülekohtuselt kannata. Tema on vaene lesk, elatab end ainult sellest, mis maja

sisse toob; kanapoegadest ja munadest korjab ehk niipaljust, et lastele mõnda hilpu muretseda.»

«Mõelge ometi, seda ma ei või,» alustas Oblomov uuesti, «arvake ise, kahte nädalatki pole ma siin elanud. Mille eest siis?»

«Näete, lepingus on öeldud,» ütles Ivan Matveitš, näitas keskmise sõrmega kaht rida ja peitis käe käisesse. «Olge head, lugege!» — «Kui aga mina, Oblomov, soovin enne tähtaega korterist lahkuda, siis pean korteri mõnele teisele samade tingimustega edasi andma või vastasel korral Pšenitsõnale terve aasta üüri kuni järgmise aasta esimese juunini välja maksma,» luges Oblomov.

«Kuidas siis nõnda,» ütles ta, «see pole ju õiglane.»

«Seaduse järgi on see nõnda,» tähendas Ivan Matveitš. «Ise kirjutasite lahkesti alla: allkiri on, näete, siin!»

Jällegi ilmus keskmise sõrm nime alla ja kadus siis käisesse.

«Kui palju see teeb?» küsis Oblomov.

«Seitsesada rubla,» hakkas Ivan Matveitš ikka sama keskmise sõrmega arvelaual klõpsima, misjärel ta sõrme kärmesti rusikasse surus, «ja hobusetalli ja küüni eest sada viiskümmend rubla.»

Veel kord klõpsis ta arvelaual.

«Armas aeg, mul ei ole ju hobuseid, ma ei pea neid: milles siis tall ja küün?» vaidles Oblomov ägedalt vastu.

«Lepingus on kirjas,» vastas Ivan Matveitš ja näitas sõrmega vastavat rida. «Mihhei Andreitš ütles, et te muretsete hobused.»

«Mihhei Andreitš valetab!» ütles Oblomov pahaselt. «Andke lepingu siial!»

«Ärakerja võite saada, aga leping on õe oma,» vastas Ivan Matveitš pehmelt ja võttis lepingu oma kätte. «Peale selle keeduvilja eest, mis ühele inimesele toiduks kulub, — kapsad, naerid ja muu juurvili,» luges Ivan Matveitš, «keskmiselt kakssada viiskümmend rubla...»

Ja ta tahtis arvelaual juurde klõpsutada.

«Mis keeduvili? Mis kapsad? Ma ei taha neist kuuldagi, minge oma jutuga!» ütles Oblomov kaunis kurjalt.

«Näete, lepingus on kirjas. Mihhei Andreitš ütles, et teie selle kaubaga üürite...»

«Mis see siis olgu, et teie minult küsimata minu ülalpidamise määrate? Mina ei taha ei kapsaid ega naereid,» ütles Oblomov püsti tõustes.

Ka Ivan Matveitš tõusis istumast.

«Armas aeg, kuidas siis teilt küsimata: teie allkiri on ju siin!» vastas ta.

Jälle värises jäme sõrm nime peal ning terve leping värises ta käes.

«Kui palju siis kõik kokku tuleb?» küsis Oblomov kärsitult.

«Lagede ja uste värvimine ka, siis köögiakende ümber tegemine, ustele uued obadused — sada viiskümmend neli rubla kakskümmend kaheksa kopikat paberrahas.»

«Mis, see ka minu kulul?» küsis Oblomov imestades. «See on ju ikka peremehe poolt. Kes siis remontimata korterisse kolib?...»

«Lepingus on öeldud, et teie arvel,» ütles Ivan Matveitš, eemalt sõrmega seda kohta näidates, kus see oli kirjas. «Ühtekokku tuhat kolmsada viiskümmend neli rubla kakskümmend kaheksa kopikat paberrahas!» lõpetas ta vaguralt ja peitis mõlemad käed ühes lepinguga selja taha.

«Kust ma võtan, mul ei ole raha!» vastas Oblomov mööda tuba käies. «Justkui oleks mul teie kapsaid ja naereid kangesti vaja!»

«Nagu soovite!» lisas Ivan Matveitš vaikselt. «Aga ärge tundke muret: teil on siin mugav... Ja raha... küllap öde ootab.»

«Ma ei saa, olude sunnil ei saa, kas kuulete?»

«Kuulen. Nagu soovite,» vastas Ivan Matveitš sõnakuulelikult ja astus sammu tagasi.

«Hea küll, ma mõtlen järele ja katsun korteri edasi anda,» ütles Oblomov, ametnikule noogutades.

«See on raske, aga nagu soovite,» lõpetas Ivan Matveitš, kummardas kolm korda ja lahkus.

Oblomov võttis rahatasku ja luges oma raha üle: kõigest kolmsada viis rubla. Ta jahmus koledal kombel.

«Kuhu ma oma raha olen pannud?» küsis ta iseendalt üllatunult, peaaegu kabuhirmus. «Suve hakul saadeti külast tuhat kakssada rubla, ja nüüd on ainult kolmsada järel.»

Ta hakkas kõiki kulusid meelde tuletama ja kokku arvama ning sai nõnda ainult kakssada viiskümmend rubla.

«Kuhu see raha siis jäi?» küsis ta. «Zahhar, Zahhar!»

«Mis te soovite?»

«Kuhu kõik meie raha on jäänud? Meil polegi enam raha!» ütles Oblomov.

Zahhar koplask taskus, võttis sealt viiekümne- ja kümnekopikalise ning pani lauale.

«Unustasin ära anda, kolimisest jäi järele,» ütles ta.

«Mis sa sest prügist mulle topid? Ütle parem, kuhu on kaheksasada rubla jäänud?»

«Kust mina tean? Kas siis mina võin teada, kuhu teie raiskate? Kui palju te juba voorimeestele töldade eest maksate!»

«Jah, tõlla eest on küll palju läinud,» tuletas Oblomov meelde, vaadates ise Zahharile otsa. «Ega sa ei mäleta, kui palju me suvitamise ajal voorimehele maksime?»

«Kes seda mäletab!» vastas Zahhar. «Ükskord lasksite mul kolmkümmend rubla anda, see on mul meeles.»

«Kas sa poleks võinud üles kirjutada?» ütles Oblomov etteheitvalt. «Halb on olla kirjaoskamatu!»

«Ma olen oma elu, jumalale tänu, ka ilma kirjatäheta ära eland, ja mitte halvemini kui teised!» vastas Zahhar kõrvale vaadates.

«Stolzil on õigus, peab külasse kooli asutama,» mõtles Oblomov.

«Iljinskiitel oli kirjaoskaja mees, nagu inimesed teavad rääkida,» jätkas Zahhar, «aga varastas hõbeasjad puhvetist ära.»

«Ole lahke!» mõtles Oblomov areldi. «Tõepoolest, need kirjaoskajad on üks kõlvatu rahvas: aelevad lõõtspilliga mööda kõrtse, joovad teed... Jah, vara on veel koole asutada!...»

«Noh, kuhu seda raha veel on läinud?» küsis ta.

«Kust mina tean? Te andsite Mihhei Andreitsile suvilas...»

«Tõepoolest,» rõõmustas Oblomov, et see meelde tuli. «Niisiis, voorimehele kolmkümmend ja Tarantjevile vististi kakskümmend viis... Kuhu veel?»

Ta vaatas mõtlikult küsival pilgul Zahharile otsa. Zahhar põrnitses pead ära keerates vastu.

«Ehk mäletab Anisja?» küsis Oblomov.

«Tema, loll, nüüd mäletab! Mis üks eit teab!» ütles Zahhar põlglikult.

«Ei tule meelde!» kinnitas Oblomov kurvalt. «Akki on vargad käinud?»

«Oleksid vargad, siis oleksid kõik ära võtnud,» ütles Zahhar toast lahkudes.

Oblomov istus tugitooli ja hakkas mõtlema. «Kust ma võtan raha?» mõtles ta nii, et külm higi tuli otsaette. «Millal jälle maalt saadetakse, ja kui palju?»

Ta vaatas kella: juba kaks, peab Olga poole sõitma. Täna oli lõunalkäimise päev. Vähehaaval läks tal meel rõõmsamaks, ta käskis voorimehe kutsuda ja sõitis Morskajale.

IV

Oblomov ütles Olgale, et ta on nüüd perenaise vennaga rääkinud, ja lisas ruttu, et tal on lootust veel sel nädalal korterit edasi anda.

Olga sõitis enne lõunat tädiga kuhugi visiidile, kuna Oblomov läks ümberkaudu kortereid vaatama. Ta käis kahes majas; ühes pakuti neljatoalist korterit nelja tuhande paber-rubla eest aastas, teises küsiti viie toa eest kuus tuhat rubla.

«Hirmus, hirmus!» kordas Oblomov, toppis sõrmed kõrvu ja jooksis imestunud kojameeste juurest minema. Nendele summadele rohkem kui tuhat rubla veel juurde lisades, mis ta Pšenitsõnale pidi maksma, ei sõندانud ta hirmu pärast kogusummat välja arvutada, vaid kiirendas sammu ja ruttas Olga poole.

Seal oli seltskond koos. Olga oli elevil, rääkis, laulis ja sai suure menu osaliseks. Ainult Oblomov kuulas hajameelselt, kuigi neiu rääkis ja laulis tema pärast, et ta noruspäi ja mahalöödud silmil ei istuks ja et ka tema sisimas kõik aina räägiks ja laulaks.

«Tule homme teatrisse, meil on loož,» ütles Olga.

«Õhtupimedas selle poriga nii kaugele!» mõtles Oblomov; aga kui ta neiule silma vaatas, vastas ta nõusoleva naeratusega tema naeratusesele.

«Aboneeri endale tool,» soovitas Olga, «järgmisel nädalal sõidavad Majeviskid siia; *ma tante* kutsus nad meie looži.»

Ja ta vaatas Oblomovile silma, et näha, kuidas ta rõõmustab.

«Issand!» mõtles Oblomov hirmuga. «Mul on ainult kolmsada rubla.»

«Palu parunit; tema on seal kõigiga tuttav, ta laseb juba homme toolid kinni panna.»

Ja neiu naeratas jälle, ning Oblomovgi naeratas taile otsa vaadates ja palus naeratades parunit: see oli samuti naerata-des nõus saatma kedagi pileteid muretsema.

«Nüüd istud tugitoolis, aga siis, kui sa oma asjad joonde saad,» lisas Olga, «võtad sa juba õigusega koha meie looži.»

Ja ta naeratas kogu olemusega, nagu ta naeratas üksnes siis, kui ta oli täiesti õnnelik.

Ah, missugust õnne lehvits Oblomovile vastu, kui Olga pisutki kergitas eesriiet selle võluva kauguse eest, mis oli sillutatud naeratuselilledega!

Oblomov unustas rahagi; alles järgmise päeva hommikul, kui ta nägi aknast mööda vilksatavat «vennast» ja tema

paberipakki, tuli talle volikiri meelde ja ta palus Ivan Matveitšit seda palatis kinnitada. See luges volikirja läbi, ütles, et selles olevat üks segane punkt, ning võttis selgitamise enda peale.

Paber oli peagi ümber kirjutatud, lõpuks ka palatis kinnitatud ning posti toimetatud. Oblomov teatas sellest võiduroõmsalt Olgale ning jäi tükiks ajaks rahule.

Tal oli hea meel, et vastuse saamiseni pole vaja uut korterit otsida ja et ta siinelamisega raha vähehaaval tasa teeb.

«Võiks ju siingi elada,» mõtles ta, «ainult et see jääb kõigest liiga kaugele, aga muidu on majas kindel kord ja majapidamises edeneb kõik hästi.»

Tõepoolest edenes majapidamises kõik ülihästi. Ehk küll Oblomov oli omaette lauas, vaatas perenaise silm ka tema söögi järele.

Ilja Iljitš läks kord kööki ning tabas Agafja Matvejevna ja Anisja peaaegu teineteise kaenlast.

Kui on olemas südamete sümpaatia, kui sugulashinged teineteist juba kaugelt ära tunnevad, siis pole see kunagi silmanähtavamast tõestust leidnud kui Agafja Matvejevna ja Anisja vastastikuse sümpaatia puhul. Esimesest pilgust, sõnast ja liigutusest mõistsid nad teineteist ja oskasid teineteisest lugu pidada.

Selle järgi, kuidas Anisja käised üles kääris ning ahju-roobi ja nartsu abil viie minuti jooksul pool aastat kütmata seisnud köögi korda seadis, kuidas ta harjaga riulitelt, seintelt ja laualt tolmu ära pühkis, kuidas ta luua põrandal ja pinkidel laialt liikuda laskis, kuidas ta ahjust ainsa ropsuga tuha välja kraapis, — kõige selle järgi mõistis Agafja Matvejevna, mida Anisja väärt on ja missugune võrratu abiline temast majapidamises saaks. Sest silmapilgust peale leidis ta Anisjale paiga oma südames.

Anisja aga, nähes ainult üks kord, kuidas Agafja Matvejevna köögis valitseb, kuidas ta oma kulmudeta kotkasilmil saamatu Akulina igat kohmakat liigutust tähele paneb; kuidas ta käsib ja kamandab — välja võtta, tulele panna, soojendada, soola lisada; kuidas ta turul ainsa pilguga, kõige rohkem ühe sõrmepeudutusega eksimatult kindlaks teeb, mitmekuune on kana, kui kaua kala on surnud, millal petersellid või salat on peenralt üles võetud, — seda kõike nähes tõstis Anisja imetlevas aukartuses oma silmad perenaisele ja leidis, et tema, Anisja, on oma eluülesannet valesti mõistnud, et tema koht pole Oblomovi köögis, kus tema alatasa kibeleva, närvitseva ja palavikulisel kärmusel pole muud

eesmärki kui Zahhari pillatud taldrikut või klaasi õhust kinni püüda ning kus tema vilumus ja taipamise terasus mehe sõgeda kadeduse ja toore suurelisusega maha rõhutakse. Need kaks naist mõistsid teineteist ning olid sestpeale lahutamatud.

Kui Oblomov väljas lõunat sõi, viibis Anisja perenaise köögis ja tormas puhtast armastusest asja vastu ühest nurgast teise, pani potte ahju, võttis välja, avas ainsa silmapilguga kapi ja kahmas sealt midagi ning lõi ukse veel enne kinni, kui Akulina üldse taipaski, mida tarvis on.

Selle eest sai Anisja tasuta lõunasöögi, hommikul kuus tassi kohvi, teist niisama palju õhtul ja selle juurde pikki südamlikke jutuajamisi, mõnikord ka usalduslikke sosisamisi perenaiselega.

Kui aga Oblomov kodus lõunat sõi, siis aitas perenaine Anisjat, s. o. näitas sõna või sõrmega, kas on paras aeg või veel vara praadi ahjust välja võtta, kas peab kastmele pisut punast veini või hapukoort lisama, kas tuleb kala niiviisi keeta või teistviisi...

Jah, jumaluke, missuguseid teadmisi nad majapidamise alal vahetasid, ja seda mitte ainult kokakunsti osas, vaid ka lõuendi, lõnga, õmblemise, pesu ja rõivaste pesemise, siid- ja lihtpitside ning kinnaste puhastamise, plekkide väljavõtmise ja mitmesuguste koduste rohtude ja taimede tarvitamise kohta — ühesõnaga, kõige kohta, mida tähelepanelik aru ja põlised kogemused olid nendele tuntud elusfääris tal-
lele pannud.

Ilja Iljitš tõusis hommikuti kella üheksa paiku; mõnikord nägi ta läbi aialippide teenistusse mineva «vennakse» kaenla all mööda välgatavat paberipakki; siis asus ta kohvi jooma. Kohv oli alati niisama mõnus, koor paks, saiakuklid muredad ning või ja piimaga tehtud.

Pärast sööki pani ta sigari ette ja kuulas hoolega, kuidas kanaema loksus, kuidas ta pojad piiksuvad ning kuidas kanaarilinnud ja siisikesed siristavad. Ta polnud lasknud neid ära viia.

«Need tuletavad maaelu, Oblomovkat meelde,» ütles ta. Siis istus ta suvilas alustatud raamatuid lugema, mõnikord viskas end ka siruli sohvale ja jätkas seal lugemist.

Vaikus oli täielik; vahetevahel läks mõni soldat mööda või siis meeste kamp, kirved vöö vahel. Haruharva tuli siia agulisoppi kaubitseja, jäi aia taha seisma ja lõugas pool tundi: «Õunad, Astrahani arbuusid!» — nii et tahes-tahtmata tuli viimaks midagi osta.

Mõnikord tuli perenaise tütar Maša ema poolt ütlema, et müüakse kukeseeni või kuuseriisikaid: kas ta võtab härrale ka pütikese? Teine kord kutsus Oblomov perenaise poja Vanja enda poole ja küsis, mis ta on õppinud, pani ta lugema või kirjutama ja vaatas, kas ta hästi kirjutab ja loeb.

Kui lapsed enda järel ust kinni ei pannud, nägi Oblomov paljast kaela, aina liikuvaid, välvuvaid küünarnukke ja selga.

Perenaine oli ikka ametis, ikka triikis, riivis või tampis ta midagi, ja enam ta ei häbenenud, ei heitnud endale salli õlgadele, kui märkas, et Oblomov teda paotatud ukse vahelt näeb, ainult naeratas ja tampis, triikis või riivis suurel laual hoolega edasi.

Oblomov astus mõnikord raamatuga ukسلävele, vaatas perenaise tuppa ja ajas temaga juttu.

«Teie olete ikka töös!» ütles ta kord.

Perenaine naeratas ja keeras usinasti kohviveski vänta, kusjuures tema küünarnukk tegi nii kiireid ringe, et Oblomovil hakkas silme ees virvendama.

«Te väsite ju ära,» ütles Oblomov.

«Ei väsi, ma olen harjunud,» vastas naine kohviveskit raginal ringi ajades.

«Aga mis te siis teete, kui tööd ei ole?»

«Kuidas ei ole? Tööd on alati,» ütles perenaine, «hommikul lõuna valmistada, pärast lõunat õmmelda, õhtuks süüa teha.»

«Kas teie siis sööte õhtust ka?»

«Kuidas muidu? Ikka sööme õhtust. Lihavõtte laupäeval käime õhtusel jumalateenistusel.»

«See on hea,» kiitis Oblomov. «Kus kirikus?»

«Kristuse Sündimise kirikus; see on meie kogodus.»

«Kas te midagi loete ka?»

Naine vaatas nürilt Oblomovile otsa ja vaikus.

«On teil raamatuid?» küsis Oblomov.

«Vennaksel on, aga ta ei loe. Vahel võtame trahterist ajalehti, siis loeb vennas meile ette... aga Vanjakesel on palju raamatuid.»

«Kas te tõesti kunagi ei puhka?»

«Tõesti, jumala tõsi!»

«Ja teatris ka ei käi?»

«Vennas käib jõulupuhkuse ajal.»

«Aga teie?»

«Millal mul seda aega on? Mis siis õhtusöögist saab?» küsis perenaine ja vaatas, pea viltu, Oblomovile otsa.

«Köögitüdruk saab ilma teieta...»

«Akulina või?» ütles perenaine imestades. «Kuidas ta saab? Mis ta ilma minuta teeks? Ta ei saaks õhtusööki homsekski valmis. Ja minu käes on kõik võtmed.»

Vaikus. Oblomov vaatlles heal meelel tema priskeid ja ümaraid küünarnukke.

«Kui ilusad käsivarred teil on,» ütles ta, «hakka kas või praegu neid joonistama.»

Perenaine naeratas ja kohmetus pisut.

«Käised on tüliks,» vabandas ta. «Nüüd on ju niisugused kleidid moes, käised saavad kohe mustaks.»

Ta jäi vait. Ka Oblomov vaikus.

«Niipea kui kohv on jahvatatud,» sosistas perenaine endamisi, «hakkan suhkrut lõhkuma. Ja et ma ei unustaks kaneeli tuua lastal!»

«Te peaksite mehele minema,» ütles Oblomov, «te olete tubli perenaine.»

Naine naeratas ja hakkas kohvijahu suurde klaaspurki kallama.

«Tõepoolest,» kinnitas Oblomov.

«Kes mind lastega võtab,» ütles perenaine ja hakkas midagi peast arvutama. «Kakskümmend...» ütles ta mõttlikult, «ega ta ometi neid kõiki ei pane?»

Ja ta tõstis purgi kappi ning ruttas kööki. Oblomov läks oma tuppa ja hakkas raamatut lugema...

«Nii värske ja priske alles, ja nii tubli perenaine! Ta peaks tõesti mehele minema...» arutas ta endamisi ja jäi siis mõtlema... Olgale.

Ilusa ilmaga pani ta mütsi pähe ja käis ümbruses jalutama; ühes kohas sattus ta porri, teises kohas koertega halba vahekorda, ja nõnda tuli ta koju tagasi.

Kodus oli aga laud juba kaetud, toit maitstes nii hästi ja oli ilusasti serveeritud. Mõnikord ilmus ukse vahele paljas käsivars taldrikuga — paluti perenaise pirukat maitsta.

«Siin on vaikne ja mõnus, ainult et igav,» arutas Oblomov endamisi, kui ta ooperisse läks.

Kord öösel teatrist koju sõites pidi ta voorimehega ligi tund aega väravale koputama; koer kaotas hääle keti otsas karglemisest ja haukumisest. Oblomovil oli külm ja ta süda läks täis, nii et ta töötas juba järgmisel päeval ära kolida. Kuid möödus järgmine ja kolmaski päev, koguni nädal, ja Oblomov ei kolinud kuhugi.

Kõik päevad, kus ta Olgat ei näinud, tema häält ei kuulnud ja tema silmist ikka endiselt muutumatut õrnust, armastust ja õnne ei lugenud, olid talle väga igavad.

Selle-eest elas ta vastuvõtupäevadel nagu suvelgi, kuulas neiu laulu ja vaatas talle silma; tunnistajate juuresolekul oli talle ühestainsast pilgust küllalt, mis oli teistele ükskõikne, temale aga sügav ja tähendusrikas.

Kuid sedamööda, kuidas aeg talvele lähenes, muutusid nelja silma all kohtumised ikka harvemaks. Iljinskiitel hakkasid võõrad käima ning päevade kaupa ei saanud Oblomov ja Olga ainustki sõna omavahel rääkida. Nad vahetasid pilke. Neiu pilkudes avaldus mõnikord väsimus ja kannatamatus.

Kortsus kulmul vaatas ta kõiki võõraid. Ka Oblomovil oli paaril korral igav, ning kord tahtis ta pärast lõunat kohe kübara võtta ja ära minna.

«Kuhu nüüd?» küsis Olga imestades; äkki oli ta Oblomovi kõrval ja haaras kübarast kinni.

«Lubage koju minna...»

«Mispärast?» küsis Olga. Üks kulm oli tal kõrgemal kui teine. «Mida te tegema hakkate?»

«Ei midagi,» vastas Oblomov uniseid silmi suurivaevu pärani ajades.

«Kes teid lubab? Ega te ometi magama ei mõtle minna?» küsis neiu ja vaatas talle uurivalt esiteks ühte, siis teise silma.

«Minge ikka!» vastas Oblomov elavalt. «Päeval siis magama! Mul on lihtsalt igav!»

Ja ta andis kübara käest.

«Täna lähme teatrisse,» ütles Olga.

«Aga mitte ühte looži,» vastas Oblomov ohates.

«Mis siis? Kas see siis midagi ei loe, et me teineteist näeme, et sina vaheaegadel sisse astud, lahkumisel minu juurde tuled ja mind käe alt kinni tõllani saadad?... Palun teid tulla!» ütles ta käskivalt. «Mis uus mood see on?»

Polnud midagi parata, Oblomov läks teatrisse, haigutas, nagu tahaks ta näitelava korruga alla neelata, sügas kukalt ja tõstis vaheldumisi emba-kumba jalga üle põlve.

«Ah, kui kõik rutemini korda saaks, et võiks tema kõrval istuda ja ei peaks nii kauge maa taha loksuma!» mõtles ta. «Pärast nii ilusat suve ainult vahel harva vargsi kokku saada ja armunud poisikest mängida... Tõtt-öelda, ma poleks täna teatrisse tulnud, kui ma abielus oleksin: juba kuuendat korda kuulen seda ooperit...»

Vaheajal läks ta Olga looži ja pääses vaevalt kahe moejüngrid vahelt läbi neiu juurde. Viie minuti pärast lipsas ta jälle välja ja jäi parteri ukse kõrval rahva hulgas seisma. Etendus algas ja kõik tõttasid oma kohtadele. Olga loožis olnud moejüngrid seisis sealsamas ja ei pannud Oblomovit tähele. «Mis härra see praegu Iljinskiite loožis käis?» küsis üks neist.

«Keegi Oblomov,» vastas teine ükskõikselt.

«Kes see Oblomov on?»

«Üks mõisnik... Stolzi sõber.»

«Ah nii!» ütles esimene rõhukalt. «Stolzi sõber. Mis ta siin teeb?»

«Dieu sait!» vastas teine ja kõik läksid oma kohtadele. Kuid Oblomov kaotas selle tühise jutukatke pärast meeletu rahu.

«Mis härra... keegi Oblomov... mis ta siin teeb?... Dieu sait!» — kõik see vasardas tal peas. «Keegi! Mis ma siin teen! Mis ma teen? Armastan Olgat. Mina teda... Aga siiski, seltskonnas on juba küsimus tekkinud: mis ma siin teen? On tähele pandud... Oh jumal küll! Jah, muidugi, peab midagi...»

Ta ei näinud enam, mis laval sünnib või missugused rüütlid ja naised seal ette astuvad; orkester mürises, aga tema ei kuulnudki. Ta vahtis ringi ja loendas, kui palju on teatris tuttavaid: näe, siin, ja seal ka — igal pool istub neid, ja kõik küsivad: «Mis härra see Olga juures loožis käis?...» — «Keegi Oblomov!» ütlevad kõik.

«Ja mina olen see keegi!» mõtles ta pelgliku murega. «Mind tuntakse ainult sellepärast, et ma olen Stolzi sõber. Miks ma Olga juurde ilmun? Dieu sait! Näe, näe, need moejüngrid vaatavad minu poole ja siis Olga looži poole.»

Ta vaatas ka ise looži: neiu binokkel oli tema poole pööratud.

«Oh issand!» mõtles Oblomov. «Ta vaatab üksisilmi mind! Mis ta küll minus leiab? Leidis alles kullatüki! Näe, nüüd ta noogutab, osutab lavale, moejüngrid vist naeravad, vaatavad minu poole... Issand, issand!»

Jälle sügas ta ärevuse pärast ägedasti kukalt ja tõstis vaheldumisi üht jalga üle teise.

Olga kutsus moejüngrid teed jooma, lubas kodus kavaatiini korrata ja käskis ka Oblomovil tulla.

«Ei, täna ma ei lähe; asjad tuleb ruttu joonde ajada ja

* Jumal teab (prantsuse k.). Toim. märkus.

siis... Mis see ometi tähendab, et volinik külast vastust ei saada?... Ma oleksin juba ammu maale sõitnud, enne ära-sõitu oleksin end Olgaga kihlanud. Ah, aga tema vaatab kogu aeg mind! Päris häda kohel!»

Ooperi lõppu ära ootamata sõitis Oblomov koju. Vähehaaval kadus see rõhuv mulje ja jälle vaatas ta kahekesi olles õnnevärinal Olgat ning kuulas teiste seltsis tagasihoidud hardusepisaratega tema laulu, heitis koju jõudes Olga teadmata sohvale pikali, kuid mitte magama, mitte elutu puupakuna lamama, vaid neiust unistama, mõttes õnne maitsma ja elevil hingega oma tulevase kodu rahuliku elu pilti vaatlema, kus särab Olga kuju ja kus kõik tema ümber lööb särema. Pilku tulevikku heites vaatas ta vahel tahtmatult, vahel meelega paotatud ukse vahelt sisse, kus välगतасid perenaise küünarnukid.

Ükskord valitses nii väljas kui majas ideaalne vaikus, ei tõldade mürinat ega uste paukumist; eestoas tiksus rahusas rütmis kell ja laulsid kanaarilinnud; aga see ei seganud vaikust, andis sellele vaid elulise varjundi.

Ilja Iljitš selitas sohval ja mängis tuhvliga: pillas selle põrandale, tõstis varba otsa, keerutas teda õhus, nii et ta maha kukkus, ja tõstis jalaga uuesti põrandalt üles... Sisse astus Zahhar ja jäi ukse juurde seisma.

«Mis sa tahad?» küsis Oblomov laisalt.

Zahhar vaikis ja vaatas seekord peaaegu otse, ja mitte külje pealt tema poole.

«Noh?» küsis Oblomov ja vaatas talle imestades otsa. «On ehk pirukas valmis?»

«Kas teil on uus korter vaadatud?» küsis Zahhar vastu

«Ei ole; mis siis?»

«Ma põle veel kõiki asju paika pannud: söögiriistad, rõivad, kirstud — kõik seisavad alles käsikambris virnas. Kas pakin lahti?»

«Kannata veel,» vastas Oblomov hajameelselt, «ma ootan maalt vastust.»

«Tähendab siis, et pulmad on pärast jõule?» lisas Zahhar.

«Mis pulmad?» küsis Oblomov ja kargas püsti.

«Mis muud kui teie pulmad!» vastas Zahhar kindlalt, nagu oleks see küsimus ammugi otsustatud. «Te võtate ju naisel!»

«Mina võtan nai-se! Kelle siis?» küsis Oblomov kohkunult ja jõllitas Zahhari üllatunud pilgul.

«Iljinski te prei...» Zahharil jäi vastus pooleli, sest Oblomov oli tal äkki peaaegu nina all.

«Mis sa, õnnetu, räägid? Kes sulle selle mõtte pähe pani?»

hüüdis Oblomov pateetiliselt, kuid tagasihoidud häälega ja rüsis Zahharile peale.

«Mis õnnetu ma olen? Tänu jumalale!» ütles Zahhar ukse poole taganedes. «Kes? Iljinski te teenijad rääkisid juba suvel.»

«Tssst!...» sisistas Oblomov, tõstis sõrme ja ähvardas sellega Zahhari. «Enam mitte üks sõna!»

«Egas mina põle seda välja mõelnud!» ütles Zahhar.

«Mitte üks sõna!» kordas Oblomov, vaatas talle ähvardavalt otsa ja näitas sõrmega ust.

Zahhar läks ära ja ohkas nii, et kõigis tubades oli kuulda.

Oblomov ei suutnud ennast koguda; ta seisis nagu post paigal ja vahtis kohkunult sinna, kus Zahhar oli seisnud; lõpuks võttis ta ahastades pea käte vahele ja istus tugi-tooli.

«Teenijad teavad!» keerles tal aina peas. «Teenrid ja köögitüdrukud räägivad! Ah niikaugel on siis asi! Ta julges küsida, millal on pulmad! Aga tädi ei aima veel midagi, või kui aimab, siis võib-olla midagi muud, halba... Oi-oi-oi, mida ta võib küll mõelda! Aga mina? Ja Olga?»

«Oh mind õnnetut, mis ma olen teinud!» ütles ta, langedes kummuli sohvale, nagu vastu patja. «Pulmad! Sellest luulelisest silmapilgust armastajate elus, sellest õnnekroonist — sellest räägivad juba toapoisid ja kutsarid, kusjuures midagi pole veel otsustatud, maalt pole vastust saadud, korterit pole leitud, ja mu rahapung on tühi...»

Ta süvenes luulelise silmapilgu kujutlusse, mis kaotas kohe kõik värvid, nüüd, kus Zahhar oli sellest juttu teinud. Oblomov hakkas medali teist külge nägema, ja piineldes vähkres ta küljelt küljele, keeras end selili, kargas äkki üles, astus toas mõne sammu ning heitis uuesti sohvale.

«Noh, hääd sest ei tule!» mõtles Zahhar hirmuga eestoas. «Kes kuri mind ajas ütleva!»

«Kust nad küll teavad?» kordas Oblomov. «Olga vaikis, mina ei julgenud kõvasti mõeldagi, aga eestoas on kõik juba otsustatud! Näed, mis tähendavad need üksildased kohtamised, varahommikute ja õhtuhämariikkude luule, kirglikud pilgud ja võluv laul! Jah, ega need armastuse poeemid ei lõpe kunagi hästi! Enne peab pärja pähe panema ja alles siis võib roosas udus ujuda!... Mu jumal! Mu jumal! Kui läheks ruttu tädi juurde, võtaks Olga käekõrvale ja ütleks: see on minu mõrsja! Aga midagi pole veel tehtud, maalt pole vastust tulnud, raha ei ole, korterit ei ole! Ei, kõigepealt tuleb Zahharil see mõte peast välja ajada, kuulujut-

tude kulutuli kustutada, et ta laiali ei läheks, et ei oleks suitsu ega tuld... Pulmad! Mis tähendab — pulmad?...

Tuletades meelde oma senist luulelist pulmaunistust, pikka loori, pomerantsioksa ja rahvahulga sosinat, pidi ta peaaegu naeratama...

Kuid värvid ei olnud enam endised: sealsamas rahva hulgas oli ka kasimatu väljanägemisega ja toore olekuga Zahhar, olid kõik Iljinskiite teenijad, tõldade rodu ja võõrad, külmalt uudishimulikud näod... Ja edasi... edasi viirastus kõik nii lohutuna ja koledana...

«Zahharil tuleb see mõte peast välja ajada, nii et ta seda jaburuseks peaks,» otsustas Oblomov, kuna ta ise kord kramplikku erutust tundis, kord piinavaid mõtteid mõlgutas.

Tunni aja pärast hüüdis ta Zahhari.

Zahhar tegi, nagu ta ei kuuleks, ja püüdis tasakesi kööki pääseda. Juba avas ta ilma käginata ukse, kuid ei saanud avatud uksepoolest külgepidi läbi ja lõi õlaga vastu teist uksepoolt, nii et mõlemad pooled mürtsuga lahti lendasid.

«Zahhar!» hüüdis Oblomov käskivalt.

«Mis te soovite?» vastas Zahhar eestost.

«Tule siia!» ütles Ilja Iljitš.

«Midagi tuua või? Oelge, ma toon siis!» vastas Zahhar.

«Tule siia!» ütles Oblomov kindlalt ja rõhuga.

«Oh, et surm ka ei tule!» kähises Zahhar ja pugest tuppa.

«Noh, mis te soovite?» küsis ta ukse vahele pidama jäädes.

«Tule lähemale!» ütles Oblomov salapäraselt pühalikul toonil ja näitas käega, kuhu Zahhar pidi tulema, näitas nii ligidale, et Zahhar oleks pidanud härrale vaata et sülle istuma.

«Kus ma sinna tulen? Sää! on kitsik, ma kuulen siamaale ka,» puikles Zahhar vastu, jäädes kangekaelselt ukse juurde.

«Tule siia, öeldakse sulle!» ütles Oblomov ähvardavalt.

Zahhar astus ühe sammu ja jäi raidkujuna seisma, vahtides ise aknast välja, kus uitasid kanad, ja pöörates oma harjaka habemepuhma härra poole. Selle ühe erutava tunni jooksul oli Ilja Iljitš muutunud, nagu oli nagu kõhnemaks jäänud ja silmad kilasid rahutult.

«Noh, nüüd ma saan!» mõtles Zahhar ja läks tusesemaks.

«Kuidas sa võisid oma härrale nii sobimatut küsimust esitada?» küsis Oblomov.

«Hakkab peale!» mõtles Zahhar ja pilgutas tugevasti silmi, jäädes tuseselt «haledaid sõnu» ootama.

«Ma küsin sinult, kuidas sa võisid niisugust jaburust endale pähe võtta?» kordas Oblomov.

Zahhar vaikis.

«Kas kuuled, Zahhar? Ja sa ainult ei mõtle, vaid räägid ka veel?...

«Lubage, Ilja Iljitš, ma kutsun parem Anisja,» vastas Zahhar ja tahtis ukse poole minna.

«Mina tahan sinuga rääkida, mitte Anisjaga,» vastas Oblomov. «Milleks sa mõtlesid selle jaburuse välja?»

«Mina ei mõelnud seda välja,» ütles Zahhar. «Iljinski rahvas rääkisid.»

«Aga kes neile rääkis?»

«Kust mina tean! Katja rääkis Semjonile, Semjon Nikitale, Nikita Vassilissale, Vassilissa Anisjale ja Anisja minule...» ütles Zahhar.

«Issand! Jumal! Nii et siis kõik!» ütles Oblomov kokkunnult. «See on lori, lollus, vale, laim — kas kuuled?» ütles ta rusikaga mitu korda vastu lauda lüües. «See ei ole võimalik!»

«Miks ei ole?» vaidles Zahhar ükskõikselts vastu. «Pulmad — see ju igapäine asi! — Ega teie siis üksi naist ei võta, kõik võtavad.»

«Kõik!» ütles Oblomov. «Sina oled meister mind kõigi teistega võrdlema! See ei ole võimalik! Ei ole ja ei ole ka olnud! Ah pulmad on igapäevane asi, kas sa kuuled! Mis tähendavad pulmad?»

Zahhar pidi Oblomovile otsa vaatama, kuid nähes tema vihast, tungivat pilku, pööras ta oma silmad kohe paremale, nurka.

«Kuula, ma seletan sulle, mis pulmad on. «Pulmad, pulmad!» hakkavad tühised inimesed rääkima, küll naised, küll lapsed, kauplustes, turgudel, teenijate tubades. Sind ei nimetata enam Ilja Iljitšiks või Pjotr Petrovitšiks, vaid — peigmeheks. Alles eile ei mõelnud keegi sind vaadata, homme aga vahivad sind kõik, silmad jõllis, nagu oleksid sa mõni kelm. Ei anta sulle teatris ega uulitsal asu. «Näete, näete, peigmees!» sosistavad kõik. Ja kui palju inimesi astub päeva jooksul sinu juurde, ja igaüks katsub hästi rumalat nagu teha, nii nagu sinul praegu on (Zahhar pööras silmad ruttu jälle hoovi poole), ja igaüks püüab midagi hästi jaburat öelda,» jätkas Oblomov. «Jah, nii see kõik algab! Sina aga muudkui sõida iga päev nagu jumalast neetu juba hommi-kul vara mõrsja juurde, ikka õlgkollased kindad käes ja ülikond nõelasilmast tulnud, ei tohi sa igavat nagu teha, ei tohi

nagu kord ja kohus süüa ega juua, pead niisama elama, õhust ja lillekimpudest! Niiviisi kolm-neli kuud! Näed siis? Kuidas ma seda suudaksin?»

Oblomov pidas vahet ja vaatas, kuidas see naisevõtu ebamugavuste kujutus Zahhari peale mõjub.

«Võib minna või?» küsis Zahhar ukse poole pöördudes.

«Ei, oota! Sa oled meister valejutte laiali laotama, kuula siis nüüd, miks nad valed on!»

«Mis ma sest kuulan!» vastas Zahhar ja vaatles toaseinu.

«Sa unustad, kui palju jooksmist ja õiendamist on nii peiul kui ka mõrsjal. Kes jookseks minu eest rätsepat, kingseppade ja tiserite vahet — kas sina või? Ma ei saa ennast ju lõhki kiskuda! Linnas saavad kõik teada: Oblomov võtab naise, kas olete kuulnud? Mis te räägite? Kelle ta võtab? Kes ta on? Millal pulmad on?» matkis Oblomov rääkijate häält. «Muud juttu ei olegil! Juba sellest üksi võib inimene haigeks jääda, aga sina räägid pulmadest!»

Jälle vaatas ta Zahharile otsa.

«Kas kutsun Anisja või?» küsis Zahhar.

«Milleks? Sina tegid selle uisapäisa oletuse, mitte Anisja.»

«No mis eest see issand mind täna küll nuhtleb?» sosistas Zahhar ja ohkas südamepõhjast, nii et ta õladki kerksid.

«Ja kui suured kulud!» jätkas Oblomov. «Aga kust võtta raha? Sa nägid, kui palju mul raha on?» küsis ta peaaegu ähvardavalt. «Ja kus on korter? Siia peab tuhat rubla maksma, teise eest peaks kolm tuhat andma ja kordaseadmiseks veel teab kui palju! Siis veel tõld, kokk, elamisrahal Kust ma selle võtan?»

«Aga kuidas teised, kellel on kolmsada hinge, naisi võtavad?» küsis Zahhar ja kahetses seda kohe, sest härra oleks äärepealt toolilt üles karanud, nii kõvasti hüppas ta selle peal.

«Sul on jälle — teised? Hoiä oma nahk!» ütles Oblomov sõrmega ähvardades. «Teised elavad kahe-, harva kolme-toalises korteris: söögituba ja võõrastetuba on koos, mõned magavadki seal; lapsed on kõrvaltoas; terve maja peale on üksainus teenija. Proua ise käib turul! Aga kas Olga Sergejevna läheks turule?»

«Turul võiks minagi käia,» tähendas Zahhar.

«Tead sa, kui palju Oblomovka meile sisse toob?» küsis Oblomov. «Kuuled, mis külavanem kirjutab: «tuhande või paari jägu saab nüüd vähem.» Aga sinna tuleks tee teha, kool asutada, tuleks Oblomovkasse sõita; seal pole kohta,

kus elada, pole veel majagi . . . Mis pulmadest siin juttu saab olla? Mis sa tühja välja mõtled?»

Oblomov jäi vait. Tal hakkas endalgi õudne sellest ähvardavast, troostitust tulevikupildist. Roosid, pomerantsiõied, lilled, pulmapeo hiilgus, rahvahulga imetlev sosin — kõik kustus äkki.

Ta nägu muutis värvi ja ta vajus mõttesse. Siis hakkas ta pikkamisi meelt märkama, vaatas ringi ja nägi Zahhari.

«Mis sa tahad?» küsis ta tusaselt.

«Te ise käkisite seista!» vastas Zahhar.

«Mine!» lõi Oblomov kärsitult käega.

Zahhar läks kiiresti ukse poole.

«Ei, pea kinni!» ütles Oblomov.

«Kord mine, sääsamas seisa!» pomises Zahhar ukse käerauast kinni hoides.

«Kuidas sa julgesid minu kohta niisuguseid põhjendamatuid kuulujutte liikvele lasta?» küsis Oblomov äreval sosinal.

«Kuidas siis mina lasin, Ilja Iljitš? Mina ei last, Iljinskiite rahvas rääkisid, et härra olla kosjas käind . . .»

«Tsss! . . .» sisistas Oblomov ja vehkis ähvardavalt käega. «Mitte üks sõna! Mitte kunagi! Kas kuuled?»

«Kuulen,» vastas Zahhar arglikult.

«Sa ei hakka enam seda absurdset juttu levitama?»

«Ei hakka,» vastas Zahhar tasa, kusjuures ta pooli sõnu ei mõistnud, taipas ainult niipalju, et nad on «haledad».

«Pea meeles, kui sa kuuled, et sellest rääkima hakatakse või küsitakse, siis ütle: see on lori, seda pole kunagi olnud ega saagi olema!» lisas Oblomov sosinal.

«Kuulen!» sosistas Zahhar vaevu kuuldavalt vastu.

Oblomov vaatas ringi ja ähvardas teda sõrmega. Zahhar pilgutatas hirmunult silmi ja tahtis kikivarvul ukse juurde minna.

«Kes sellest kõige enne rääkis?» küsis Oblomov kohe talle järele jõudes.

«Katja rääkis Semjonile, Semjon Nikitale,» sosistas Zahhar, «Nikita Vassilissale . . .»

«Ja sina lobisesid kõigile! Küll ma sulle näitan!» sisistas Oblomov kurjalt. «Härra kohta laimujutte rääkima! Mis!»

«Mis te minust piinate nende haledate sõnadega,» ütles Zahhar. «Ma kutsun Anisja, tema teab kõik . . .»

«Mida ta teab? Räägi, ütle kohe! . . .»

Zahhar oli kui välk uksest väljas ja lipsas imekiiresti kööki.